

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

KATEDRA BIOTECHNICKÝCH ÚPRAV KRAJINY

**MAPOVÁNÍ DROBNÉ SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURY NA
SEVERNÍM PLZEŇSKU**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Ing. Kateřina Zimová

Diplomant: Bc. Karel Soukup

2016

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Karel Soukup

Ochrana přírody

Název práce

Mapování drobné sakrální architektury na severním Plzeňsku

Název anglicky

Mapping small sacred architecture in the northern Pilsen region

Cíle práce

Cílem této práce je zpracování rešerše zabývající se typologií drobné sakrální architektury v určeném mikroregionu severního Plzeňska (okolí obce Úněšov) v kontextu s kulturně historickým vývojem krajiny. Na základě podrobného terénního průzkumu a analýzou historických a současných mapových podkladů bude vytvořen katalog jednotlivých drobných sakrálních památek s jejich popisem a historií vzniku a dále bude vytvořena databáze objektů drobné sakrální architektury, která bude následně zanesena do geografického informačního systému. Tato databáze může následně sloužit pro potřeby konkrétních obcí, v jejichž katastru se památky nacházejí, jako podklad při hodnocení krajinného rázu, při tvorbě územního plánu nebo pozemkových úpravách.

Metodika

Prvotním úkolem je vymezení zájmového území. Bylo zvoleno katastrální území obce Úněšov (24 km severozápadně do Plzně) o rozloze zhruba 40 km².

Dalším krokem je historická analýza zájmového území na základě dostupné literatury, jejímž cílem bude poznání vzniku sídel a utváření kulturní krajiny v zájmovém území a též na základě studia odborné literatury poznání a osvojení si typologie drobných sakrálních staveb v zájmovém území.

Následná metodická práce se bude týkat shromažďování, analýzy a porovnávání mapových podkladů map III. vojenského mapování s mapami ZM 10 a ZM 25. Po této analýze a konfrontaci mapových podkladů, bude následovat terénní průzkum a fotodokumentace jednotlivých objektů drobné sakrální architektury v zájmovém území.

Na základě v terénu verifikovaných objektů bude následně vytvořena v programu ArcGIS 10.1 databáze existujících i zaniklých objektů.

Doporučený rozsah práce

50 – 60 stran

Klíčová slova

sakrální památky, kulturní krajina, kříže, boží muka, Uněšovsko

---

Doporučené zdroje informací

- Bukačová I., Fák J. 2011: Paměť krajiny VII Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska. Muzeum a galerie severního Plzeňska, Mariánská Týnice, 185 s
- Bukačová I., Fák J. 2011: Paměť krajiny VII Soupis drobných památek Úterska a Bezvěrovska. Muzeum a galerie severního Plzeňska, Mariánská Týnice, 184 s
- Bukačová I., Hájek T. 2001: Příběh drobných památek : (od nezájmu až k fascinaci). Studio JB, Lomnice nad Popelkou, 138 s
- Cílek, V., 2007: Krajiny vnitřní a vnější. Dokořán, s. r. o., Praha 5, 269 s.
- Hájek P., Novotná H., Vinařová A., Veverková Z., Lavička R. 2010: Obnova a údržba drobné sakrální architektury, základní principy a zásady. MAS Sdružení růže. Nakladatelství HALAMA. České Budějovice. 48 s
- Sklenička P., 2003: Základy krajinného plánování. Naděžda Skleničková, Praha, 321 s.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 ZS – FŽP

Vedoucí práce

Ing. Kateřina Zímová

Garantující pracoviště

Katedra biotechnických úprav krajiny

Elektronicky schváleno dne 4. 9. 2015

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 4. 9. 2015

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Děkan

V Praze dne 12. 12. 2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Mapování drobné sakrální architektury na severním Plzeňsku“ vypracoval samostatně, a všechny použité zdroje jsem uvedl v seznamu v závěru této práce.

V Plni dne 2. 12. 2016 .....

Karel Soukup

Poděkování:

Rád bych poděkoval všem lidem, kteří se jakýmkoliv způsobem podíleli na tvorbě této práce. Zejména pak vedoucí práce Ing. Kateřině Zímové, za vedení práce, Ing. arch. Janu Soukupovi za cenné rady a připomínky a také mojí přítelkyni MUDr. Lucii Machartové za podporu a trpělivost.

V Plzni dne 2. 12. 2016 .....

Karel Soukup

Abstrakt:

Tato práce se zabývá problematikou drobné sakrální architektury ve vybraném regionu severního Plzeňska a to konkrétně okolím obce Úněšov. Drobnou sakrální architekturu v tomto území představují převážně kříže, kaple, sochy a Boží muka.

Cílem této práce je detailní studie drobné sakrální architektury ve zvoleném území z hlediska přírodních a historických kontextů. Rešeršní část práce je věnována základním charakteristikám drobných sakrálních památek a jejich zobrazování na historických mapách. Část rešerše je věnována i památkám nenáboženského původu. Klíčovým výstupem práce je pak katalog drobných památek s podrobnou dokumentací jednotlivých objektů a pomocí programu ArcGIS vytvořená geodatabáze.

Klíčová slova:

drobné sakrální památky, kulturní krajina, kříže, kaple, Boží muka, historické mapy, severní Plzeňsko Úněšovsko

Abstract:

This work deals with small sacral architecture in the selected region of northern Pilsen and specifically around the village Unesov. Small sacral architecture in this area are mainly crosses, chapels, statues and Calvary. The aim of this work is a detailed study of small sacred architecture in selected areas in terms of natural and historical contexts. The search part is devoted to the essential characteristics of small religious monuments and historical maps on display. Part of the research is devoted to sights not religious origins. The key outcome of this work is small monuments catalog with detailed documentation of each object and using the ArcGIS geodatabase created.

Key words:

small sacral monuments, cultural landscape, crosses, chapels, calvary, historical maps, northern Pilsen, Unesov

Obsah

1. Úvod.....	12
2. Cíle.....	13
2.1 Dílčí cíle.....	13
3. Literární rešerše.....	13
3.1 Drobné sakrální památky jako součást člověka a krajiny	13
3.2 Vývoj funkcí drobných sakrálních památek.....	14
3.2.1 Funkce primární	14
3.2.2 Funkce sekundární	15
3.3 Typologie drobných sakrálních památek	17
3.3.1 Kříže.....	17
3.3.2 Boží muka	23
3.3.3 Kaple a kapličky.....	24
3.3.4 Zvoničky	26
3.3.5 Sochy a sousoší	28
3.3.6 Obrazy svatých.....	29
3.4 Drobné nesakrálních památky	31
3.4.1 Pomníky, pamětní desky a kameny.....	31
3.4.2 Památky určené obětem světových válek.....	32
3.4.3 Systém lehkého opevnění z období první republiky	33
3.5 Ochrana a péče o drobné sakrální památky.....	35
3.6 Opravy a údržba drobných sakrálních památek	38
3.7 Drobné sakrální památky na historických mapách	41
3.7.1 První vojenské mapování	41
3.7.2 Mapy Stablního katastru	42
3.7.3 Druhé vojenské mapování.....	43
3.7.4 Třetí vojenské mapování	43
4. Charakteristika zájmového území	44
4.1 Vymezení zájmového území	44
4.2 Správní členění zájmového území	46
4.3 Historická charakteristika zájmového území	47
5. Metodika	50
5.1 Literární a mapové podklady	50
5.2 Pracovní postup při tvorbě katalogu drobných památek.....	51

5.2.1 Úvodní strana lokality	51
5.2.2 Popis drobných památek v jednotlivých lokalitách.....	52
5.3 Práce v GIS	53
6. Současný stav řešené problematiky	54
7. Výsledky	56
7.1 Blažim	56
7.1.1 Kaple	57
7.1.2 Kříž na návsi	58
7.1.3 Pomník padlým	59
7.1.4 Pomník Milana Chadima.....	60
7.2 Budeč	61
7.2.1 Kříž na návsi	62
7.2.2 Kříž Stinglů	63
7.2.3 Pomník na návsi	64
7.2.4 Kříž v poli	65
7.3 Čbán	66
7.3.1 Kaple	67
7.3.2 Kříž v jižní části obce.....	68
7.3.3 Kříž u chaty E12.....	69
7.3.4 Gatschův kříž	70
7.4 Číhaná	72
7.4.1 Kaple sv. Floriána	74
7.4.2 Socha sv. Jana Nepomuckého	75
7.4.3 Sochy světců ve zbroji	76
7.4.4 Boží muka s reliéfem seker	77
7.4.5 Kříž u kostela	79
7.4.6 Výklenková kaple.....	80
7.4.7 Kříž Schlamů.....	81
7.4.8 Kříž na cestě do Budče.....	82
7.4.9 Kříž na cestě do Hvožd'an.....	83
7.4.10 Schusserův kříž	84
7.4.11 Kříž u farního rybníka	86
7.4.12 Kříž u cesty do Vojtěšína	87
7.4.13 Pomník padlým	88
7.4.14 Boží muka v Melchiorově Huti.....	89
7.4.15 Pomník od lesních domků	90

7.4.16 Kříž u bývalé hájovny	91
7.4.17 Drobné památky nedochované	92
7.5 Hvozd'any	93
7.5.1 Obecní kříž	94
7.5.2 Kříž u cesty do Skupče	95
7.5.3 Kříž u cesty do Číhané	96
7.5.4 Torzo kříže u rybníka	98
7.6 Krsov	99
7.6.1 Kaple Panny Marie	100
7.6.2 Torzo kříže na návsi	101
7.7 Křelovice	102
7.7.1 Kříž v zahradě čp. 32	103
7.7.2 Pomník	104
7.8 Něšov	106
7.8.1 Obecní kříž	107
7.8.2 Kříž u cesty do Skupče	108
7.8.3 Kříž na západním okraji vesnice	109
7.8.4 Kříž na severním okraji vsi	110
7.9 Ostrov u Bezdržic	112
7.9.1 Torzo kříže v obci	113
7.9.2 Pomník severně od obce	114
7.9.3 Kříž rodiny Jellenů	115
7.9.4 Torzo kříže na rozcestí	116
7.9.5 Kříž u čp. 41	117
7.10 Pakoslav	118
7.10.1 Kaple sv. Antonína	119
7.10.2 Kamenný kříž	121
7.10.3 Kříž z roku 1905	122
7.10.4 Kříž z roku 1909	123
7.10.5 Pomník KSČ a osídlení	124
7.10.6 Drobné památky nedochované	125
7.11 Pláň	125
7.11.1 Sousoší nejsvětější trojice	126
7.11.2 Boží muka	128
7.11.3 Kříž Jellenů	129
7.12 Skupeč	130

7.12.1 Kříž v centru vsi	131
7.12.2 Kříž Stiglů	132
7.12.3 Památník „Mír“	133
7.13 Štipoklasy	134
7.13.1 Socha sv. Jana Nepomuckého	135
7.14 Úněšov	136
7.14.1 Kaple na okraji vsi	138
7.14.2 Socha Panny Marie Immaculaty	139
7.14.3 Socha sv. Jana Nepomuckého u hájovny Liška	140
7.14.4 Kříž na dubovém poli	142
7.14.5 Pomník obětem válek	143
7.14.6 Drobné památky nedochované	144
7.15 Vojtěšín	146
7.15.1 Kříž na návsi	147
7.15.2 Kříž vedle božích muk	148
7.15.3 Torzo kříže u plotu	149
7.15.4 Kříž z roku 1882	150
7.15.5 Torzo kříže v centru obce	151
7.15.6 Boží muka na návsi	152
7.15.7 Boží muka na západním okraji obce	153
8. Návrh naučné stezky	155
9. Diskuze	158
10. Závěr	165
11. Seznam literatury a použitých zdrojů	167
11.1 Seznam literatury	167
11.2 Seznam internetových zdrojů	171
11.3 Ostatní zdroje	173
12. Seznam obrázků, fotografií, tabulek a grafů	175
12.1 Seznam obrázků	175
12.2 Seznam fotografií	176
12.3 Seznam tabulek	178
12.4 Seznam grafů	178
13. Přílohy	178

1. Úvod

Drobné sakrální památky můžeme považovat za produkt vztahu lidí ke krajině i k sobě samým. Lidé se již od nepaměti snažili zakomponovat do svého okolí objekty, které by je provázely prostorem, připomínaly jim na cestách smysl života, provázanost s vírou a přinášely jako němí svědkové zprávu o prošlých osudech těch, kteří je vytvořili.

Z archeologických nálezů dnes můžeme odhadovat, že lidé začali ve větší míře měnit krajinu kolem sebe v období neolitu. Zhruba z té doby jsou také zaznamenány první snahy zanechat po sobě budoucím generacím nějaký hmatatelný odkaz.

Na našem území mohou být tímto odkazem dodnes tajemné Kounovské řady nedaleko Rakovníka, o jejichž době vzniku i účelu se stále vedou vášnivé debaty mezi odborníky i zasvěcenou veřejností (CÍLEK, 2014). Ze zahraničí jsou známé zejména památky megalitické kultury, jako britský Stonehenge či menhiry ve francouzské Bretani u obce Carnac.

V České krajině dnes nacházíme především drobné památky vzniklé v době rekatolizace Českých zemí v období 17. a 18. století (PSOTA, et al. 2009).

Na významných místech, podél cest, na křižovatkách, před staveními, nebo uprostřed vesnic stavěli lidé nejrůznější kříže, kaple, smírčí kříže, boží muka, pomníky a památníky různých událostí, a každá z těchto staveb měla důvod, proč stojí právě zde. Toto poselství se většinou předávalo pouze ústní formou z generace na generaci v podobě legend, pověstí a pověr, které jsou dnes z velké části zapomenuty. Takto ukrytá lokální historie osudů našich předků vytváří nad drobnými sakrálními památkami specifickou auru tajemna.

Nejinak je tomu i na území, jež jsem si zvolil pro svou diplomovou práci a které se nachází zhruba 25 kilometrů severozápadně Plzně v okolí obce Úněšov.

Tato diplomová práce je rozdělena do dvou částí. První část se věnuje drobné sakrální architektuře v obecné rovině. Zohledňuje její typologii, funkci, vztahy mezi krajinou a člověkem, nástroje ochrany a analyzuje dostupné tematické podklady.

Druhá část je zaměřena na drobné sakrální památky v zájmovém území, na jejich historii i současnost, na vytvoření jejich komplexní databáze v prostředí geografických informačních systémů a na tvorbu mapových výstupů s celkovým přehledem i popisem všech objektů.

2. Cíle

Cílem této práce je detailní studie drobné sakrální architektury ve vybraném území severního Plzeňska na základě dostupných zdrojů literatury a terénního výzkumu.

2.1 Dílčí cíle

1. Zpracovat literární rešerši týkající se typologie drobné sakrální architektury, historických kontextů jejího vzniku a výskytu v krajině, ochranou v rámci platné legislativy a opatřeními týkající se oprav a údržby památek
2. Zpracovat studii zájmového území z hlediska historické a přírodní charakteristiky krajiny ve vztahu k drobným sakrálním památkám
3. Vytvořit evidenci ke každému objektu drobné sakrální architektury v zájmovém území
4. Vytvořit geodatabázi drobné sakrální architektury v zájmovém území v prostředí programu Arc GIS
5. Poskytnout získaná data a informace příslušným obecním úřadům

3. Literární rešerše

3.1 Drobné sakrální památky jako součást člověka a krajiny

Drobné sakrální památky v krajině můžeme chápat jako výraz spirituality našich předků. Tyto památky v sobě obsahují množství příběhů a vzpomínek na historické události, lokalizují je na konkrétní místo a lidé žijící v krajině jsou pak společenstvím, které díky nim mohlo a může tyto příběhy a vzpomínky sdílet (ŠTOGROVÁ, (ed) 2006 s. 68).

Ve vztahu lidí k drobným památkám jaký býval v minulosti, a jaký je dnes, se nachází zlom. Zlom v podobě nástupu průmyslového zemědělství, vysídlování venkova z hospodářských či politických důvodů a zejména celkové zesvětštění společnosti. V dřívějších dobách plnily drobné stavby v krajině různé funkce. Z nichž jedna z nejdůležitějších byla funkce sloužící k uspokojování každodenních náboženských potřeb. Dnes naproti tomu znamená drobná sakrální památka pro lidi, kteří ji navštíví únik z každodennosti (HÁJEK, BUKAČOVÁ, 2001).

Drobné sakrální památky též představují kategorii, v níž se úzce setkává environmentální a památkový přístup. Od 90. let 20. století se u nás prosazuje

v uvažování o krajině aspekt památkových objektů jako součástí historických struktur krajiny. Někde se krajinné struktury projevují jako určující a profilují celý krajinný ráz, jinde jsou méně nápadnou součástí krajiny (ŠTOGROVÁ, (ed) 2006 s. 77). To je v posledních letech stále silněji akcentováno zejména v souvislosti s celkovou ekologickou stabilitou krajiny, která bývala u tradiční venkovské krajiny podstatně vyšší než u kolektivizovaných velkoploch, se kterou se započalo v padesátých letech 20. století (ŠTOGROVÁ, (ed) 2006 s. 77).

Drobné památky v krajině zle tedy vnímat nejen v rámci kontextů historických či estetických, ale též ve vazbě na krajinné struktury jako jakýsi indikátor ekologicky stabilnější krajiny a to například z hlediska zvýšené retenční kapacity půdy, nebo z hlediska protierozního.

Jaké se v zájmovém území nachází památky drobné sakrální architektury? Jaká je jejich historie, umístění vazba na krajinu a současný stav? Je pro nás přirozené se s těmito památkami setkávat? (CÍLEK, 2007). To jsou některé otázky, na které by měla dát tato diplomová práce odpověď.

3.2 Vývoj funkcí drobných sakrálních památek

NUSEK, SVOBODA a kol. 2001 rozdělují drobné sakrální památky podle funkce na památky primární a sekundární a to především na základě změn, které započaly v druhé polovině 19. století a kulminovaly v druhé polovině 20. století.

3.2.1 Funkce primární

Za funkci primární (tradiční) je považována funkce, která byla bezprostředním důvodem pro zbudování objektů. Jedná se o funkce kultovně náboženské, memoriální, reprezentační, orientační a hraniční. Všechny ostatní funkce, které se objevily s pozdějším vývojem krajiny a společnosti lze označit jako funkce sekundární (nové).

Drobné sakrální stavby představovaly jeden z nástrojů k upevnování víry obyvatel. Byly budovány především na rozcestích a v blízkosti kultovních míst, kde měly narušovat přežívající pohanské praktiky, které nejprve spíše obohacovaly o nový prvek. Přesto se staly od raného středověku významným činitelem prohlubujícím v prostředí krajiny křesťanskou zbožnost a pomohly tak na mnohých místech transformovat krajinu do podoby krajiny křesťansko-sakrální (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

Již od počátku se kultovně náboženský aspekt prolínal s prvkem memoriálním, tedy prvkem upomínajícím na události spjaté s danou lokalitou či konkrétním místem a byl spojen ponejvíce s úmrtími (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

Drobné sakrální objekty, zejména ve volné krajině, plnily i funkce orientačních bodů a signalizovaly průběh cesty a polohu rozcestí. Velikost a význam objektu byl navázán na významnost uzlové lokality. Na malých rozcestích lokálních cest se stavěla Boží muka, na křižovatkách regionálních cest kaple a na křižovatkách cest dálkových se budovaly kostely. Drobné sakrální objekty tak v sobě obsáhly původní význam objektů předkřesťanských spojujících funkce kultovní a orientační, a připojily prvek memoriální, který se stal později pro budování těchto objektů dominantním. Funkce hraniční byly propojeny s funkcemi orientačními a to zejména jako objekty vymezující pozemkovou držbu (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

3.2.2 Funkce sekundární

Za období kdy, se vedle původních tradičních funkcí začínají objevovat funkce nové, můžeme považovat druhou polovinu 19. století. V této době dochází díky budování nové cestní sítě a stavbě železnic k částečné destrukci původních cest. Tím zároveň ztrácí drobné sakrální objekty své původní prostorové vazby. Se vznikem turismu jsou zachované objekty často vnímány jako orientační body novodobého poutnictví. Jako pevné body v krajině je začala využívat armáda a zanášela je do vojenských map. Sloužily pro orientaci pěších pluků a někdy bohužel i pro účely válečných strategií při zaměřování dělostřelectva.

Vojenský a turistický přístup tak opouští pevné spojení náboženské, memorální a orientační funkce a začíná opomíjet sakrální souvislosti ve prospěch souvislostí čistě geografických (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

Zejména ve venkovském prostředí se však primární funkce drobných sakrálních objektů do značné míry udržely až do padesátých let 20. století, kdy se díky politickým změnám začalo brojit proti církevním památkám s cílem oslabit tak náboženský život mladé generace (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

Funkce nové, tedy ty, jež nejsou vázány na pohnutky zřizovatele, můžeme rozdělit na funkce informační, environmentální a moderně estetické. Při vnímání funkce informační si musíme uvědomit, že sakrální objekty v sobě dokumentují historicko-náboženský vývoj regionu a jeho orientaci na katolictví. Například v Německém Sasku se s drobnými sakrálními objekty vůbec nesetkáme (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

Jsou také jedním z indikátorů ekonomické síly obcí. V některých regionech jejich strmý růst v určitém období indikuje nárůst ekonomické prosperity.

HÁJEK a BUKAČOVÁ 2001 ve své práci uvádějí přímo funkci ekonomickou, která zohledňuje určitou finanční hodnotu, kterou v sobě památka obsahovala. Reprezentovala určitého donátora, či celou obec nebo region a mohla sloužit i přímo jako platidlo.

Dále v sobě drobná památka nese informaci o geologickém podloží regionu, jelikož materiály pro stavbu spolu s horninovým podložím velmi často korespondovaly. A významnou roli hrají drobné sakrální objekty jako indikátory bývalé cestní sítě, která se na mnoha místech podstatně změnila.

Drobné sakrální objekty se vždy nacházely v doprovodu stromů. Po kolektivizaci zemědělství, kdy při scelování pozemků zanikla většina polních cest lemovaných alejemi, vyvstávají do popředí z hlediska environmentálních funkcí právě drobné sakrální stavby. V doprovodu stromů se z nich stávají významné krajinné prvky, které snižují rychlost větru, zvyšují vlhkost vzduchu, stávají se útočištěm ptactva, drobných savců a hmyzu (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

Doprovodná vegetace plnila též praktickou funkci. Byla to stinná místa sloužící k odpočinku poutníků a rolníků, kde bylo možno obrátit se s modlitbou k Bohu (DEJMAL, 2000).

Podle Kanta je estetika zkoumáním „soudu určeného vkusem“. A z Dvořákovy definice estetické architektury zjišťujeme, že hlavním cílem estetiky je sebepoznání člověka. Tedy, co považujeme v krajině za krásné a co za ošklivé, definuje z části i naší osobnost (SKLENIČKA, 2003).

Za počátky vnímání drobných sakrálních staveb z hlediska estetického lze považovat počátky romantismu. Tento aspekt vnímá v našich krajích již Karel Hynek Mácha, který si do svého deníku kreslí kříž u Nové Paky a snaží se zaznamenat lidové pověsti, které jsou s ním spojeny. Národně osvobozená atmosféra konce 19. století posouvá pak kříže, kapličky a Boží muka do roviny symbolických artefaktů české krajiny, což lze nejlépe pozorovat v díle Mikuláše Alše, pro něhož jsou neodmyslitelnou kulisou v námětech obrazů. Tento aspekt je nadále pěstován i v období meziválečném a nedaří se ho vykořenit ani komunistickému režimu. Po roce 1989 pak proniká i do krajinně-ekologického kontextu a stává se podstatnou součástí tzv. krajinné paměti (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

3.3 Typologie drobných sakrálních památek

Irena Bukačová ve svém příspěvku do Almanachu z konference „Kaplička na návsi, křížek v poli“ z roku 2006 uvádí, že drobné památky můžeme rozdělit na řadu skupin.

Tyto skupiny pak můžeme posuzovat z hlediska použitého materiálu, funkce, i výtvarného vývoje. Nejjednodušší je hledisko materiálové, které již svou hmotnou podstatou předjímá způsob zacházení, údržbu a konzervaci objektu a poukazuje rovněž na jeho historický vývoj a krajové podmínění. V Čechách se setkáváme s těmito drobnými sakrálními objekty. Kříže, křížky, smírčí kříže, Boží muka, kapličky, zvoničky, obrazy svatých a sochy svatých.

V této práci budou též zahrnuty pomníky a památníky na různé události, které ne vždy můžeme zahrnout do památek sakrálního charakteru (viz pomník KSČ a osídlení ve vsi Pakoslav – str. 120).

3.3.1 Kříže

Jako první v řadě památek spojených s křesťanstvím, je třeba zmínit kříž, který je symbolem a jakýmsi mluvčím všech drobných sakrálních památek (HÁJEK, BUKAČOVÁ 2001).

Označení kříž, též krucifix, má svůj původ v latinském slově *cruce* – kříž. Ve starověku na Blízkém Východě i zejména za vlády Římanů to býval nástroj k velmi bolestivé a potupné popravě. Skládal se ze vztyčeného kůlu, na který se připevňovalo břevno (nahoru – *cruce commissa*) nebo tak, jak ho známe nejčastěji (doprostřed – *cruce immissa*). Kříž si musel odsouzenec sám přinést na popraviště. Často byl ještě kříž opatřen tabulkou s nápisem informujícím o vinně odsouzeného. Stejným způsobem byl popraven i Ježíš Kristus, jehož cedulka nesla podle Janova evangelia písmena INRI, tedy zkratku latinského *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*, což v překladu znamená Ježíš Nazaretský, král židovský. Kříž se pak díky tomu stává jedním z hlavních symbolů a motivů křesťanství a v církvi klíčovým teologickým pojmem a znamením spásy (RULÍŠEK, 2005). Děje se tak ovšem až ve 3. století našeho letopočtu a to ve chvíli, kdy přestává sloužit jako popravčí nástroj (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

Nařízení stavět kříže je spojováno s Karlem Velikým. V Čechách se tak pravděpodobně objevují po roce 845, kdy bylo čtrnáct českých velmožů pokřtěno v Řezně. První ověřený kříž pochází z roku 880 a byl vytesán na základním kameni prvního

křesťanského kostela sv. Klimenta na Levém Hradci (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001). Nejvíce se v českých zemích stavěly kříže v dobách rekatolizace, kdy vešlo v obvyčej stavět při vstupu do vesnice nebo města kříž, který dával příchozímu cizinci symbolické znamení, že obec se opět drží katolické víry (PSOTA, et al. 2009).

Zajímavostí je, že ještě v 19. století se křížům říkalo Boží muka, ačkoliv dnes jsou od sebe kříže a Boží muka typologicky oddělena (PSOTA, et al. 2009).

Kříže můžeme z materiálového hlediska rozdělit na kříže dřevěné, kamenné a kovové (litinové či kované) (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [28.7.2016]).

3.3.1.1 Kříže dřevěné

První kříže byly bezpochyby ze dřeva (*viz obr. 1*). Dřevo bylo dostupné, laciné a snadno a rychle opracovatelné (HÁJEK, BUKAČOVÁ 2001). Dřevěné kříže se po zchátrání na tomtéž místě většinou obnovovaly. Lidé navíc z pověrčivosti dřevěné kříže olupovali nebo po částech odřezávali a třísky z nich pálili ve svých domovech. Přesto církve dávala přednost dřevěnému kříži kvůli autentičnosti, jelikož samotný Kristus trpěl na kříži ze dřeva (PSOTA, et al. 2009).

Dnes stojící dřevěné kříže jsou v krajině nanejvýš sto let staré, ale spíše mladší. Bývají často mnohem mohutnější než kříže kamenné z důvodu větší odolnosti mohutnějšího objektu proti počasí. Nejnověji vztyčované kříže jsou někdy od země izolovány vyzdvižením na postranní kolejnice. Bývají namořené černou nebo hnědou barvou, někdy opatřeny kovovou tabulkou s nápisem popřípadě plechovou siluetou Krista (*viz obr. 2*). (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [28.7.2016]).

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 1 – dřevěný kříž (autor: BcA. Jan Konáš)

Obr. 2 – dřevěný kříž s korpusem Krista (autor: BcA. Jan Konáš)

3.3.1.2 Kříže kamenné

Další skupinou podle materiálu jsou kříže kamenné. Kamenné kříže se objevují od středověku podobně jako kříže dřevěné. Ve 13. a 14. století se v reliéfní formě stává kříž součástí křížových kamenů a začínají vznikat i kříže volné. Jedním z nejstarších doložených objektů je podle listiny z roku 1290 kříž na hranici farnosti Maraka nedaleko Aše (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

Materiálem kamenných křížů bývá nejčastěji žula nebo pískovec, v závislosti na dostupnosti toho kterého druhu kamene. U novějších křížů, které dnes můžeme spatřit v krajině, bývají jednotlivé části spojeny drátem nebo šroubem. Novodobé kříže mívají zvlášť část pro základnu, podstavec (sokl) někdy jsou opatřeny i nástavcem na jehož vrchu je samotný kříž (*viz obr. 3*). Přední plocha podstavce či nástavce bývá zdobena rámováním. Někdy je do nich vytesán i letopočet, iniciály, případně grafický symbol (srdce, kříž, meč atd.) (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [28.7.2016]). Ukázkové schéma kamenného kříže je detailně znázorněno na obrázku číslo 7.

Nejstarší varianty kamenných křížů, které se dodnes zachovaly, jsou smírčí kříže, křížové kameny a kamenné kruhové stély. Smírčí kříž je vytesaný z jednoho kusu nahrubo opracovaného kamene, často nestejně dlouhých ramen, který je zasazen do země (*viz obr. 4*), (HEROUT, 2011).

Jejich vznik má kořeny v tehdejší právní řádu, jak o tom svědčí dochované smírčí smlouvy a pověsti, které se k nim vztahují (BUKAČOVÁ, FOUČEK, KAREL, KŘEMENÁK, 2002).

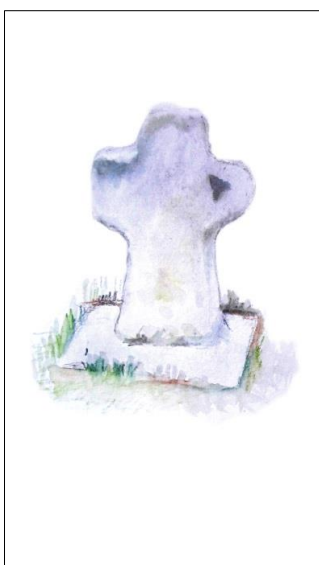
Kříže byly zřizovány viníkem trestného činu (např. vraždy) k usmíření viny, jako součást trestu a to na místech, kde k trestnému činu došlo. Na obrázku číslo 6 je znázorněn vznik smírčího kříže. Některé kříže mají na sobě vytesaný vražedný předmět, například meč, sekyru, kopí, kuš se šípem, vzácněji pak i letopočet nebo nápis zaznamenávající událost (viz obr. 5), (HEROUT, 2011).

Do kamenných křížů lze zařadit ještě tzv. křížový kámen a kamennou stélu. Křížový kámen se liší od ostatních křížů tím, že není vztyčen a nemá tedy tvar kříže, ale jedná se pouze o kámen, do kterého je obrys kříže vytesán (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [29.7.2016]).

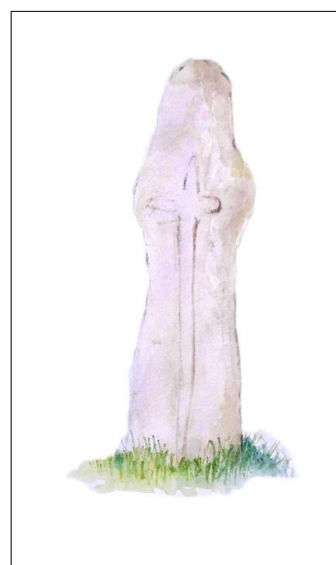
Kamenná kruhová stéla je kámen opracovaný do tvaru kola na různorodé noze. V naprosté většině se ke kamenným stélám nedochovaly historické záznamy. Někdy jsou uváděny jako kola celní, pokutová, či jako mezní kameny. Jedna z hypotéz jejich vzniku tvrdí, že jejich výskyt je spjat s působením mnišských řádů v konkrétních regionech (MATULOVÁ, 2015).

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

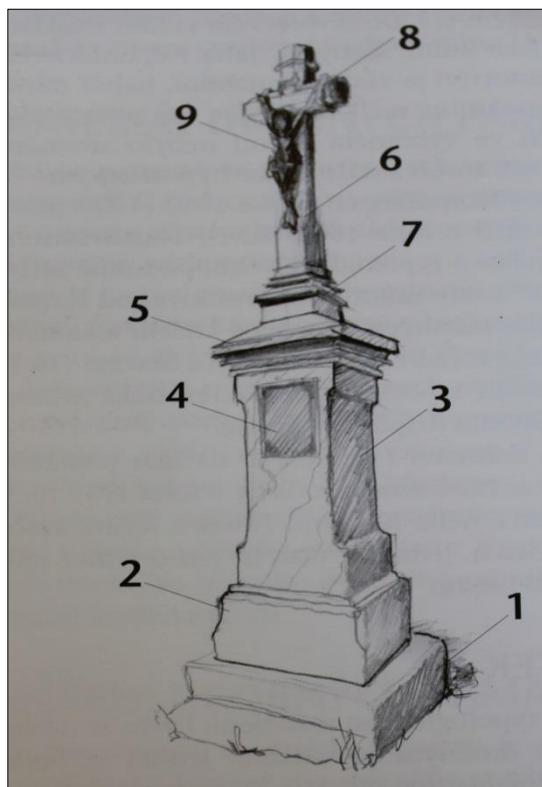
Obr. 3 – kamenný kříž s korpusem Krista (autor: BcA. Jan Konáš)

Obr. 4 – kamenný smírčí kříž (autor: BcA. Jan Konáš)

Obr. 5 – kamenný smírčí kříž s rytinou vražedné zbraně (autor: BcA. Jan Konáš)

Obr. 6

- 1 - základna, 2 - sokl (podstavec), 3 - tělo kříže,
 4 - nápisová deska, 5 - římsa, 6 - kříž, 7 - patka kříže
 8 - ramena kříže, 9 - korpus Krista

Obr. 7

Obr. 6 – vznikl smírčího kříže (převzato z drobnepamatky.cz, 2016. [online]. cit. [28.7.2016])

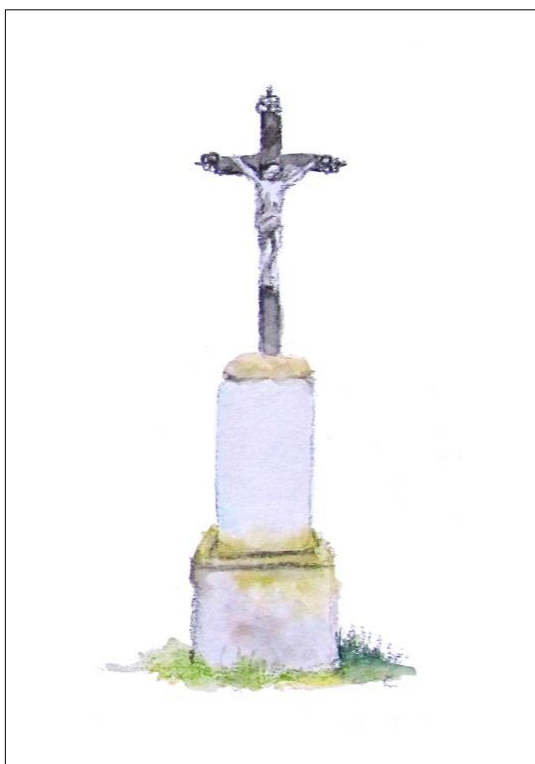
Obr. 7 – schéma kamenného kříže (převzato z knihy „Drobné památky v Úvalech a okolí“)

3.3.1.3 Kříže kovové

Litinové nebo kované kříže patří v současnosti v naší krajině k nejrozšířenějším drobným sakrálním stavbám. Objevují se od 19. století často na místech, kde stávaly kříže dřevěné. Mohou mít řadu variant. Liší se velikostí a výzdobou křížů, a též tvarem a výškou podstavců (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [29.7.2016]).

Kovové kříže se nachází převážně v kombinaci s kamenem, který má nosnou funkci a tvoří podstavec pro umístění litinového nebo kovaného kříže (*viz obr. 8*), (ŠTOGROVÁ, (ed) 2006 s. 70).

Většina dnes stojících kovových křížů byla vytvořena před rokem 1938. Velké množství jich bylo zničeno mezi lety 1948 až 1989 a to mnohdy programově. Ani dnes však nejsou kovové kříže úplně v bezpečí. Tam kde na kamenném podstavci kovový kříž chybí, je někdy nahrazován křížem vyrobeným z plastu, který se nedá „zpeněžit“ ve sběrně (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [29.7.2016]).

Obr. 8

Obr. 8 – litinový kříž s kamenným podstavcem (autor: BcA. Jan Konáš)

3.3.2 Boží muka

Okolnosti vztyčení Božích muk nejsou většinou známe. Snad označují místa spojená s nějakými tragédiemi, možná pod ně byla pohřbívána nekřtěňátka, nebo mohla být postavena na usmíření nějakého zlého skutku (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

OUTRATA 2008 uvádí, že Boží muka jsou pašijový památník, symbolizující sloup, u kterého byl bičován Kristus. K nejčastějším námětům zobrazeným na Božích mukách patřily tzv. malé pašije, neboli vyobrazení, mnohdy drastických scén utrpení Krista. Boží muka jsou tedy většinou sloupy, na kterých je, buď obrazem, nebo slovy připomínáno utrpení Spasitelovo. Výjev je umístěn na přední straně Božích muk ve výklenku a jeho provedení se lišilo od kamenného reliéfu, přes dřevořezbu, až po obrázky malované na plechu či skle (HÁJEK, BUKAČOVÁ, 2001).

Také Boží muka můžeme rozdělit podle materiálu použitého na jejich výstavbu. HEROUT 2011 rozděluje Boží muka na sloupková a pilířová. Sloupková Boží muka jsou kamenná, někdy bohatě zdobená se zakončením v podobě malé kapličky. Na samotném vrcholu sloupkových Božích muk bývá pak kamenný nebo kovaný křížek (*viz obr. 9 a 10*). Jedná se o nejstarší Boží muka u nás.

Naproti tomu pilířová Boží muka jsou zděná, obvykle čtyřboká, omítnutá a natřená na bílo. Horní část je buď ve tvaru lucerny, bývá opatřená soškou, nebo má výklenky na umístění obrázků. Stříška bývá kryta šindelem, cihlami nebo taškami. Nejčastějším typem Božích muk u nás jsou pak Boží muka hranolová, která jsou ovlivněna obdobím baroka, případně empíru. Jsou zpravidla zakončena stříškou a opatřena křížkem (*viz obr. 11*), (KYSELKA, 2001).

Zvláštním druhem Božích muk jsou pak Boží muka ve tvaru trojbokého hranolu, který symbolizuje sv. Trojici (HEROUT, 2011).

Zřídka se vyskytují též dřevěná Boží muka. Ta však nemají v terénu příliš dlouhou trvanlivost a jednou za čas je nutné nechat je kompletně vyměnit (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [2.8.2016]).

Obr. 9

Obr. 10

Obr. 11

Obr. 9 – sloupková boží muka (autor: BcA. Jan Konáš)

Obr. 10 – sloupková boží muka (autor: BcA. Jan Konáš)

Obr. 11 – hranolová boží muka (autor: BcA. Jan Konáš)

3.3.3 Kaple a kapličky

Kaple, zdrobněle kapličky, je slovo odvozeno od latinského *capella*, což v překladu znamená mimo jiné malý hrob (SMOLÍK, 2010), jsou drobné sakrální stavbičky zasvěcené uctívání Boha, panny Marie a světců (HÁJEK, BUKAČOVÁ, 2001). Často se od kostela liší pouhou velikostí a nečlenitostí stavby (PSOTA, et al. 2009).

V období raného křesťanství to bývaly svatyně nad hroby mučedníků. Jsou to malé křesťanské modlitebny, které mohou stát samostatně a to v městské nebo vesnické zástavbě, ve volné krajině, nebo mohou být součástí jiné světské či sakrální stavby. Znamé jsou i zámecké a hradní kaple i kaple domácí v městských domech (SMOLÍK, 2010).

Kapličky na návších plnily funkci malého kostelíka určeného k místní pobožnosti (HÁJEK, BUKAČOVÁ, 2001). Měly i své specifické funkce. Kaple křtící, pohřební, rodinné, návšní, hřbitovní atd. (SMOLÍK, 2010). Kaple, bývají situovány také na významných místech (na návrších, u pramenů) a vytvářejí tak typický charakter českého venkova. Řada z nich vznikla na poutních místech, která jsou opředena pověstmi o zázracích. K drobným památkám tento typ architektury řadíme hlavně podle

jeho měřítko, pokud má krajinotvornou funkci a jako solitér bez dominantních nároků spíše okolí doplňuje, než aby určoval jeho ráz (HÁJEK, BUKAČOVÁ, 2001).

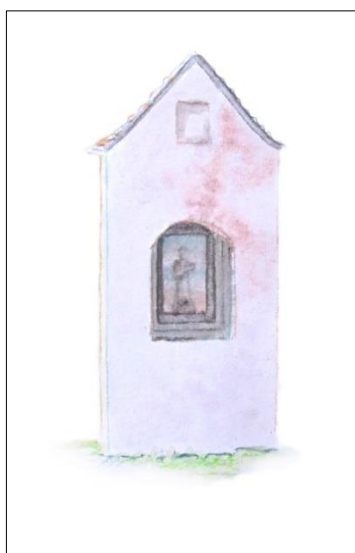
Kapličky mívají obvykle malý čtvercový, oválný nebo kruhový půdorys a bývají zakončené stříškou, nejčastěji jehlancovou, v období baroka též cibulovou bání (HÁJEK, BUKAČOVÁ, 2001). Kaple mívají pouze jednu niku rozdělující jejich prostor a liší se tím tak od Božích muk, kde se počet nik pohybuje převážně mezi dvěma až čtyřmi. Toto rozdělení však není vždy striktní. Kaple představují vývojově mladší skupinu drobných sakrálních objektů, která se v českých zemích objevuje jako jeden ze symbolů protireformační obnovy zbožnosti po bělohorském období a zvláště od počátku 18. století se stává významným prvkem barokní krajiny (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

Kapličky můžeme rámcově rozdělit na kapličky bez vnitřního prostoru, s vnitřním prostorem a kapličky vestavěné. Kapličky bez vnitřního prostoru bývají menší než kapličky s vnitřním prostorem. Místo vnitřního prostoru mívají nižší výklenek (niku) pro umístění obrazu či plastiky. Mívají též sedlovou střechu opatřenou drobným kovovým křížkem. Jak již bylo uvedeno, bývají často zaměnitelné se zděnými Božími muky (*viz obr. 12*).

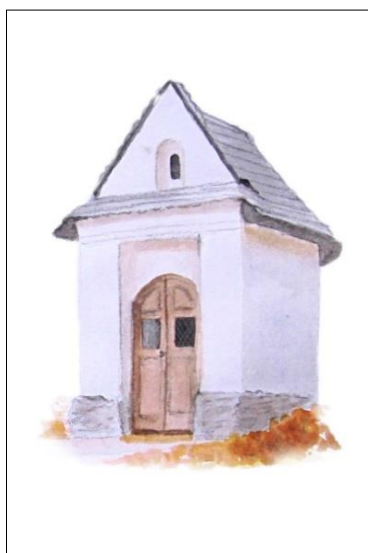
Kapličky s vnitřním prostorem jsou stavbičky, do kterých se dá vejít. Nejsou zpravidla opatřeny okny a vnitřní prostor je malý, určený maximálně pro pár osob, „tak na otočení“ (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [6.8.2016]). V interiéru bývá oltářík s obrazem nebo soškou svätce, jemuž je objekt zasvěcen (*viz obr. 13*), (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

Třetí skupinou jsou pak kapličky vestavěné. Nejedná se o samostatně stojící drobné sakrální objekty, ale o sakrální díla, která jsou součástí jiné zděné stavby nebo zděné ohrady. Častěji jsou situovány ve městech nebo obcích, kde byl nedostatek prostoru na stavbu osamocené stojícího objektu. Taktéž vestavěné kapličky (*viz obr. 14*) mohou být s vnitřním prostorem nebo bez vnitřního prostoru.

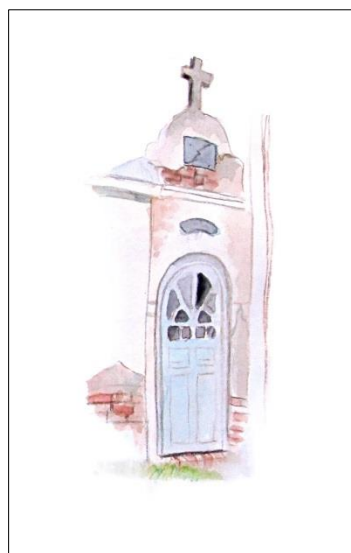

Obr. 12

Obr. 13

Obr. 14

Obr. 12 – výklenková kaplička bez vnitřního prostoru (autor: BcA. Jan Konáš)

Obr. 13 – kaplička s vnitřním prostorem (autor: BcA. Jan Konáš)

Obr. 14 – vestavěná kaplička (autor: BcA. Jan Konáš)

3.3.4 Zvoničky

O poslední uvedené skupině kaplí a kapliček je třeba dodat, že v sobě často spojovaly také funkci zvoniček. Nejstarší dochované zvoničky v českých zemích pocházejí z 16. století, ale k jejich obecnému rozšíření došlo až po roce 1751, kdy císařovna Marie Terezie vydala tzv. ohňový patent, který nařizoval případný požár ohlašovat zvoněním. Své požární řady vydávala vrchnost pro své poddané již před tímto nařízením, avšak poplach se podle nich vyhlášoval obvykle trubením či křikem. Zvony měly venkovské obyvatele, kteří se díky pracím na poli zdržovali po většinu dne mimo obec, varovat před hrozbou požáru, či jiným nebezpečím.

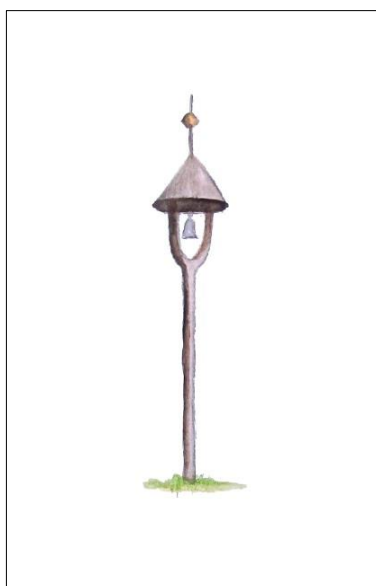
Vedle této funkce však zvoničky přispívaly k celkové rytmizaci venkovského života (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

VÁCLAV CÍLEK v interview pro český rozhlas Leonardo Plus říká, že v 19. století měl na venkově málokdo hodinky a kdo chtěl vědět kolik je hodin, musel poslouchat zvony. Zvuky zvonů doprovázely člověka té doby od kolébky, přes svatbu, až do hrobu. Jejich zvuk byl zároveň modlitbou a zároveň na něco upozorňoval. Podle síly zvuku zvonů, která se často den ze dne lišila díky obsahu vodní páry ve vzduchu (při vyšším obsahu vodní páry se zvuk lépe šíří) lidé často usuzovali, jaké bude počasí, či zda bude den dobrý či špatný.

Jak již bylo uvedeno, k zavěšení zvonu se na vsích používaly převážně kaple. Z toho důvodu není samostatně stojících zvoniček příliš mnoho. Nejjednodušší samostatné umístění zvonu bylo v rozsoše stromu, zavěšení zvonu na rozsochatý opracovaný kůl (tzv. „vidlák“), (viz obr. 15), případně byl zvon umístěn mezi dva kůly (tzv. „šerák“) (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [.8.2016]).

Nad všechny tyto typy zvoniček se dávala malá stříška jako ochrana proti povětrnostním podmínkám.

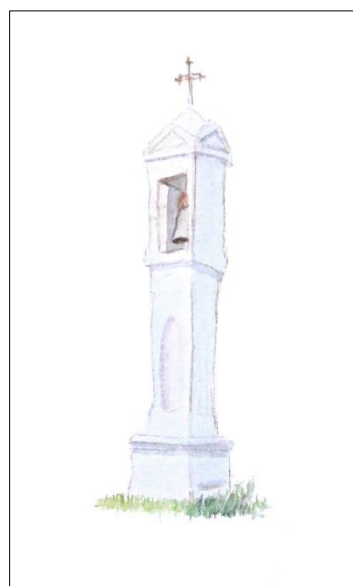
Složitější jsou pak zvoničky dřevěné s prkenným opláštěním, které uzavírá roubenou konstrukci (viz obr. 16). Takto budované zvoničky mohou být i polozděné, tedy zděné s dřevěným patrem. Majetnější obce si pak nechávaly budovat zvoničky celozděné s obvodovými zdmi z kamene nebo cihel (viz obr. 17), (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001).

Obr. 15

Obr. 16

Obr. 17

Obr. 15 – zvonička na rozsochatém kůlu „vidlák“ (autor: BcA. Jan Konáš)

Obr. 16 – zvonička dřevěná (autor: BcA. Jan Konáš)

Obr. 17 – zvonička zděná (autor: BcA. Jan Konáš)

3.3.5 Sochy a sousoší

Dalším z typů drobných sakrálních staveb jsou samostatně stojící sochy a sousoší. Většina soch a sousoší je kamenná, nebo z umělého kamene, mohou být však i dřevěné, kovové, keramické nebo plastové.

V krajině se začínají objevovat počátkem 18. století v období baroka, a jelikož se jedná o stavby dosti nákladné, byly téměř vždy financovány movitějšími donátory. Z toho důvodu se volně stojící sochy, ale i více soch, které jsou sestaveny v jeden objekt (tzv. sousoší), začínají objevovat nejdříve jako výzdoba v areálech šlechtických panství. Teprve později se „rozbíhají“ také do vesnic a polí (ŠTOGROVÁ, (ed) 2006 s. 72). Sochy znázorňují nejčastěji lidskou bytost, v menší míře pak zvířata, nebo bytosti neexistující (DROBNĚPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [9.8.2016]).

Sochy a sousoší byly umístovány na veřejných prostranstvích a velmi často měly sloužit, jako prosba konkrétnímu světci o jeho patronství. Nejčastější sochou českého venkova je postava sv. Jan Nepomuckého (*viz obr. 18*), který je zpodobňován s křížem, na němž je umučený Kristus. Stojí zejména na mostech, nebo v okolí mostů, což je odkaz na jeho mučednickou smrt. Můžeme se též setkat se sochami sv. Václava, sv. Jiří, sv. Floriána (patrona hasičů), sv. Prokopa, či převážně v hornických oblastech se sochami sv. Barbory.

Každý ze světců je obdařen svými specifickými atributy a doplňky, podle kterých ho můžeme rozpoznat. Tyto artefakty mají často souvislost se světcovou mučednickou smrtí (DROBNĚPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [9.8.2016]).

Velmi často stavěné byly též tzv. kalvárie, což jsou výjevy z ukřižování Ježíše Krista. Významnou postavou ztvárňovanou v podobě soch je i Panenka Marie. Ponejvíce je v české krajině zpodobňována jako Panna Marie Nanebevzatá, Panna Marie Neposkvrněná, Panna Marie s tělem mrtvého Krista (tzv. pieta) a po zjevení ve francouzských Lurdách v roce 1858, též jako Panny Marie Lurdská (KOUDELOVÁ, 2013).

Na některých místech se dodnes dochovaly celé sochařské galerie pod širým nebem. Byly stavěny na poutních místech velkého náboženského významu. Jednalo se o soubory jednotlivých soch i celá sousoší, která měla symbolickým způsobem označovat a vymazovat posvátnou krajinu. Tyto sochy byly příslibem k završení pouti na posvátná místa a výzvou k meditaci nad utrpením Ježíše Krista (SUCHÁNEK, 2006). Příkladem takového místa je Svatý kopeček u Mikulova.

Sochy patří mezi umělecky i historicky nejhodnotnější díla z kategorie drobných památek (PSOTA, et al. 2009).

Speciální skupinou soch a sousoší jsou objekty zbudované v druhé polovině 20. století. Jedná se o sochy socialistického realismu a normalizace. Tato díla z období mezi léty 1948 – 1989 nepatří mezi objekty drobné sakrální architektury a jsou vždy striktně ideologicky orientována. Byla stavěna zejména ve městech, v jejich sídlištích a parcích. Na venkově se objekty socialistického realismu téměř vždy vyskytují v centrech obcí (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [9.8.2016]).

Obr. 18

Obr. 18 – socha svatého Jana Nepomuckého (autor: BcA. Jan Konáš)

3.3.6 Obrazy svatých

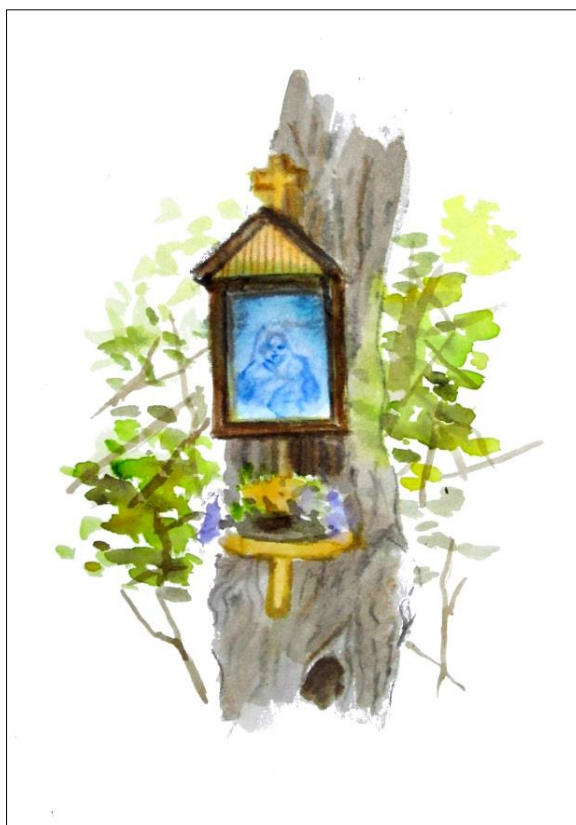
Obrázky světců ve volné krajině jsou drobné památky umístěné nejčastěji na kmenech stromů (*viz obr. 19*), méně často pak mohou být na kamenném podstavci či zděném bloku namísto křížků (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [10.8.2016]).

Byly alternativou pro méně majetné obyvatele, kteří si nemohli dovolit postavit kříž, Boží muka, kapli popřípadě sochu světce. Obrázky pak stejně jako výše zmíněné objekty měly pro tyto lidi převážně modlitební funkci.

V dřívějších dobách se jednalo o malované předlohy na dřevě či plechu, dnes jsou mnohem častější obrazy reprodukované, případně obrazy malované na skle vložené do dřevěného rámečku.

Obrázky jsou někdy opatřeny sedlovou stříškou, která je lemuje po obvodu. Jejich umístění v krajině bývá různé. Můžeme je nalézt u starých nebo zaniklých cest, na křižovatkách cest, u studánek nebo na vyhlídkových místech v lese (KOUDELOVÁ, 2013).

Obrázky svatých je skupina drobných sakrálních památek, která nejvíce v krajině podléhá povětrnostním podmínkám a musí se ze všech drobných sakrálních památek nejčastěji obnovovat (SASÍNKOVÁ, 2010).

Obr. 19

Obr. 19 – obrázek Madony s dítětem na kmeni stromu (autor: BcA. Jan Konáš)

3.4 Drobné nesakrálních památky

V krajině se nesetkáváme pouze s památkami sakrálního původu, ale i s památkami, jež sakrálního původu nejsou.

Jedná se o památky, které plní funkci ryze pamětní a které mají připomenout konkrétní osoby či události, ať již ve sféře civilní nebo vojenské. Nejinak je tomu i v zájmovém území, které bylo vybráno pro tuto diplomovou práci. Památky nesakrálního původu mají totiž stejně jako památky sakrální svoji nezastupitelnou historickou, sociální a mnohdy i velmi výraznou krajinotvornou funkci. Proto by bylo chybou je v této práci opomenout.

3.4.1 Pomníky, pamětní desky a kameny

O všech památkách uvedených v názvu této kapitoly můžeme říci, že neplní sakrální funkci, ale plní výhradně funkce pamětní, i když mohou být někdy spojovány s i církevním hodnostářem. Nejčastěji připomínají na výjimečný tvůrčí život konkrétní osobnosti, upomínají na tragickou smrt, či odkazují nebo označují místo na kterém došlo k důležité události. Rozvoj ve stavění těchto objektů je spojen se sekularizací společnosti od 2. poloviny 19. století, neboť ještě v první polovině zmiňovaného století se namísto pomníků, pamětních desek či pamětních kamenů stavěly téměř vždy kříže (PSOTA, et al. 2009).

Pravý boom budování těchto památek, a to zejména pomníků, pak nastal v Českých zemích ke konci 19. století a počátkem 20. století v důsledku prudkého rozvoje měst a dynamického rozvoje měšťanské společnosti, což lze chápat jako výraz tehdejšího životního stylu, ideologií a hledání národní identity (HOJDA, POKORNÝ, 1996).

Následující století je pak, co se týče budování nebo případného odstraňování těchto památek, více či méně poplatné aktuálnímu politickému režimu, který v té či oné etapě 20. století panoval.

Pamětní desky jsou většinou součástí většího komplexu, tedy budovy nebo přírodní památky. Jsou vždy umístěny vertikálně nad terénem. Desky jsou spojeny se zemí pouze prostřednictvím stavby, která nebyla zřízena za účelem jejího nesení. Jedná se převážně o čtyřhranné útvary s nápisem a případně bustou oslavované osoby. Nejčastějším materiálem u litých desek je bronz nebo mosaz. Kamenné desky jsou téměř vždy žulové.

Rozdíl mezi pomníkem a pamětním kamenem je dán konstrukcí památky. Pomník je zpravidla sestaven z více kusů, případně je vyzděn. U pamětního kamene se jedná o jeden masiv. Rozdíl oproti pamětní desce je takový, že pomník nebo pamětní kámen není zavěšen nad úroveň terénu, ale je pevně a celou svojí vahou spojen se zemí (PSOTA, et al. 2009).

3.4.2 Památky určené obětem světových válek

Památky určené obětem světových válek jsou v obcích po celé České republice velmi častým úkazem. Příčina je vcelku jasná. Světové války se co do počtu obětí považují i mezi Čechy za nejtragičtější události vůbec. Padlého z první nebo druhé světové války si může připsat drtivá většina obcí a většinou se k těmto lidem, kteří položili život za svoji vlast, hrdě hlásí (PSOTA, et al. 2009).

Vůbec nejpočetnější skupinou válečných památek jsou památníky obětem první světové války. Jsou na nich zpravidla seznamy osob, které z fronty již nevrátily (PSOTA, et al. 2009). Z českých zemí padlo cca 138 000 vojáků (DROBNEPAMATKY.CZ, 2016. [online]. cit. [6.8.2016]). Z těchto pomníků se někdy stávají pomníky obou světových válek, když na ně byly doplněny i oběti druhé světové války. Tím se posunul a rozšířil jejich celkový význam (PSOTA, et al. 2009).

Charakter památníků určených padlým v první světové válce je dán způsobem, kterým tato válka zasáhla danou obec. Žádný z vojáků nepadl na našem území, jelikož se boje odehrávaly v zahraničí. Památníky jsou tedy stavěny výhradně v centrech obcí, protože se vztahují k obci jako celku. Památníky obětem první světové války v sobě ukrývají více významů. Připomínají nejen padlé, ale také vznik Československé republiky. Někdy jsou také označovány za pomníky svobody, což je jasným dokladem jejich několikerého významu (PSOTA, et al. 2009).

Památky určené obětem druhé světové války jsou mnohem různorodější. Je to zapříčiněno zejména faktem, že boje této války probíhaly i přímo na našem území. Tyto památky se tak nenachází pouze v obcích, ale také ve volné krajině. V obcích jsou tyto památky svázány s místy, kde dotyčný člověk padl, nebo kde žil.

Zvláštním typem památníku obětem druhé světové války je pak památník, který bývá umístěn na hřbitově a slouží zároveň i jako hrob (PSOTA, et al. 2009).

3.4.3 Systém lehkého opevnění z období první republiky

Dalším typem nesakrálních objektů jsou lehká opevnění budována ve třicátých letech 20. století českým státem jako reakce na nárůst agresivní rétoriky národně socialistického Německa. Ta započala nástupem Adolfa Hitlera k moci a pokračovala vystoupením Německa z mezinárodní organizace „Společnost národů“ 19. října 1933. Z těchto a dalších důvodů bylo jasné, že se Československá republika musí připravit na potenciální nadcházející konflikt. Bylo zřejmé, že početně slabší armáda Československa není schopna čelit německé armádě v otevřeném boji a proto bylo rozhodnuto, že je nutností se proti nepříteli opevnit. Následkem toho byla 20. března 1935 ustanovena „Rada pro opevňování“ a 1. dubna 1935 zřízeno ředitelství opevňovacích prací (FRANČÍK a kol. 2006).

Tyto objekty, jak vyplývá z předchozího textu, měly tedy funkci ryze vojenskou. V této práci je jim věnována samostatná kapitola proto, že zájmovým územím prochází část lehkého opevnění, která byla součástí tzv. „Plzeňské čáry“. To byl systém lehkých i těžkých opevnění, která měla za úkol chránit západní část hranic tehdejšího Československa. Jedná se konkrétně o úsek s označením D-20, který se táhnul severovýchodním směrem v délce zhruba 7 kilometrů. Začínal poblíž Hlaváčkova mlýna, který leží na Úterském potoce a končil až za obcí Štipoklasy na úpatí vrcholu Lišák. Jeho cílem bylo v místním snadno prostupném terénu chránit státní silnici spojující Plzeň s Karlovými Vary.

Úsek opevnění D-20 byl dokončen v prosinci 1937 a sestával ze 43 lehkých pevností vzor 37 (*viz obr. 20*), známé také jako „řopíky“ (FRANČÍK a kol. 2006).

Jak to s obranou republiky nakonec dopadlo je historicky dobře známo. Místo rozkazu k odhodlané obraně, přišel rozkaz opačný a plně vyzbrojená bojeschopná armáda musela pevnosti bez boje opustit (TROJAN, 1994). Avšak ponechme polemiky o historických křivdách, a úvahy zda nebylo lepší místo do opevňování investovat do rozvoje tankových divizí historikům.

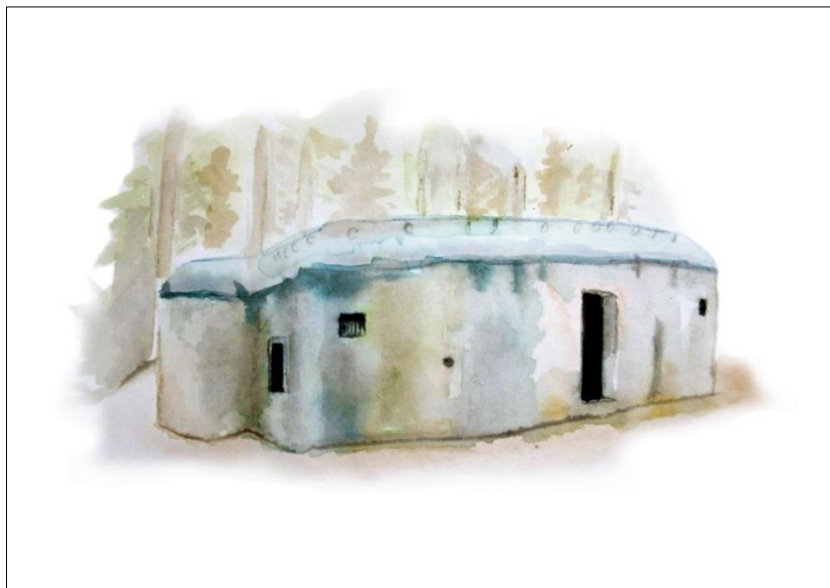
Pro tuto práci je stěžejní, jakou roli hrají tyto objekty dnes. Osobně si myslím, že dnes mají „řopíky“ mnohem více funkcí, než v době svého vzniku, kdy měly pouze funkci primární, tedy tu vojenskou. Sekundární funkce těchto staveb lze částečně chápat podobně jako funkce drobné sakrální architektury. V místech svého zbudování vytvářejí svébytný ráz krajiny, protkaný mnohdy až tíživou atmosférou.

Jejich časté umístění v polích, vytváří spolu s doprovodnou vegetací velmi originální remízky, poskytující úkryt zvěři a ptactvu. Kromě funkcí environmentálních jsou zde též funkce pamětní, historické a naučné.

Procházka mezi desítkami zpustlých, na svou dobu špičkových válečných zařízení, nutí člověka chtě nechtě přemýšlet o novodobé české historii a mnohdy z takové procházky plynou až bolestná poučení.

Ještě bych se v krátkosti zastavil u jedné a dle mého soudu nejdůležitější funkce prvorepublikových opevnění a to u funkce sociální. Do dnešních dnů bylo mnoho z těchto objektů zrekonstruováno a to zřídka kdy státem, který je stále vlastníkem většiny z nich, ale díky soukromým iniciativám skupin a jednotlivců, kteří od státu tyto objekty vykoupily a na vlastní náklady je rekonstruují. Někdy vznikají i celé do původní podoby zrekonstruované pevnostní areály táhnoucí se i stovky metrů, mezi nimiž je vytvořena naučná stezka. Tyto aktivity tak mohou zvyšovat atraktivitu regionu v rámci cestovního ruchu, vrchovatou měrou plní funkci historicky naučnou a to zvláště pro mladé hochy, velmi zajímavou formou. Mohou být také určitým jednotícím společenským prvkem v daném regionu, který se nachází na stále ještě válkou poznamenaném sudetském venkově a v neposlední řadě vypůjčíme-li si pro ilustraci staré přísloví, tak „kdo si hraje, nezlobí“.

Obr. 20

Obr. 20 – lehká pevnost vzor 37 – „Řopík“ (autor: BcA. Jan Konáš)

3.5 Ochrana a péče o drobné sakrální památky

Starost o kulturní dědictví patří neodmyslitelně do světonázoru člověka, který si činí nárok být kulturním, až se zdá, že je péče o památky s námi od počátku civilizací.

I přes toto zdání je péče o památky jak ji známe dnes oborem poměrně mladým. Její kořeny sahají do 19. století, kdy první památkáři prováděli výzkum, soupis a celkové třídění památek. Z pohledu dneška si tuto počáteční snahu péče o památky můžeme vyložit ve filosofické rovině jako snahu o vytvoření stěžejní bariéry před nově vznikající civilizační úzkostí, související tehdy s narůstajícím technologickým pokrokem. Dodnes je tento přístup v památkové péči stále ještě upřednostňován. Víme tedy dnes poměrně přesně, co máme nebo bychom měli chránit, ale dosud zcela přesně nevíme proč (HÁJEK, 2005).

Umělecké a duchovní ožebračování, které je spojeno s pustošením znamená pro národ často větší ztrátu než pouze tu ekonomickou. Potřeba chránit umělecká díla, je pro náš život z hlediska obecných potřeb tedy stejně důležitá jako například školství. Památková ochrana by se však neměla omezovat pouze na několik vynikajících uměleckých děl, nýbrž by měla obsáhnout vše, co může být považováno za společný umělecký majetek. Sotva by někdo chtěl ničit Tizianovy malby nebo zbořit Svatoštěpánský dóm ve Vídni. Z tohoto úhlu pohledu by se dalo říci, že drobné památky vyžadují často větší ochranu než ty významné. Dnes se však zdá, že je do značné míry ohroženo vše, co není stokrát zobrazeno v příručkách dějin umění nebo není opatřeno hvězdičkou v cestovních průvodcích (DVOŘÁK, 2004).

Co se týče legislativní ochrany v České republice, tak termín drobné sakrální památky není obsažen v žádném zákoně ani v prováděcí vyhlášce (HÁJEK, BUKAČOVÁ, 2001). Pouze v zákoně o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty je uveden mimo jiné i výčet drobných památek (kapličky, zvonice, Boží muka, polní a smírčí kříže, jejich součásti a fragmenty) avšak jako samostatnou skupinu je zákon nedefinuje (ZÁKON č. 80/2004 Sb.).

Ochranu drobných sakrálních objektů tak musíme hledat roztříštěnu do několika právních předpisů v několika resortech (KUPKA, 2010). Ochranu drobných sakrálních objektů jako součást kulturní krajiny v České republice zajišťují především dvě instituce. Jsou to orgány státní památkové péče a orgány ochrany přírody a krajiny. Na ochranu hodnot kulturní krajiny byl ustanoven Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči. Ten upravuje především povinnosti a práva vlastníků kulturních památek a

upravuje pravomoci působnosti správních orgánů v oblasti státní památkové péče. Zakotvuje též sankce a nápravná opatření za porušení povinností. Aby se mohl objekt stát kulturní památkou podle §2 Zákona o státní památkové péči, musí splňovat alespoň některá z kritérií stanovená v tomto paragrafu (ZÍDEK, 2005). Logicky tak často dostávají přednost objekty významnější, než jsou drobné sakrální památky.

Ochrana přírody a krajiny je legislativně zakotvena v zákoně č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Tento zákon obsahuje některé nástroje, jež se dají použít k ochraně historické kulturní krajiny a to jak v rámci ochrany zvláštní tak obecné povahy. Zvláštní ochrana obsažena v třetí části zákona chrání historickou kulturní krajinu formou chráněných krajinných oblastí a národních parků. V druhé části zákona je pak obsažena ochrana obecná. Ta se dotýká celého území státu a je aplikována pomocí ochrany významných krajinných prvků a ochrannou krajinného rázu (OCHRANAPRIRODY.CZ, 2016. [online]. cit. [22.8.2016]). Ochrana venkovské krajiny jako takové pak vyžaduje pokračování v jejím tradičním spravování a celkového zacházení s půdou ze strany místních obyvatel (LOKOCZ a kol., 2011).

Významný krajinný prvek je v tomto zákoně definován jako ekologická, geomorfologická nebo esteticky hodnotná část krajiny, která utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Za významné krajinné prvky jsou v zákoně podle §3 Zákona o ochraně přírody a krajiny považovány všechny lesy, jezera, rybníky, vodní toky, údolní nivy a rašeliniště.

Ostatní části krajiny pak mohou být významnými krajinnými prvky prohlášeny, projdou-li procesem registrace podle §6 Zákona o ochraně přírody a krajiny (ZÁKON č. 114/1992 Sb.).

Navrhovaný významný krajinný prvek musí splňovat alespoň jednu ze zákonem definovaných charakteristik. Musí utvářet typický vzhled krajiny, přispívat k její estetické hodnotě a musí též přispívat k udržování ekologické stability krajiny. Příslušné orgány ochrany přírody následně provedou registraci významného krajinné prvku zápisem do seznamu a vydají rozhodnutí o registraci (OCHRANAPRIRODY.CZ, 2016. [online]. cit. [22.8.2016]).

Krajinný ráz je pak zákonem 114/1992 Sb. definován jako přírodní, kulturní a historická hodnota určitého místa nebo oblasti.

Zákon tato místa či oblasti díky tomu chrání před všemi činnosti, které by snižovaly jejich estetickou nebo přírodní hodnotu. K ochraně krajinného rázu s významným soustředěním estetických či přírodních hodnot, jež není zvláště chráněn

podle třetí části zákona 114/1992 Sb. může orgán ochranný přírody zřídit závazným předpisem přírodní park a stanovit omezení využití území, které by znamenalo jeho ničení, poškozování nebo narušování jako stavu (ZÁKON č. 114/1992 Sb.). Krajinný ráz lze též definovat jako přítomnost, rozmanitost a uspořádání krajinných prvků, dávající krajině její jedinečnou identitu a činící z ní území svými specifiky vystupující z okolí (JELLEMA a kol., 2009).

Ochrany kulturní krajiny se též dotýká zákon č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu. V něm mezi základní cíle územního plánování patří ochrana a rozvoj přírodní, kulturních a civilizačních hodnot území, dále pak ochrana krajiny jako podstatné složky prostředí života obyvatel a základu jejich totožnosti (ZÁKON č. 114/1992 Sb.).

Na ochraně drobných sakrálních památek se díky členství České republiky v evropských strukturách vztahuje na našem území též evropská legislativa. Konkrétně se jedná o Evropskou úmluvu o krajině. Jejím předmětem zájmu je celá krajina, jak přírodní, venkovská, městská tak industriální. Úmluva se věnuje jak krajině pozoruhodné, tak i krajině běžné nebo narušené. Úmluva chápe krajinu jako prostor, v němž žijí lidé, jako výraz rozmanitosti jejich společného kulturního a přírodního dědictví a základ jejich identity. Ochrana krajiny v podání Úmluvy znamená činnosti směřující k zachování a udržení významných nebo charakteristických rysů krajiny (MZP.CZ, 2016. [online]. cit. [25.8.2016]). A mezi tyto charakteristické rysy můžeme v české krajině zcela určitě zařadit i drobné sakrální památky.

Z další u nás platné evropské legislativy, která se dotýká ochrany drobných sakrálních památek, je nutné zmínit Úmluvu o ochraně světového kulturního dědictví a Úmluvu o ochraně architektonického dědictví Evropy.

Nejefektivnější ochranou drobných sakrálních památek v krajině je však iniciativa místních obyvatel a jejich aktivní účast na ochraně. Ať se jedná o jednotlivce, různé druhy spolků, hnutí, občanských sdružení nebo o osvícené regionální politiky či církevní hodnostáře. Lidé, kteří nejsou lhostejní ke krajině, ve kterém žijí a mají zájem o to, aby byla zachována v co možná nejvyšší hodnotě pro ně samé i pro budoucí generace, mají mnohdy daleko větší vliv na její ochranu než všechna legislativní opatření a zákony.

Jako příklad takového počínání, které je spojeno s celkovým ožíváním paměti krajiny, může sloužit projekt, který vznikl v koordinaci několika regionálních subjektů na Podblanicku. Z původního mapování a evidování drobných sakrálních

staveb v krajině vznikla práce, která výrazně přerostla hranice Mikroregionu Podblanicko a stala se inspirací i pro jiné oblasti (ANTOŠOVÁ, 2010).

Na počátku byla první publikace z cyklu jednodenních výletů za sakrálními objekty na Podblanicku pražského grafika Františka Miky a pracovníka památkové péče v Sedlci Jana Svobody „První putování za kapličkami českého Meránu“ (*Merán se někdy přezdívá Sedlcké kotlině – pozn. autora*). S podporou místního kněze se k těmto objektům začaly konat poutě.

Mapování dalších objektů se následně začalo účastnit stále více dobrovolníků, zapojily se i obecní úřady formou rozesílání dotazníků a následovaly další – Museum Benešovska, Ekocentrum ČSOP Vlašim místní ochránci přírody, Nadace Open society found atd. (CUHROVÁ, 2005). Díky tomu úsilí vznikla publikace „Příběh kapliček“, ze které je několikrát citováno i v této diplomové práci.

Následovala ještě nutnost rekonstrukce poničených objektů a sehnání dostatečných finančních prostředků, do které se zapojily od jednotlivců, dobrovolných skupin (Klub českých turistů, místní dobrovolní hasiči...) i obecní úřady a Nadace českých památek.

Díky této iniciativě si mnoho lidí uvědomilo estetickou a environmentální hodnotu drobných sakrálních staveb v rámci jejich umístění v krajině (CUHROVÁ, 2005).

Celkově byla tato iniciativa podle mého názoru tou nejlepší ochranou i péčí pro drobné sakrální objekty i krajinu celého Podblanicka.

Lidé, kteří dobrovolně pomáhají obnovit zčásti ztracenou paměť krajiny, mají též větší šanci jí porozumět a je více než pravděpodobné, že ji budou chránit a pečovat o ni lépe, než všechna státní i evropská legislativa. Ostatně jak tomu již kdysi bývalo.

3.6 Opravy a údržba drobných sakrálních památek

Drobné památky jako takové jsou nemovitým majetkem a není-li smluvně ošetřeno jejich vlastnictví, je jejich majitelem ve většině případů vlastník pozemku. Proto je vždy dobré před jakýmkoliv zásahem do tohoto majetku kontaktovat jejich majitele (PSOTA, et al. 2009).

Pro získání prostředků na obnovu a údržbu je možné zvolit několik způsobů. Vždy je však vhodné zpracovat podrobný popis zamýšlených oprav, či přímo mít vyhotovený projektový záměr, což je důležité zejména při prezentaci projektu, který je

vždy nezbytný při žádostech o dotace. O dotaci se vždy snáze žádá, domluví-li se spolu více lidí a založí občanské sdružení.

Každému rozhodnutí o opravě nebo údržbě drobné památky by mělo předcházet důkladné seznámení s historií památky, s jejími konstrukčními detaily a s původními materiály. Často je třeba zakreslit, okopírovat či otisknout profily kamenných detailů, které mnohdy drží na místě pouze silou vůle, nebo díky organismům žijícím na povrchu památky. Průzkum je také nutné od začátku zaměřit na stabilitu památky a její ochranu před nepříznivými vlivy podnebí a vlhnutím. Mnohdy bývá první krokem důsledné vyčištění památky a jejího okolí od odpadků a náletových dřevin (PSOTA, et al. 2009).

Drobné kamenné památky bývají z valné části vyhotoveny ze žuly nebo z pískovce. Žula je relativně odolná a trvanlivá hornina, jejíž poškození je většinou mechanické, kdy se odlomí subtilnější části (HÁJEK a kol. 2010). Vlivem prudkého nárazu může též dojít k prasknutí některé části památky nebo se díky neodborně zasazené kovové části následkem korozivního rozpínání železa kámen roztrhne. Pro sochařsky náročnější práce je používán spíše pískovec, který dovoluje vytvoření i velmi drobných detailů, díky své jemné struktuře a snadné opracovatelnosti. Jeho nevýhodou je však mnohem kratší životnost než je tomu u žuly. Díky porézности snadno nasákne vodu, což v kombinaci se střídáním teplot vede k relativně rychlé destrukci. Pro veškeré povrchové úpravy pískovce jsou nevhodné metody zamezující nebo i jen zpomalující odpařování a vysychání vody z kamene. Nevhodné jsou také všechny formy nátěrů na bázi cementu nebo silikátů. Z těchto důvodů by mělo být restaurování památek z pískovce vždy svěřeno odborníkovi, který stanoví konkrétní postup a konečný vodoodpudivý a zároveň prodyšný nátěr (PSOTA, et al. 2009).

U zděných památek je nejdůležitější zamezit jejich provlhnutí a umožnění co možná nejlepšího rychlého prosychání mokrého zdiva a omítek. Následkem kapilárního vztlínání vody může být spodní část zděných památek zasolena solemi obsaženými ve vodě. Soli se následně vysrážejí a rozežirají omítku. V takovém případě je nutné poškozenou omítku oklepat a následně pro omítku, již bude omítnut sokl stavby použít nátěr zabraňující krystalizaci soli. Nevhodné pro omítky a to nejen pro soklovou část, jsou všechny druhy tenkovrstvých šterkových omítek se silikátovými nátěry, jelikož silikátové barvy nemají dezinfekční vlastnosti a na jejich povrchu se snadno usazují různé druhy organismů, které následně památku rozrušují (PSOTA, et al. 2009).

Kovové části památek je nutné zbavit koroze. Před opětovným natřením je vhodné provést průzkum původní barevnosti a až následně je natřít základovou barvou a poté tuhou grafitovou barvou s fermeží.

Veškeré drobné vysprávky by měly být prováděny z umělého kamene, nebo materiálů v barvě památky. Celkově je vhodné zajistit, aby zrestaurované nebo zcela nové části splýnuly s těmi původními (PSOTA, et al. 2009).

Po celkové opravě památky je vhodné všechny poznatky z oprav a to včetně dokumentace z jejího průběhu sepsat do závěrečné zprávy a tuto archivovat například v regionálním muzeu nebo na místním obecním úřadě. K tomu je třeba stanovit požadavky na další údržbu a zajistit její včasné provádění (PSOTA, et al. 2009).

V knize projektování obnovy stavebních památek je uvedeno několik základních zásad obnovy památek. Kniha je svým pojetím určena spíše pro větší typy památek, například kostelů, ale všechny zásady se dají více či méně vztáhnout i na památky drobné.

1 – Zásada šetrnosti v přístupu k dochované historické substancí

Cílem zásahů by mělo být zachování hmotné substance a její stabilizace. Dochované materiály a konstrukce by se neměly bezdůvodně odstraňovat nebo nahrazovat kopiemi nebo novotvary. Pro jejich případné odstranění musí vždy existovat důvod, který je silnější než potřeba jejich zachování (HOLEČEK, GIRSA a kol. 2008).

2 – Zásada respektování vývojové trvalosti díla

Pro historické památky je charakteristické prolínání jednotlivých vývojových a slohových fází, které se vždy pojí s dobovými materiálně-technickými charakteristikami. Tato vývojová vrstevnatost je součástí historie památky a jako taková by měla být respektována (HOLEČEK, GIRSA a kol. 2008).

3 – Zásada celistvé interpretace památky

Předmětem rekonstrukčního zásahu je esteticky působící struktura uměleckého díla, která vždy přísluší k nějakému slohu, případně má svůj typický charakter. Jednotlivé části památky by proto měly být interpretovány vždy s ohledem na své postavení v celku a neměly by být z celkového kontextu vytrhovány nevhodným

zdůrazňováním jednotlivostí, či odlišným pojetím prezentace použitého materiálu (HOLEČEK, GIRSA a kol. 2008).

4 – Zásada věrohodnosti ztvárnění

Každá památka má své historické zakotvení a nese dobové rysy estetických, výtvarných i technologických postupů. Cílem je tedy zachovat i po rekonstrukci památku v její slohové podstatě, charakteru a celistvosti. Obnova díla musí tyto hodnoty respektovat a nedeformovat je nepromyšlenými a svévolnými zásahy do vizuální nebo funkční podstaty rekonstruované památky (HOLEČEK, GIRSA a kol. 2008).

5 – Zásada kontextuálního přístupu

Památky se často nachází v okolní zástavbě a často tvoří celý památkově chráněný soubor. Takto situované památky nemohou být obnovovány jako solitéry, ale jejich podoba po obnově by měla být vždy posuzována s ohledem na širší okolí, v němž se uplatňují. Tato zásada se na konkrétním příkladu dá demonstrovat na barevně vhodném řešení fasády (HOLEČEK, GIRSA a kol. 2008).

3.7 Drobné sakrální památky na historických mapách

Jak již bylo uvedeno v kapitole 3.2.2, byly drobné sakrální památky často zobrazovány na vojenských mapách jako identifikační body pro přesuny vojsk nebo pro zaměřování dělostřelectva (NUSEK, SVOBODA a kol. 2001). Z těchto důvodů lze pomocí dochovaných archivních map poměrně přesně lokalizovat místo, kde se památky v historii nacházely a porovnat to se současným stavem.

3.7.1 První vojenské mapování

První vojenské mapování, tzv. Josefovské, probíhalo mezi lety 1764 až 1768. Vycházelo z Müllеровy mapy Čech z roku 1720 a bylo vyhotoveno v měřítku 1:28 000. Mapování prováděli armádní důstojníci, kteří projížděli na koních krajinou a mapovali metodou „a la vue“, česky „od oka“, tedy pouhým pozorováním terénu. Odhaduje se, že jeden důstojník takto zmapoval za léto až 350 km². Před tímto mapováním však nebyla vybudována síť přesně určených trigonometrických bodů, proto nešly jednotlivé části map na sebe napojit, mapa se bortila, nebo se jednotlivé části vzájemně překrývaly. (OLDMAPS.GEOLAB.CZ, 2016. [online]. cit. [29.10.2016]).

První vojenské mapování je však velice cenné zejména díky podrobnostem, kterým byla věnována velká pozornost. Jsou zde velmi podrobně vyobrazeny komunikace (rozdělené podle sjízdnosti), řeky, potoky, umělé strouhy, využití půdy, poměrně přesná je i zde uvedena typizace budov (kostely, mlýny) a to vše lze díky barevnému rozlišení (mapa byla ručně kolorována) velmi snadno identifikovat. Na okraji každého mapového listu byl pak uveden seznam obcí, počty obyvatel, počty koní apod. Význam prvního vojenského mapování tkví zejména v době jeho zhotovení, měřítku a podrobnosti. Zachycuje území Čech, Moravy a Slezska v době před průmyslovou revolucí v rozkvětu barokní krajiny a její nejvyšší diverzity (OLDMAPS.GEOLAB.CZ, 2016. [online]. cit. [29.10.2016]).

Z hlediska drobných památek lze míru jejich úplnosti zachycení velmi obtížně odhadnout. Nepředpokládá se ale jejich úplný výčet. Mapování například zcela vynechává smírčí kříže a křížové kameny. První a následně i druhé vojenské mapování naznačuje tradici v existenci památek na daném místě, která byla obnovována nebo nahrazována (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

3.7.2 Mapy Stabilního katastru

Vznik map stabilního katastru byl spojen s potřebou Habsburské monarchie zvýšit příjmy plynoucí z daní, což předpokládalo podchytit všechny potenciální plátce, stanovit přesně rozsah jejich majetku a určit tak výši daně. Nezbytným podkladem pro tyto operace byl nejen statistický soupis s přesnými údaji, ale také katastrální mapy (OLDMAPS.GEOLAB.CZ, 2016. [online]. cit. [29.10.2016]).

Katastrální operátor Stabilního katastru tvoří tři dílčí soubory:

- vceňovací operátor: dokumenty a protokoly, jež jsou výsledkem šetření
- písemný operátor: údaje k jednotlivým parcelám (majitel, výměra, atd.)
- měřický operátor: obsahoval originální, speciální mapy, povinné císařské otisky

Mapy Stabilního katastru se dochovalo velké množství verzí. Liší se od sebe kvalitou a často i měřítkem. Pro účely sledování vývoje krajiny jsou nejvíce vhodné povinné císařské otisky v měřítku 1:2880, (u podrobnějších měření center měst i 1:440 a 1:720).

Mapy stabilního katastru jsou často velmi detailními informacemi o dobovém rozdělení majetku a vlastnění jednotlivých parcel či dokonce o správě jednotlivých úseků vodních toků a výkonu vodních práv (např: právo mlynářské) (OLDMAPS.GEOLAB.CZ, 2016. [online]. cit. [29.10.2016]).

Co se týče drobných památek, jsou nejlépe zachyceny v povinných císařských otiscích, kde lze mimo typové rozdělení drobných památek (kříž, kaple, Boží muka) najít i jejich materiálové členění (SOBOTKOVÁ, 2014).

3.7.3 Druhé vojenské mapování

Druhému vojenskému mapování, tzv. Františkovu z let 1835 až 1852 předcházela vojenská triangulace, která sloužila jako geodetický základ tohoto díla. Oproti prvnímu vojenskému mapování je tedy více přesná. Podkladem pro toto mapování byly mapy Stabilního katastru v měřítku 1:2880, což mělo též pozitivní vliv na jeho přesnost. Z výsledků tohoto mapování byly odvozeny mapy generální v měřítku 1:288 000 a mapy speciální v měřítku 1:144 000.

Obsah map je v podstatě totožný s prvním vojenským mapováním (přidány byly pouze výšky trigonometrických bodů), zobrazovaná situace se však od prvního vojenského mapování podstatně liší. Mapy druhého vojenského mapování vznikaly již v době nástupu průmyslové revoluce a s tím spojených intenzivních forem zemědělství. Nejmarkantněji je tento rozdíl patrný na podílu lesních ploch, který oproti prvnímu vojenskému mapování klesl o 50 % (OLDMAPS.GEOLAB.CZ, 2016. [online]. cit. [29.10.2016]).

3.7.4 Třetí vojenské mapování

Třetí vojenské, tzv. Františko – Josefovské mapování z let 1876 až 1878, kdy byly mapovány Morava a Slezsko a 1877 až 1800 kdy byly mapovány Čechy, bylo reakcí na požadavky armády rakouské monarchie na přesné a především aktuální mapy. Jeho podkladem je opět staly katastrální mapy. Oproti druhému vojenskému mapování bylo vylepšeno o výškopis, znázorněný šrafováním, vrstevnicemi a kótami. Výsledkem mapování byly pak kolorované tzv. topografické sekce, z nichž přetiskem vznikly mapy speciální v měřítku 1:75 000 a mapy generální v měřítku 1:200 000, které již byly tištěné černobíle (OLDMAPS.GEOLAB.CZ, 2016. [online]. cit. [29.10.2016]).

Situace zakreslená v tomto mapování, již velmi dobře odpovídá dnešnímu stavu krajiny. Oproti předchozím mapováním se zde objevují některé drobné památky zcela

nově, přičemž jejich vznik je datován kolem poloviny 19. století (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Po vzniku samostatného Československa byly mapy předány z Vídně do Prahy Vojenskému zeměpisnému ústavu. Speciální mapy byly reambulovány a využívaly se v armádě až do roku 1956 (OLDMAPS.GEOLAB.CZ, 2016. [online]. cit. [29.10.2016]).

4. Charakteristika zájmového území

4.1 Vymezení zájmového území

Zájmové území (*viz obr. 21*) se nachází v zádumčivém, převážně lesnatém kraji severozápadně od západočeské metropole Plzeň na ploše 69 Km² (*vygenerováno v ArcGIS funkcí spatial analyst-calculate area*). Zájmové území má tvar nepravidelného obdélníku s nejvyšší nadmořskou výškou ve vyvýšenině ležící mezi obcemi Číhaná, Něšov a Budeč (610 m. n. m.). Nejnižší nadmořskou výškou je hladina Úterského potoka, v místě kde potok opouští zájmové území (405 m. m. m.).

Hlavní komunikační osou je silnice E49 spojující Plzeň s Karlovými Vary, která prochází největší obcí celého území, Úněšovem.

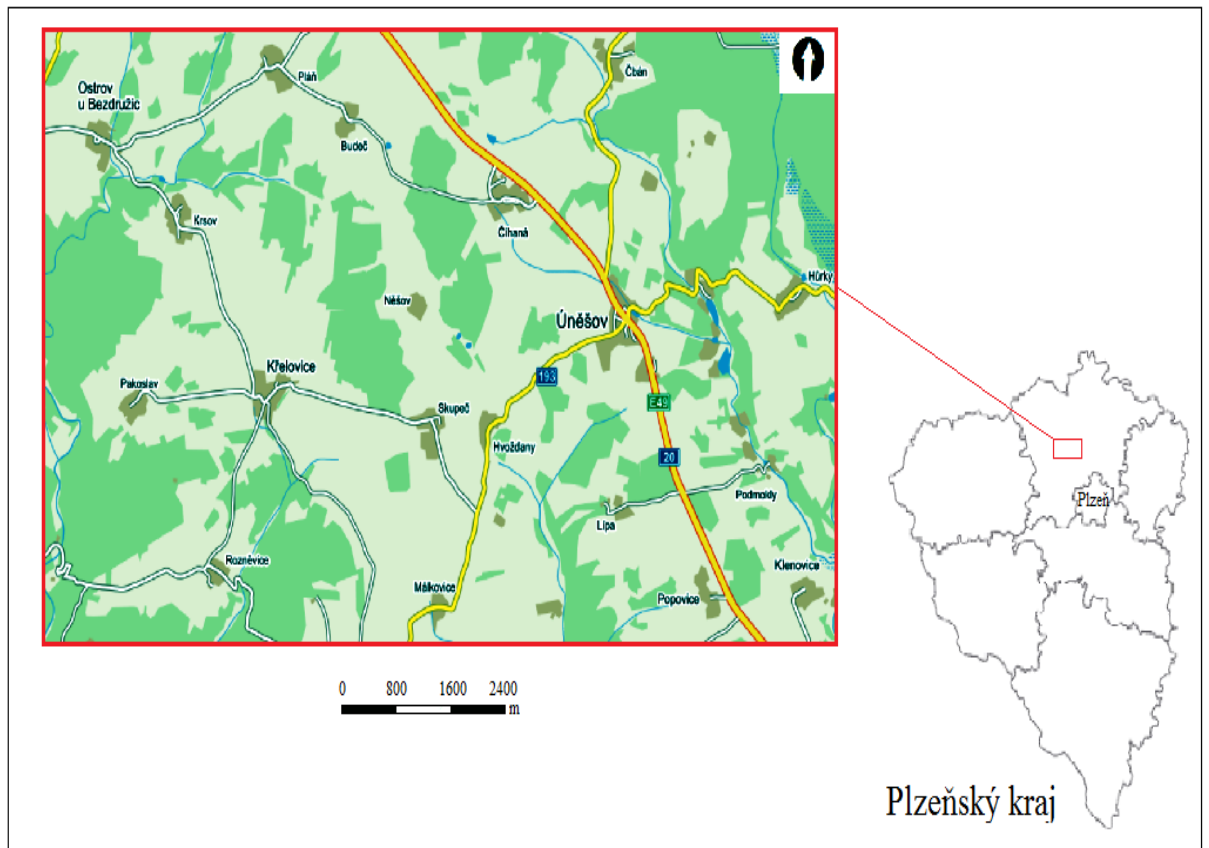
Hranice zájmového území byly stanoveny na základě geomorfologických poměrů, zejména pak poměrům výškových a hydrologických.

Za západní hranici území byl zvolen Dolský a následně Úterský potok. Dolský potok je levostranným přítokem Úterského potoka, který teče stejně jako Dolský potok od severu k jihu a vlévá se několik kilometrů jižně od zájmového území do vodní nádrže Hracholusky.

Za severní hranici byly vybrány pramenné oblasti Blažimského a Lichovského potoka. Oba potoky pramení západně od obce Blažim. Dalším hraničním bodem je pak zalesněné úpatí kopce Lišák (677 m. n. m.).

Západní hranici území tvoří pramenná část říčky Třemošné a část jejího horního toku až k obci Podmokly. Tento tok je nejdelší tokem v zájmovém území. Jeho celková délka je 41,9 km a je levostranným přítokem Berounky (VLČEK ed. 1984). Říčka Třemošná tvoří též část západní hranice hustě zalesněného přírodního parku Manětínská, který byl vyhlášen v roce 1978 jako klidové území a který se rozkládá mezi městem Manětín a obcí Úněšov na ploše necelých 9 tisíc hektarů (WIKIPEDIA.ORG, 2016. [online]. cit. [29.8.2016]).

Jižní hranice zájmového území je pak tvořena směrem od východu k západu z části Žebráckým potokem pramenícím v obci Skupeč a jeho drobnými přítoky, vrchem Vinice (589 m. n. m.), vrchem Jahodník (538 m. n. m.), Kozinec (530 m. n. m.) a Křelovickým potokem, který je opět levostranným přítokem Úterského potoka.

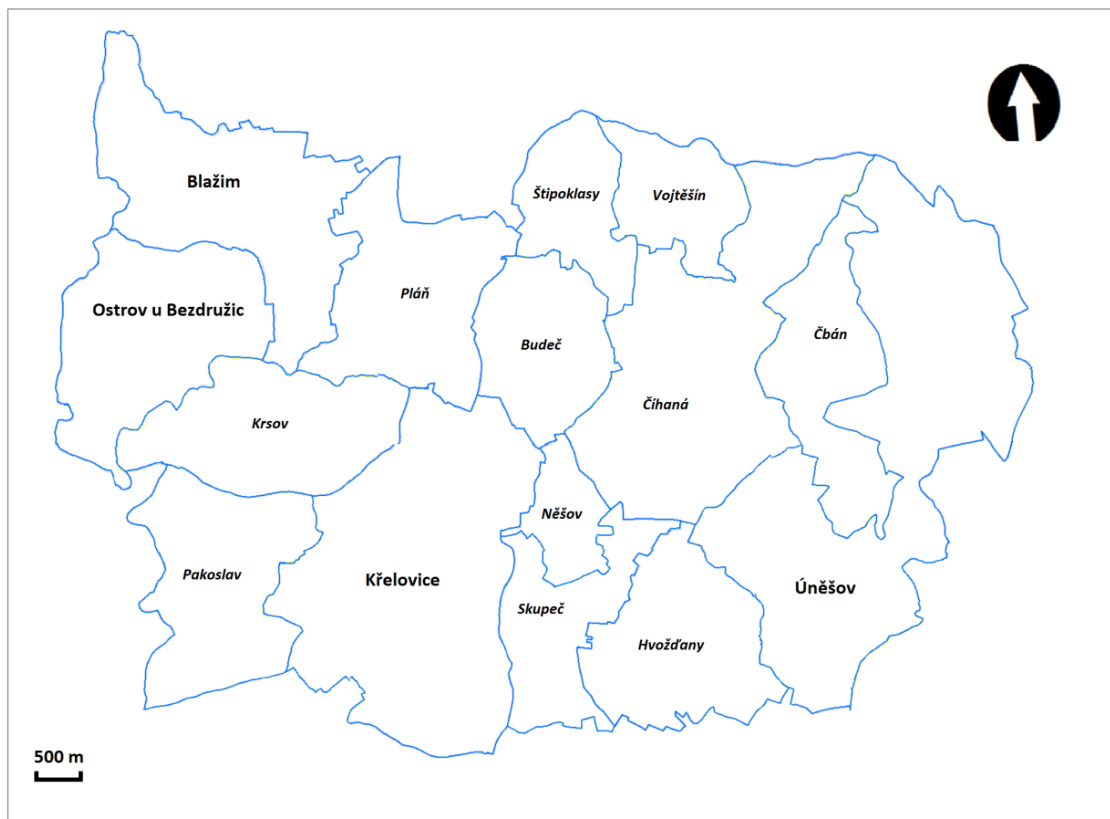

Obr. 21

Obr. 21 – Mapa zájmového území (převzato ze serveru MAPY.CZ a následně upraveno)

4.2 Správní členění zájmového území

Z hlediska správního členění se zájmové území nachází v Plzeňském kraji v okrese Plzeň-sever, ve správním obvodu obce s rozšířenou působností Nýřany. Zájmové území bylo vybráno nejen na geografickém základu, ale též z hlediska správního rozdělení. Nachází se v katastrálních obvodech obcí Úněšov, Hvoždany, Něšov, Skupeč, Číhaná, Čbán, Vojtěšín, Budeč, Štipoklasy, Pláň, Krsov, Křelovice, Ostrov u Bezdržic, Blažim a Pakoslav. Na obrázku 22 jsou většími písmeny napsány názvy obcí Křelovice, Blažim, Ostrov u Bezdržic a Úněšov. Je to z toho důvodu, že se jedná podle správního uspořádání a členění obcí z hlediska rozsahu výkonu státní správy o obce se základním rozsahem výkonu státní správy (PORTAL.UUR.CZ, 2016. [online]. cit. [30.9.2016]).

Obr. 22

Obr. 22 – Mapa zájmového území podle jednotlivých katastrů obcí (převzato a upraveno z PORTÁLU VEŘEJNÉ SPRÁVY ČR, 2016, [online]. cit. [30.9.2016])

4.3 Historická charakteristika zájmového území

Oblast severního Plzeňska, je ve stávajících hranicích okresu Plzeň-sever umělým administrativně správním útvarem, který nemá dlouhého trvání. Z hlediska etnografického a historického sdružuje několik, v minulosti značně svébytných územních celků, formovaných kromě jiného, také průběhem pomyslné etnické hranice, dělící celý region mezi česky a německy hovořící obyvatelstvo (BUKAČOVÁ, FOUČEK, KAREL, KŘEMENÁK, 2002).

První písemné zprávy o zdejších lokalitách pocházejí převážně z 12. a 13. století, kdy se díky několika církevním institucím objevují v panovnických donacích či papežských potvrzeních řádového majetku česká jména většiny zdejších osad. Celý severozápad Plzeňska je ve své nejstarší historii spojen se šlechtickým rodem Hroznatovců. Tento český šlechtický rod vztyčil nad zdejší hustě zalesněnou krajinou příhodný znak trojího jeleního paroží, avšak co se historického vývoje území týče, zapsal se do něj tento rod zejména darováním a prodejem zdejšího majetku různým církevním řádům a nižším šlechticům ze svých družin, povětšinou za věrné služby. Existence panských dvorů nižší šlechty, v jejichž okolí se soustřeďovalo vesnické obyvatelstvo a vytvářelo zde osady a vesnice, lze předpokládat z náznaků v písemných pramenech a z nepatrných terénních pozůstatků (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Archivní prameny základního významu pro informace o středověkém vývoji zdejší oblasti jsou ale listiny tepelského a kladrubského kláštera (*zakládací listina benediktýnského kláštera tzv. kladrubská falza rok 1115 a založení tepelského kláštera blahoslaveným Hroznatou 1193*) a berní rejstřík Plzeňského kraje z roku 1379, v němž se poprvé objevují některé zdejší drobné statky. Jednalo se o jakýsi dobový rejstřík daňových poplatníků podle místní příslušnosti. Z tohoto soupisu je jasně patrné, že vrchnost tvořila spolu s církví největší majetkovou strukturu ve zdejší oblasti již od středověku. Snad i díky těžko prostupným lesům zde byla převaha malých roztráštěných šlechtických a církevních statků, která nebyla překonána až do 19. století a nevznikla zde žádná velká dominia (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Mezi náboženské řády, objevující se v písemných pramenech jako majitelé zdejších vesnic byly řády premonstrátů, benediktýnů a některé rytířské řády (*konkrétně řád německých rytířů, řád strážců Božího hrobu a Johanité*). Dnes však kromě tepelských premonstrátů ztratily všechny tyto řády ke zdejšímu regionu jakýkoliv vztah. Rytířské řády se ve zdejším území trvale neuchytily a poslední z nich, řád Johanitů je

odsud vyhnán koncem 15. století, následkem husitských válek. Řád benediktýnů doplatil o tři století později na josefínské reformy. Roku 1785 byl kladrubský klášter zrušen a stal se státním dominiem. Nejdéle ze všech církevních řádů vydržel ve zdejších území řád premonstrátů. Toho se nedotkly josefínské reformy, zejména díky opatovi hraběti Trautmannsdorfovi, který byl tehdejší největší regionální osobností. V roce 1788 mu bylo významným kartografem Schallerem jako dar věnováno kartografické dílo „*Plzeňsko*“, které je dodnes významným zdrojem informací o tehdejšímu vývoji a uspořádání zdejšího regionu. I díky tomu si tepelský klášter udržel kontinuitu svého panství až do roku 1948 (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Výraznými změnami prošel celý region, v němž se nachází zájmové území, ve 20. století. Když vznikla v roce 1918 Československá republika, nebyla tato skutečnost pro Německé obyvatelstvo samozřejmostí. Německé obyvatelstvo tvořilo ve zdejších území většinu, zhruba 80 % a objevovaly se nikterak ojedinělé hlasy volající po připojení k Rakousku (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Tato nová politická situace vedla k dalším krokům ze strany české vlády, z nichž nejvýznamnější byla pozemková reforma započatá v roce 1919. Touto reformou byla narušena staletá struktura velkostatků. Reforma měla mimo jiné za cíl rozparcelovat velkostatky německých majitelů půdy a následně je dát k dispozici českým velkostatkářům, kteří měli přispět k počestění oblasti. V druhé polovině 30. let se zde započalo se stavbou betonových opevnění na obranu před nacistickým Německem (*viz kapitola 3.4.3*), což bylo paradoxní, neboť tato opevnění i kasárna ležela na území, kde loajalita obyvatel k Československé republice nebyla zcela zaručena (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Další překotné změny v oblasti následovaly, s ohledem na předchozí mnohasetletou historii, relativně v rychlém sledu. Oddělení oblasti hranic v rámci zřízeného protektorátu v roce 1938 znesnadnilo regionu životodárné spojení s Plzní, což pominulo po zabrání celého Československa Německem v roce 1939. V roce 1945 osvobozuje oblast americká armáda, což zdejší Němci vítají (*lepší než kdyby přijeli Rusové*). Následovalo vysídlení veškerého německého obyvatelstva z oblasti v roce 1945. Celé území bylo následně doosídlené českým obyvatelstvem v několika migračních vlnách. Díky této migraci dosídlenců docházelo k destrukci některých staveb a také k zániku několika vesnic. Do oblasti se též negativně zapsala zemědělská velkovýroba a to výstavbou architektonicky zcela nevhodných hospodářských objektů (POSEL, 1980). V celých Sudetech byl tak vlastně uskutečněn drastický experiment,

konfrontující krajinu a její historickou paměť s novými obyvateli bez paměti (ŘÍHA, 2008).

Celou předválečnou i poválečnou situaci zdejší oblasti nejlépe zachycuje dvousvazková studie Miloslava Posla „*Kronika mého kraje*“ z let 1979 a 1980. Tyto studie popisují vývoj jednotlivých obcí Úněšovska, odsun německého obyvatelstva i problémy s migrací a její vliv na místní vesnice (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Takovýto vývoj událostí zdejší krajinu i obyvatele silně poznamenal. Příchod migrantů z různých částí země a jejich minimální vztah ke zdejší krajině a památkám, často nepřilíhající navázání na prvorepublikové hospodaření na zemědělských statcích, kolektivizace zemědělství, architektonicky často nevhodné zemědělské i obytné stavby, to vše má ještě do dnešních dnů svoje následky.

Drobné památky jsou často rozbité a zarostlé v křovinách, na staré německé hřbitovy se kvůli vegetaci lze dostat pouze v zimních měsících a dominantu celého zájmového území kostel sv. Václava v Číhané, který býval středobodem jedné z nejvýznamnějších farností tepelského kláštera, uvádí Ing. architekt Jan Soukup ve své publikaci „*Ohrožené kostely*“ (SOUKUP, 2007).

Ale abych nekončil tuto kapitolu pouze nehezským výčtem nedostatků, chtěl bych také uvést, že dochází v této krajině k postupné obnově a vznikají zde i nová díla drobné sakrální architektury. Dokladem toho je Mariánský sloup, postavený nedaleko zájmového území v roce 2015 sochařem Vojtěchem Soukupem v Plachtíně u Nečtin (*u silnice z Úněšova do Nečtin – pozn. autora*). Sloup nechali zhotovit Richard a Irena Šulkovi. Tito manželé jsou potomky německy hovořících Čechů z Plachtína a sloup nechali zhotovit, jak sami uvádějí z vděku za dary, kterých se jim od Pána dostalo, k zamyšlení poutníků, kteří sem zavítají, nad smyslem života a také k 55. narozeninám Richarda Šulka. Ústředním motivem sloupu jsou pak tři křesťanské ctnosti víra, naděje a láska. Budiž tento sloup a jeho motiv křesťanských ctností pozvánkou k rozjímání nejen o smyslu života, ale třeba také o minulosti a budoucnosti drobných památek na Úněšovsku.

5. Metodika

5.1 Literární a mapové podklady

Před začátkem terénního výzkumu bylo nutné stanovit na základě dostupných literárních a mapových zdrojů přiměřený metodický postup. Jako základní metodická literatura byly použity dva svazky „*Paměť krajiny VI a VII*“ od autorů Ireny Bukačové a Jiřího Fáka. Cenným zdrojem informací byl také památkový katalog národního památkového ústavu. Dále pak publikace „*Drobné památky v Úvalech a okolí*“ (PSOTA, et al. 2009), publikace „*Kaple a kapličky Hražd'ovicka*“ (SMOLÍK, 2010) a bylo též přihlédnuto k některým existujícím diplomovým pracím, které se týkají problematiky drobných sakrálních památek, jako například „*Drobná sakrální architektura v krajině*“ (KOUDELOVÁ, 2013) nebo „*Drobná sakrální architektura ve vybrané regionu Polabí*“ (SOBOTKOVÁ, 2014). Další literární podklady v metodické části práce se pak vztahují k jednotlivým obcím v zájmovém území (např: publikace „*Úněšov 650 let*“ od Miroslava Posla vydaná u příležitosti 650 let založení obce). Další informace o obcích pak pocházejí převážně z internetových stránek obcí, z dostupných místních kronik, nebo z otevřené internetové encyklopedie wikipedia. Naskenované historické kroniky většiny obcí v zájmovém území, lze pak nalézt na internetové stránce WWW.PORTAFOLIUM.EU.

Mapové podklady, použité pro tuto diplomovou práci, jsou převážně v digitální formě. Jedná se jednak o data poskytnutá Českým úřadem zeměměřičským a katastrálním (dále jen „ČÚZK“) ve formě ZABAGED – výškopis a ZABAGED – polohopis na mapových listech (114216, 114217, 114218, 114221, 114222, 114223, 114401, 114402, 114403) ve formátu shp (JTSK), 23 kusů Ortofoto ČR se snímky vybraného území ve formátu JPG (JTSK), 20 kusů snímků ZM – 110 000 a 6 kusů snímků ZM – 1:25 000 oboje ve formátu TIF (JTSK). Mezi další použité mapy patří také mapa ZM 1:10 000 z roku 1978 a též mapa 1:50 000 z edice Klubu českých turistů č. 31 Plzeňsko.

Další mapové zdroje jsou pak historické mapy I, II a III vojenského mapování Českých zemí (viz. kapitola 3.7), které jsou volně dostupné na stránkách OLDMAPS.GEOLAB.CZ, na stránkách ČÚZK a na stránkách národního geoportálu INSPIRE. Se všemi těmito podklady bylo následně pracováno v programu ARC GIS 10.1 (viz. kapitola 5.3) případně v grafickém editoru ZONER Photo Studio 18.

V práci byly také použity mapy ve formě mapových aplikací pro mobilní telefon, MAPY.CZ a GOOGLE MAPS. Ty posloužily jednak pro orientaci v terénu při terénním výzkumu a jednak pro zaznamenávání polohy drobných sakrálních objektů. Nedílnou součástí práce je též fotodokumentace. Ta se skládá z vlastních fotografií pořízených v terénu fotoaparátem Canon EOS 1100D. Fotografie jsou číslovány shodně s číslováním jednotlivých památek (např: foto číslo. 7.1.1).

Na základě těchto podkladů byl následně vytvořen pracovní postup, který může sloužit i jako jakýsi návod ke čtení části diplomové práce věnované bezprostředně drobným památkám v jednotlivých obcích.

5.2 Pracovní postup při tvorbě katalogu drobných památek

Z metodických podkladů uvedených v kapitole 5.1 byl vytvořen následující postup při tvorbě katalogu drobných památek.

Zájmové území je rozděleno do 15 lokalit, které jsou shodně s katastrálními územími jednotlivých obcí v zájmovém území. Tyto lokality jsou abecedně seřazeny podle názvu obcí a drobné památky jsou rozděleny, podle katastrů ve kterých se nachází. V rámci každé lokality je text rozčleněn na dvě obsahové části.

- 1) úvodní strana lokality
- 2) popis drobných památek v jednotlivých lokalitách

5.2.1 Úvodní strana lokality

Úvodní strana pro každou lokalitu je rozčleněna do čtyř částí, které se mění podle charakteru obcí a drobných památek. Obsahuje název obce s pořadovým číslem, které odpovídá číslu v hierarchii obsahu celé diplomové práce (např: 7.1). Pod názvem obce je uvedena příslušnost obce k okresu, obci s rozšířenou působností a pověřená obec. Pro lepší orientaci je uvedena vzdálenost v kilometrech (vzdušnou čarou) a směr od obce Úněšov a dále také, počet obyvatel a rozloha katastru obce.

Pod tímto výčtem je uvedena stručná historie obce. Zpravidla se zaměřuje na první písemné zmínky o obci, a jakým způsobem vznikl její název. Název je uváděn i v němčině, což je důležité kvůli historickému vojenskému mapování, které je vždy v tomto jazyce. Následuje výčet historických majetkových poměrů a příslušnost k jednotlivým panstvím, či klášterům a pokračuje vývojem v 19. století až po současnost. Na závěr této části mohou být uváděny některé zajímavosti o obcích.

Ve třetí části úvodní strany je uveden výčet drobných památek v katastrálním území obce. Je zde uveden celkový počet a poté počet každého jednotlivého typu drobné památky.

V poslední části je pak odkaz na mapu, na které je obec znázorněna (číslo a název mapy). Celé zájmové území je rozděleno celkem do osmi na sebe navazujících mapových listů, upravených ze ZM – 1:25 000 poskytnuté ČÚZK. Na každé mapě je minimálně jedna lokalita ze zájmového území. Do každé mapy byly pomocí programu ARC GIS 10.1 zaneseny drobné památky pod svým specifickým číslem, které odpovídá hierarchii obsahu diplomové práce (např: 7.1.1). Modrou barvou jsou zakreslena Boží muka, žlutou sochy, zelenou kaple, fialovou pomníky a památníky a červenou barvou kříže.

5.2.2 Popis drobných památek v jednotlivých lokalitách

Do popisu drobných památek jsou v této práci zahrnuty památky existující, zaniklé a transferované. Proto je pro základní rozdělení památek v jednotlivých lokalitách hlavním kritériem jejich současný stav.

Upřednostněny jsou památky existující a transferované, památky nedochované jsou vždy ve výčtu řazeny u jednotlivých lokalit na závěr do samostatné kapitoly.

Samotný popis jednotlivých památek obsahuje následující položky:

- místní či historický název památky (např: kříž Schlamů)
- typ památky (kříž, kaple, socha, Boží muka, pomník)
- datum vzniku památky (bylo-li zjištěno)
- rejstříkové číslo seznamu kulturních památek (je-li památka v tomto seznamu)
- souřadnice GPS
- parcelní číslo
- stav památky – viz *tabulka 1*.
- popis, historie a technické údaje památky
- fotografie

Tabulka 1 – Hodnocení stavu památek

Stav drobné sakrální památky	Doplňující kritéria
Výborný	Objekt je skvělém stavu. Je na první pohled patrné, že je nový nebo nepříliš starý, případně je po nedávné restauraci, či rekonstrukci
Dobrý	Objekt nebyl v nedávné době opravován, ale je ve slušném technickém stavu a nevykazuje vážnější známky poškození.
Dostatečný	Objekt vykazuje již lokální nedostatky, které v dohledné době vyžadují opravu, stále je však zachována jeho celistvost a statika
Havarijní	Objekt je ve špatném technickém stavu. Některé jeho části chybí. Má z části narušenou statiku, či jiné zásadní nedostatky. Někdy se jedná již jen o torzo původního objektu (podstavce křížů). Je nutná jeho rekonstrukce do původního stavu, nebo je ve stavu, kdy bez včasného zásahu hrozí jeho zánik
Zanikající	Památky již nestojí. Je rozvalená a většinou zarostlá vegetací. Na její původní umístění ukazují často již jen její zbytky. Rekonstrukce jako taková již není možná. Pro případnou renovaci památky se mohou použít již jen některé dochované části

5.3 Práce v GIS

Pro zpracování dat nashromážděných terénním průzkumem byl použit program ArcGIS 10.1. Pro tuto diplomovou práci poskytl podkladová data ČÚZK. Do programu ArcGIS byla nahrána polygonová vrstva správního rozdělení území podle jednotlivých katastrů.

V rozšíření programu Arc Catalog byla založena polygonová vrstva *zajmove_uzemi* ve formátu *shp*, která byla následně nahrána do programu ArcGIS a pomocí funkce *editace* byla vrstva vektorizována a to na podkladě vrstvy správního rozdělení území podle jednotlivých katastrů obcí. Na takto vzniklou polygonovou vrstvu byla aplikována funkce *calculate_areas* díky které vznikla nová vrstva (*plocha_uzemi*) z níž byla zjištěn celková plocha zájmového území.

Dále byla pomocí programu zpracována mapa zájmového území (*viz obr. 21*). Mapa stažená ze serveru Mapy.cz byla nahrána do ArcGISu a byla opatřena přehledovou mapou západočeského kraje, měřítkem a směrovou růžicí. Následně byla pomocí funkce *exportovat mapu* exportována do souboru.

Obdobně bylo postupováno i u mapy zájmového území podle rozdělení katastrů obcí (*viz obr. 22*).

Následně byly v Arc Katalogu založeny bodové vrstvy drobných sakrální staveb ve formátu *shp* – (*bozi_muka, kaplicky, krize, sochy, pomníky_pamatniky*). Tyto vrstvy byly opět nahrány do ArcGIS a postupně zaneseny do mapy ZM 1:25 000 poskytnuté ČÚZK. K jednotlivým takto vzniklým bodovým vektorům, které byly barevně odlišeny, bylo totožnou barvou zobrazeno z atributové tabulky jejich číslo, odpovídající číslu pod kterým jsou vedeny v diplomové práci. Do atributové tabulky každé památky pak byl zapsán ještě název památky spolu s příslušností ke katastru obce. Mapa ZM 1:25 000 s vyznačenými drobnými památkami byla v oblasti zájmového území rozdělena na 8 částí a každá z map byla vyexportována do souboru ve formátu *PNG*. Mapy jsou prezentovány v přílohách číslo 1 až 8.

Nakonec byla v Arc Katalogu založena liniová vrstva *naucna_stezka*, která byla vektorizována na podkladě mapy území stažené z mapového portálu *mapy.cz*. výsledná mapa byla opět vyexportována do souboru.

6. Současný stav řešení problematiky

Problematika drobných sakrálních památek se objevuje v Čechách zhruba od poloviny devadesátých let minulého století. Zhruba v té době se začínají na toto téma objevovat první články v odborných časopisech (LOUCKÁ, 1996). Později se začínají objevovat první sborníky z konferencí, jako například Almanach z konference „Kapličky na návsi, křížek v polích“ ze kterého je citováno i v této diplomové práci.

Vznikají různé okrašlovací spolky mající, jak již z názvu napovídá, za cíl pečovat a zkrášlovat vybraná území (například spolek Pšovka – okrašlovací spolek Kokořínska). V druhé polovině 90. let 20. století vzniká z iniciativy Českého svazu ochránců přírody (ČSOP) také hnutí pozemkových spolků. Tyto spolky, dodnes koordinované ČSOP, často vykupují cenná přírodní území a památkové objekty za účelem jejich ochrany, případně je-li to nutné údržby (ŠTOGROVÁ, (ed) 2006 s. 60).

Pro financování a podporu těchto spolků i dalších neziskových organizací vznikají na celostátní i regionální úrovni různé nadace (např: Nadace VIA). Jako výstupy těchto spolků a organizací, zabývajících se problematikou drobných památek jsou často publikace obsahující soupis drobných památek na určitém území (Kaple a kapličky Horažďovicka) nebo se může jednat o zprávy z již provedených rekonstrukcí drobných památek, které mohou sloužit jako inspirace a návod pro ostatní (příspěvek

v almanachu Kapličky na návsi, křížek na polích od Miroslava Horáka – „Jak jsme opravovali drobné sakrální památky“ str. 114 až 121).

Do problematiky se aktivně zapojují i vysoké školy, které zejména prostřednictvím bakalářských a diplomových prací zpracovávají soupisy drobných sakrální památek z různých hledisek. Příkladem může být Zemědělská univerzita v Praze, kde vznikla na fakultě životního prostředí na katedře biotechnických úprav krajiny řada prací monitorujících drobné sakrální památky v různých oblastech České republiky z hlediska jejich historie, začlenění do krajiny nebo vazby na cestní síť.

Zároveň na provozně ekonomické fakultě na katedře humanitních věd vznikla a doposud vzniká databáze monitorující drobné sakrální památky z hlediska jejich ochrany, obnovy a získávání dotací.

Drobnými sakrálními památkami v zájmovém území se podrobně věnují zejména Irena Bukačová a Jiří Fák, kteří pod hlavičkou muzea galerie severního Plzeňska vydali osm publikací „Paměť krajiny“, které se zabývají historickými souvislostmi v regionu severního Plzeňska a to i ve vazbě na drobné sakrální památky.

Dále je nezbytné zmínit také mapový server DROBNEPAMATKY.CZ, který obsahuje k 29. 10. 2016 přesně 10930 drobných sakrálních objektů po celé české republice a jejich stručný popis a typologii. Tyto objekty se zde dají dohledat na mapě a je možné je i nově zakládat do databáze, nejsou-li v ní dosud obsaženy.

Za zmínku stojí také server KRIZKYAVETRELICI.CZ, který obsahuje katalog drobného umění avšak pouze na území města Plzně. Zaměřuje se na umění z doby normalizace (to jsou ti vetřelci), a také na křížky, kaple, pamětní desky a pomníky. Tento projekt je zajímavý zejména tím, že jde o otevřený projekt, do kterého se může každý zapojit a zaslat dílo, které v katalogu chybí. Projekt je také aktivní i na sociálních sítích, skrz které mohou lidé posílat své příspěvky a následně o nich diskutovat. Díky tomu se tak drobné sakrální památky a diskuze o nich dostávají k velmi širokému publiku.

7. Výsledky

Katalog drobných sakrálních objektů

7.1 Blažim

Okres: Plzeň – sever (8 km severozápadně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Všeruby

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Blažim

Počet obyvatel: 65

Rozloha katastru: 593 ha

Historie obce:

Vesnice Blažim (německy Plaschim) je poprvé zmiňována roku 1183, kdy byla věnována řádu johanitů. Její název je odvozen ze jména Blažim, neboli Blažej, či Blasius. Leží v nadmořské výšce 530 m v mělkém údolí uspořádána do kruhu podél místní cesty. Roku 1483 se stává majetkem Švamberků. Roku 1651 měla Blažim 79 obyvatel. Od roku 1712 byla součástí Bezdrůžického panství a v 19. století byla součástí panství Cebiv-Gutštejn. Tehdy měla 27 domů a 207 obyvatel. Největšího rozkvětu dosáhla vesnice před druhou světovou válkou, kdy zde stálo 46 domů a žilo 240 obyvatel. K obci náležel mlýn a cihelna. Vesnice spadala pod farnost Krsy, kam děti chodily do školy a kde byly i dvě hospody, kovář a pošta. Před válkou byla Blažim součástí okresu Bezdrůžice. Od roku 1960 je pak součástí okresu Plzeň – sever (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Drobné památky:

celkem dochované: 4 – (kříže 1, kaple 1, pomníky 2)

Mapa: číslo 8

7.1.1 Kaple

Typ objektu	Kaple s vnitřním prostorem
Datum vzniku	Nově postavena v roce 2001
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49°54'51.0" N, 13°02'42.00" E
Parcelní číslo	1106
Stav památky	Výborný

Kaple stojí na jihozápadním okraji intravilánu obce u silnice do Ostrova u Bezdružic.

Je vyznačena jak ozděná stavba již v prvním a druhém vojenském mapování, ve stabilním katastru i ve třetím vojenském mapování i v mapě z edice klubu českých turistů č. 31 Plzeňsko. Kaple byla zcela nově postavena v roce 2001. Má obdélníkový půdorys o rozměrech 293 x 200 cm, výšku 300 cm, je zděná, omítnutá a na stranách jsou namalována iluzivní okna. Střecha je sedlová, orámovaná, krytá taškami s okapem natřeným nerezovou barvou. V průčelí je vchod vysoký 195 a široký 92 cm s jednokřídlými dveřmi. Interiér prázdný, sklenutý valenou klenbou a na čelní straně je malá nika ukončená obloukem (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.1.1 (zdroj autor)

7.1.2 Kříž na návsi

Typ objektu	Dřevěný kříž
Datum vzniku	Nově postaven v roce 2010
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 58.1" N, 13° 02' 51.5" E
Parcelní číslo	1760/3
Stav památky	Výborný

Kříž stojí na návsi v nedaleko umělé vodní nádrže v těsném sousedství pomníku padlým. Je vyznačen již v 1. vojenském mapování a ve stabilním katastru. Byl nově postaven na konci léta 2010 na původním místě a zhotovil jen truhlář Vladimír Egert z Krsů jeho výrobu financovala sama obec Blažim. Kříž má výšku 470 cm, rozpětí 200 cm a tvoří jej dřevěný trám o průřezu 15 x 15 cm (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.1.2 (zdroj autor)

7.1.3 Pomník padlým

Typ objektu	Pomník
Datum vzniku	1925
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 58.5" N, 13° 02' 52.0" E
Parcelní číslo	1760/3
Stav památky	Dobrý

Pomník byl postaven v Blažimi roku 1925 a je vyznačen pouze na mapách ZM 1:10 000 a mapě KČT 1:50 000. Jedná se o pískovcový pomník skládající se ze sedmi částí. Jeho podstavec tvoří 3 schody o rozměrech 19 x 240 x 226 cm, 20 x 190 x 170 cm a 20 x 128 x 120 cm. Na nich spočívá kvádrový podstavec (30 x 106 x 85 cm) se skosenými horními hranami. Na něj navazuje další sokl o rozměrech 40 x 89 x 70 cm. Další část pak tvoří kvádr o výšce 100 cm. Na čelní straně je pomník opatřen nápisem v němčině: „Errichte im Jahre 1925 Von der Gemeinde Plaschim zur Andenken für Ihre Opfer im Weltkriege“. Což česky znamená: „Postavila v roce 1925 obec Blažim na památku svých obětí ve světové válce“. Pomník je na přední straně opatřen signaturou výrobce Holaschin & Valta. Na zadní straně je pak nápis: „Jedes Heldengrab ist...Erde Alle saamen Daß uns Frieden werde“. V překladu: „Každý hrob hrdinů je...zemí, všechna semena se nám stanou mírem“. Na bocích jsou pak reliéfy věnce. Sokl je ukončen římsou (80 x 60 cm) tvarovanou ve střední části do oblouku s letopočty 1914 – 18. Pomník je zakončen jehlancovou stélou o výšce 140 cm na čelní straně opatřen reliéfem latinského kříže (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.1.3 (zdroj autor)

7.1.4 Pomník Milana Chadima

Typ objektu	Pomník
Datum vzniku	1980
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 55' 06.7" N, 13° 03' 02.7" E
Parcelní číslo	1769
Stav památky	Dobrý

Pomníček stojí severovýchodně od centra obce při pravé straně silnice do Krsů. V mapách není uváděn. Je na místě autonehody, kde v roce 1980 tragicky zahynul Milan Chadima. Pomník je z umělého kamene a sestává ze tří částí. Deska o rozměrech 9 x 84 x 28 cm, nižší sokl o rozměrech 18 x 70 x 20 cm a na něm stojící deska ve tvaru kvádrů o rozměrech 70 x 50 x 13,5 cm. Na čelní straně je nápis: Milan Chadima, tragicky zahynul 3. 8. 1980.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.1.4 (zdroj autor)

7.2 Budeč

Okres: Plzeň – sever (4,5 km severozápadně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Všeruby

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Úněšov

Počet obyvatel: 32

Rozloha katastru: 294 ha

Historie obce:

Budeč (německy Wutsch) je malá obec ležící v nadmořské výšce 573 metrů nad mořem. Zmiňovaná je prvně roku 1273 v potvrzení majetku tepelského kláštera papežem Řehořem X. Její název je odvozen z vlastního jména zakladatele a označovalo Budčův dvůr (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Roku 1570 koupil od tepelského kláštera Budeč Adam Bermklo ze Šenreitu a připojil ji k panství Podmokly. Od roku 1621 je Budeč opět v majetku Tepelského kláštera, když byla konfiskována tehdejšímu majiteli Šebestiánovi se Šenreitu za účast na odboji českých stavů proti Ferdinandu II. V roce 1945 je dvůr v Budči opět konfiskován jako německý majetek. Od roku 1950 náleží Budeč pod státní statek Úlice. V této době byla dokončena elektrifikace statku. Od roku 1960 do konce roku 1993 spadá Budeč pod státní statek Úněšov (POSEL, 2002).

Hospodářství Budče bylo od roku 1977 na výměře zemědělské plochy přes 1600 ha a zaměřovalo se na pěstování sadbových brambor. Nedaleko obce bylo zbudováno

letiště pro typy letadel Čmelák používané k práškování. Zajímavostí je, že v roce 1964 se při kopání u domu čp. 3 našel poklad stříbrných mincí, který je dnes uložen v museu v Manětíně (POSEL, 2002).

Drobné památky:

celkem dochované: 4 – (kříže 3, pomníky 1)

Mapa: číslo 7

7.2.1 Kříž na návsi

Typ objektu	Litinový kříž na podstavci
Datum vzniku	Poslední třetina 19. století
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 06.1" N, 13° 05' 35.8" E
Parcelní číslo	349/1
Stav památky	Dobrý

Kříž stojí na návsi obce Budeč po pravé straně při příjezdu do obce po silnici z Číhané. Je zakreslen již ve druhém a třetím vojenském mapování. Jeho vznik je kladen do poslední třetiny 19. století (BUKAČOVÁ, FOUČEK, KAREL, KŘEMENÁK, 2002).

V některých pramenech je uváděn jeho vznik již roku 1742, ovšem není jasný přesný zdroj této informace a také litinový kříž z té doby a v tomto stavu by byl v lokalitě velikou raritou (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Litinový kříž stojící na pískovcovém podstavci sestává ze čtyř částí. Podstavec tvoří deska o rozměrech 119 x 119 cm, na ní je položen sokl (25 x 87 x 55 cm) opatřen jednoduchým obdélníkovým polem. Býval na něm zřejmě nápis, dnes je však již nečitelný. Podstavec ukončuje deska (16 x 86,5 x 86,5 cm). Litinový kříž má rozměry: (výška 150 cm, rozpětí ramen 50 cm a šířka ramen 6cm). Ramena mají ve své ploše díry a u paty kříže je malá kaplička. V kříži ramen je věnec a na kříži je korpus ukřížovaného Krista natřený zlatou barvou.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.2.1 (zdroj autor)

7.2.2 Kříž Stinglů

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 07.0" N, 13° 05' 35.8" E
Parcelní číslo	349/11
Stav památky	Havarijní

Kříž stojí na návsi na západní straně vodní nádržky. Kříž není v současné poloze uváděn na žádné mapě, je však možné, že sem byl přemístěn. Podstavec sestává ze tří částí. Tvoří jej kvádr o rozměrech 32 x 58 x 23,5 cm s horní hranou na čelní a bočních stranách odstupňovanou a zkosenou. Na něm spočívá další kvádr (49 x 47,5 x 22,5 cm) ba čelní straně opatřený nápisem „Errichtet zur Ehre Gottes Stingl Anna“ (Postaveno ke cti bohu Stiglová Anna). Podstavec je ukončen torzem desky a je na něm patrný otvor po zasazení kříže (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.2.2 (zdroj autor)

7.2.3 Pomník na návsi

Typ objektu	Pomník padlého v 1 sv. válce
Datum vzniku	Nezjištěno (zřejmě mezi léty 1918 – 1930)
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 0.6" N, 13° 05' 32.2" E
Parcelní číslo	349/4
Stav památky	Havarijní

Pomník stojí na návsi poblíž výjezdu silnice z návsi směrem na Pláň. Pomník není v současné poloze v mapách uváděn, ale byl s největší pravděpodobností na toto místo přesunut. Podle tvaru památky se jedná o pomník padlého v 1 sv. válce. Tyto pomníky většinou stávaly u pole, nebo u domu příslušné rodiny (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Pískovcový podstavec je ze dvou částí. Podstavec tvoří deska (15 x 101 x 50 cm), na ní stojí ořímsovaný kvádrový sloupek o výšce 98 cm, který je na čelní straně opatřen reliéfem půlměsíce.

Ve střední části je na čelní straně obdélníkové prázdné pole, kde byla původně umístěna destička s nápisem. Nad ní je pak jednoduchá římsa a kruhový otvor, kde bývala umístěna podobizna padlého (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.2.3 (zdroj autor)

7.2.4 Kříž v poli

Typ objektu	Zbytky soklu litinového kříže
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS – <i>původní polohy</i>	49° 54' 39.2" N, 13° 06' 08.6" E
Parcelní číslo	92
Stav památky	Zanikající

Památka se nachází, i když dnes je již lépe říkat nacházela 1,2 km severovýchodně od obce, v poli na hranici katastrů s obcí Štipoklasy. Je zakreslena ve všech třech vojenských mapováních, v ZM 1:10 000 z roku 1978 i v turistické mapě KČT č. 31. Rozvalený kříž jak uvádí Bukačová a Fák se ještě v roce 2010 sestával ze tří rozvalených částí. Kříž se však na místě nepodařilo dohledat. Je možné, že jeho zbytky byly přemístěny jinam.

7.3 Čbán

Okres: Plzeň – sever (3 km severně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Všeruby

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Úněšov

Počet obyvatel: 22

Rozloha katastru: 344 ha

Historie obce:

Čbán (německy Schwan) je ves ležící v nadmořské výšce 540 metrů, obklopená ze tří stran lesy, prochází jí silnice Úněšov – Manětín a byla pojmenována nejspíš podle některého blízkého vrchu džbánovitého tvaru. Snad by jím mohl být nedaleký 601 metrů vysoký čedičový kužel zvaný Malý Špičák, který se tyčí jihovýchodně od obce. V 19. století se hledal chybně původ názvu v německém Schwan – labuť (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). O historické první zmínce o této vsi jsou dvě verze. První nepodložená uvádí vesnici v majetku kláštera Teplá již v roce 1272 a to až do roku 1845. Druhá z roku 1440 uvádí jako majitele jistého Jindřicha Čbánského (POSEL, 2002). V roce 1557 se objevuje lokalita jako Zbraslavsko – Čbánsko (koncovka -sko označoval pustou osadu). Po třicetileté válce byla ves nadále pustá a v berní rule z roku 1653 lokalita úplně chybí. Ves byla majetkem kláštera v Teplé až do roku 1845, kdy se stala součástí panství Preitenstein. Měla tehdy 28 domů a 173 obyvatel, kteří pracovali převážně u dvora nebo hospodařili jako maloročníci nebo lesní dělníci. Stála zde cihelna a hájovna, byl zde řezník i hospoda v největší usedlosti čp. 12. Od roku 1850 do roku 1949 náležel Čbán k soudnímu okresu Touškov, poté do okresu Plasy a od roku 1960 k okresu Plzeň – sever. (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Zajímavostí je, že na okraji lesa směrem k obci Hůrky vyvěrala na povrch kyselka chutnající po síře jako prameny v Konstantinových Lázních a o kus dále se nacházelo místo s výskytem kaolínu, který byl nejvzdálenějším výběžkem třemošenských kaolinových slojí (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Drobné památky:

celkem dochované: 4 – (kříže 3, kaple 1)

Mapa: číslo 5

7.3.1 Kaple

Typ objektu	Kaple s vnitřním prostorem
Datum vzniku	1928
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 25.1" N, 13° 08' 49.5" E
Parcelní číslo	61
Stav památky	Dobrý

Kaple stojí v centru obce při místní komunikaci na terénní terase. V prvním vojenském mapování je na tomto místě zakreslen pouze kříž, kaple je vyznačena až na mapě ZM 1:10 000 z roku 1978 a na mapě č. 31 KČT. Před rokem 1928 zde stávala zvonička. Zvon byl zasazen do dřevěného lešení a až ve zmiňovaném roce 1928 byla ze sbírek postavena kaple. Kaple je čtvercového půdorysu o rozměrech 300 x 420 cm s okosenými rohy, se vstupem zaklenutým polokruhem a trojúhelným štítem s římsami. Na bocích jsou klenutá okna. Střecha je krytá valbovou střechou s eternitovými šablonami. Na jejím temeni je šestiboká lucerna, do níž je zasazen zvon. Na západní straně kaple je deska s nápisem: „Errinerung // an die Stifterin der Ortsglocke // Theresie // Jenischm geb. Bayerl // aus Schean, zu Ehren der gesamt Familie // Gewidmet von Theresia und Josef Jenisch // am 5. Mai 1914“. (V upomínku na dávkyni místního zvonu Therezii Jenischovou, roz. Bayerlovou ze Čbánu k počtě celé rodiny věnovali Terezie a Josef Jenischovi. 5. května 1914). V interiéru kaple jsou položeny na podlaze obdélné cihly. Interiér je vybaven barvotiskovými obrázky a soškami (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.3.1 (zdroj autor)

7.3.2 Kříž v jižní části obce

Typ objektu	Litinový kříž na podstavci
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 21.7" N, 13° 08' 49.9" E
Parcelní číslo	263/1
Stav památky	Dobrý

Kříž stojí v jižní části intravilánu obce na nevelkém prostranství poblíž obecní studny. V mapách není uváděn. Jedná se o litinový kříž na pískovcovém podstavci sestávající ze dvou částí. Podstavec tvoří jednak deska o rozměrech 10 x 64 x 64 cm, dále pak na této desce stojí hranolovitý sokl o celkové výšce 68 cm, který je ve střední části zúžen. Je ukončený římsou (37 x 37,5 cm) bez nápisů a ozdob. Litinový kříž má výšku 50 cm a rozpětí ramen 33 cm a je nově zasazen do malého podstavce, v jehož středu je zbytek původního kříže. Kříž je natřený stříbrnou barvou a ozdoben modrými kameny. Na horním rameni je nápis INRI (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.3.2 (zdroj autor)

7.3.3 Kříž u chaty E12

Typ objektu	Kamenný kříž na podstavci
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 29.0" N, 13° 08' 58.2" E
Parcelní číslo	267/1
Stav památky	Dobrý

Kříž stojí v severovýchodní části obce, v chatové osadě u cesty k samotě Liška. V historických mapách není v této poloze uváděn, avšak na severním okraji Čbánu cca 500 metrů severně při silnici do Plachtína jsou ve všech vojenských mapováních uvedeny kříže, které na místě nejsou. Je proto pravděpodobné že byl některý z křížů přemístěn k chatě E12.

Jedná se o pískovcový kříž na pískovcovém podstavci sestávajícím z jednoho dílu o výšce 69 cm. Podstavec tvoří kvádrový sloupek na čelní straně opatřený obdélníkovým polokruhově ukončeným polem. Podstavec je ukončen římsou (40 x 32 cm) tvarovanou na všech stranách do podoby trojúhelníku. Jetelový kříž o výšce 70 cm má rozpětí ramen 51 cm.

Vzhledem k vzájemným proporcím a barevné disharmonii kříže a podstavce se lze domnívat, že byl do podstavce kříž osazen až druhotně a původně byl zřejmě litinový (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.3.3 (zdroj autor)

7.3.4 Gatschův kříž

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	1866
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 03.5" N, 13° 08' 11.6" E
Parcelní číslo	195
Stav památky	Havarijní

Kříž stojí zhruba kilometr jihozápadně od Čbánu, při polní cestě do Číhané pod osamoceným starým javorem. Kříž je vyznačen až na mapě ZM 1:10 000 z roku 1978. Což je ovšem nejspíše zapříčiněno opomenutím ve vojenských mapováních. Podle kroniky v Číhané dal kříž postavit jistý Adalbert Gatch, chalupník ze Čbánu roku 1866.

Je popisován jako železný křížek, kde předtím žádný nestál a chalupník se zavázal i jeho údržbou. Jméno Adalbert se však neshoduje se jménem na podstavci kříže, kde je uvedeno jméno Josef.

Podstavec se skládá ze dvou částí. Na čtvercové desce o rozměrech 12,5 x 74 x 74 cm je postaven hranolový, ořímsovaný sloupek o výšce 103 cm, který je na čelní straně opatřen nápisem: „Zum // Andenken // Josef u. Anna // Gatche // Swan // im Jahre // 1866“. (Na památku Josefa a Anny Gatchových, Čbán, v roce 1866). Podstavec je ukončen římsou (47 x 47 cm) steženou železným páskem (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.3.4 (zdroj autor)

7.4 Číhaná

Okres: Plzeň – sever (2 km severozápadně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Všeruby

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Úněšov

Počet obyvatel: 90

Rozloha katastru: 772 ha

Historie obce:

Jméno obce Číhaná (německy Tschihana nebo Czihana) nejspíše souvisí se střežením cesty z Plzně do Západních Čech. Jak to dokládá i text z úvodu místní kroniky obecné a národní školy z let 1926 – 1957: „*Jméno má od návrší, kde stojí nyní kaplička. Tam stávala hlídka, která dávala pozor na hlídky, které se táhly až ku hranicím země. Když vpad do země nepřítel a prodíral se pohraničním lesem, tu stráž, které na kopcích a vrchách hlídaly, neb číhaly, okamžitě zapálily připravené vysoké hranice dříví a od jednoho vrhu k druhému, až ku Praze oznamovaly, že nepřítel se prodírá pohraničním lesem do země.*“

Číhaná je vsí ležící v nadmořské výšce 578 metrů, bez pevné půdorysné osnovy, raně feudálního původu, která se připomíná poprvé v roce 1219 v majetku kláštera Teplá.

Původně byla majetkem knížete Hroznaty, který ji daroval klášteru Teplá, o čemž najdeme záznamy i v papežském potvrzení klášterního majetku z roku 1273 (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011). Jako farní obec je Číhaná uváděna již v roce 1384. V roce 1380 a 1519 byla postižena morem (POSEL, 2002).

Číhaná je dominantou Úněšovska a je i jeho přirozeným historickým centrem. Je zdaleka viditelná a od kostela svatého Václava je vidět až do Plzně (POSEL, 2002). Jako farní ves s kostelem, farou, školou a zájezdním hostince byla Číhaná vždy významným centrem, do něhož přibyla v roce 1863 pošta, policie a lesní správa tepelského kláštera. K číhaňské farnosti patřilo roku 1844 celkem 1767 německy mluvících obyvatel, po nichž zůstala v okolí řada drobných památek. Ve vsi stojí dvě památné lípy o stáří asi 250 let (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Součástí Číhané je samota Melchiorova huť (vedena jak čp. 20), nacházející se asi 3 kilometry severně od obce v lesích. Název souvisí se jménem pana Melchiora,

který byl ředitelem panství Krukanice, pod jehož hospodářskou správu Melchiorova huť náležela. Byla založena v roce 1838 jako sklářská huť na výrobu tabulového skla. Dříve zde bývala lesovna tepelského kláštera. Huť měla jednu pec, kde se topilo dřevem, zpracování písku pak probíhalo u vodou poháněného bucharu nad Novým rybníkem. Byla zde také pila na parní pohon. Když provoz huti skončil, byly budovy, až na dvě, zbořeny. V 70. letech 20. století zde vyrostlo rekreační středisko. Samotná Číhaná je od poslední třetiny 20. století součástí obce Úněšov (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

V současné době v obci nefunguje žádné restaurační zařízení ani obchod a dominanta celého okolí kostel sv. Václava chátrá a je otevřen pouze jednou v roce a to 28. září. U kostela se také nachází malebný starý německý hřbitov, který je však v současné době v dezolátním stavu a přístup na něj je pouze neoprávněně přes polorozbořenou hřbitovní zeď.

Vyvstává otázka, zda v našich očích mají památky nějakou národnost. Proč nám nevadí, že chrámy v Praze stavěli Francouzi, Italové a hlavně Němci, ale v pohraničí se památky po Němcích hromadně ničily a dodnes se opravují jen velmi neochotně, nebo vůbec. Je to tím, že dosídlenci těchto oblastí považovali Němce po druhé světové válce pouze za vyhnaného nepřítele, kdežto ve vnitrozemí Čech jsem doma a máme zdejší památky jaksí zažité a považujeme je za naši součást (ŘÍHA, 2008)?

Drobné památky:

celkem dochované: 16 – (kříže 8, kaple 2, sochy 2, Boží muka 2, pomníky 2)

celkem nedochované: 3 – (socha 1, kaple 1, milník 1)

Mapa: číslo 6

7.4.1 Kaple sv. Floriána

Typ objektu	Kaple s vnitřním prostorem
Datum vzniku	1865
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 43.4" N, 13° 07' 16.7" E
Parcelní číslo	95/1
Stav památky	Výborný

Kaple stojí na severozápadním okraji obce u původní silnice Štipoklasy. Je vyznačena ve všech vojenských mapováních i ve všech pozdějších mapách. Podle obecní kroniky byla postavena na místě zchátralé kaple v roce 1865. Náklady na ní tehdy tvořily 181 zlatých rakouské měny a byly nasbírány do pokladničky, která stávala před zchátralou kaplí. Obraz sv. Floriána maloval plzeňský malíř Jan Herzog a stál 60 zlatých. Zajímavostí je, že při kopání základů se našli lidské ostatky a místní farář z toho usoudil, že se jednalo o zakladatele původní kaple.

Kaple má obdélníkový půdorys o rozměrech 367 x 255 a výškou 500 cm. V jejím průčelí jsou po stranách pilastry nesoucí nízký trojúhelníkový štít s okrouhlým oknem. Je zděná a natřená bílou a oranžovou barvou. Je kryta sedlovou střechou a na jejím vrcholu je malý kovový kříž (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011). V interiéru je obraz svatého Floriána, patrona hasičů, ve zbroji. Ten rukou pobízí malého andělíčka, který stojí u jeho nohou k vylévání vody z kýble na oheň.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.1 (zdroj autor)

7.4.2 Socha sv. Jana Nepomuckého

Typ objektu	Socha
Datum vzniku	1704
Č. rejstříku ÚSKP ČR	41742/4-1179
Souřadnice GPS	49° 53' 38.0" N, 13° 07' 21.9" E
Parcelní číslo	9
Stav památky	Dobrý

Socha sv. Jana Nepomuckého v životní velikosti se nachází v centru obce před farou a kostelem sv. Václava. V mapách není uváděna. Podle farní kroniky dali sochu zbudovat v roce 1704 tepelský opat Raimund Wilfert a farář Karel Wanka. Autor je bohužel neznámý (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Socha je zdařilou barokní plastikou z pískovce na podstavci, který sestává ze tří částí. Podstavec tvoří deska o rozměrech 19 x 100 x 98 cm na ní je další deska (19 x 83 x 83 cm) s profilovanou horní hranou.

Hlavní část podstavce tvoří komolý jehlan o výšce 54 cm opatřený na čelní straně letopočtem 1704 a oválnou kartuší s monogramem P.W.A.T. – P.C.W.P. Tato písmena odkazují na zbudovatele památky. Na soklu je ještě zřetelné písmeno „C“, které je zřejmě odkazem na název obce C – Czihana. Na bocích jsou reliéfně provedené květy slunečnic. Na soklu stojící socha světce, která je esovitě prohnutá s horní částí těla nápadně nakloněnou dozadu a drží v náručí kříž s Kristem. Je oděna do kleriky a rochety s biretem na hlavě. Památka je chráněna od roku 1958 (PAMATKOVYKATALOG.CZ, 2016. [online]. cit. [11.11.2016]).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.2 (zdroj autor)

7.4.3 Sochy světců ve zbroji

Typ objektu	Socha
Datum vzniku	Počátek 19. století
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 36.7" N, 13° 07' 25.1" E
Parcelní číslo	1126/1
Stav památky	Dostatečný

Sochy stojí v centru obce u hlavní komunikace nedaleko kostela sv. Václava mezi dvěma památkově chráněnými vzrostlými lipami. Jako pomník jsou sochy zakresleny v mapě ZM:10 000 z roku 1978. V místních kronikách jsou sochy popisovány jako svatý Florián a sv. Jan Nepomucký a datované do 19. století a farní kronika z roku 1908 je uvádí jako sochy bez valné umělecké hodnoty. Totožnost sochy však neleze spolehlivě určit.

BUKAČOVÁ a FÁK (2011) se domnívají, že by mohlo jít o sochy sv. Teodora a sv. Donáta.

Sousoší světců ve zbroji v oděvech římských vojáků stojící na hranolovém ořímsovaném soklu jsou vyrobené z pískovce a sestává ze čtyř částí. Podstavec tvoří deska o rozměrech 18 x 90 x 73 cm, na ní stojí jednoduchý kvádr (27 x 51 x 33 cm) a na něm sloupek (8 x 44 x 27 cm). Podstavec vrcholí profilovou deskou (20 x 76 x 62 cm) na kterém stojí dvě sochy o výšce 110 cm s patrnými zbytky modré barvy. Povrch soch je poškozen.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.3 (zdroj autor)

7.4.4 Boží muka s reliéfem seker

Typ objektu	Boží muka sloupková
Datum vzniku	Počátek 17. století
Č. rejstříku ÚSKP ČR	37169/4-1180
Souřadnice GPS	49° 53' 37.6" N, 13° 07' 40.3" E
Parcelní číslo	38/2
Stav památky	Dostatečný

Stojí ve východní části obce u hlavní komunikace nedaleko bývalé školy. Boží muka jsou vyznačena ve stabilním katastru i ve druhé a třetí vojenském mapování. Zmiňuje je i obecní kronika, která je popisuje jako sloupek na hranolovém soklu se

širokou římsou s reliéfem seker. V tomto případě se nejspíše nejedná jako u smírčích křížů o vražedný nástroj, nýbrž o rodový erb Sekerků ze Sedlčic, což byl vladecký rod na Žatecku. O působení tohoto rodu na Číhané a v okolí nejsou známé dosud žádné informace. Jediné co spojuje tento rod s Číhanou je náhrobek Erharta Sekerky ze Sedlčic ve zdi kostela sv. Václava. A stejné znamení jako na Božích mukách je také umístěno na domě čp. 31.

Z původních sloupkových božích muk je dnes dochován pouze sokl. Na soklu je usazen kapličkový nástavec ukončující dnes již ztracený sloup. Sokl je tvořen hranolem o výšce 56 cm. Stěny nástavce jsou opatřeny nikami pro obrázky a ukončuje je stříška ve tvaru oslího hřbetu. Boží muka jsou i přes to, že je z nich dnes dochované pouze torzo, kvalitním dokladem kamenické práce ve venkovském prostředí v počátku 17. století. Památka je chráně od roku 1958 (PAMATKOVYKATALOG.CZ, 2016. [online]. cit. [11.11.2016]).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.4 (zdroj autor)

7.4.5 Kříž u kostela

Typ objektu	Litinový kříž na podstavci
Datum vzniku	Zřejmě druhá polovina 19. století
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 37.8" N, 13° 07' 22.3" E
Parcelní číslo	9
Stav památky	Dobrý

Kříž stojí v centru obce před kostelem sv. Václava a není v mapách uváděn. Litinový kříž na pískovcovém podstavci sestává ze tří částí. Podstavec tvoří schody ukončené širší římsou. Na nich stojí kvádrový sloupek o výšce 93 cm. Na přední straně sloupku je nečitelný nápis a je ukončen širší římsou (42 x 38 cm). Na římsě stojí litinový kříž o výšce 108 cm s rozpětím ramen 57 cm a šířce ramen 6 cm. Na jeho horním rameni je destička s nápisem INRI a na kříži je korpus ukřižovaného Krista (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.5 (zdroj autor)

7.4.6 Výklenková kaple

Typ objektu	Výklenková kaple
Datum vzniku	Začátek 19. století
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 46.7" N, 13° 07' 46.9" E
Parcelní číslo	441
Stav památky	Dobrý

Kaple stojí zhruba 550 metrů severovýchodně od obce, u zrušené polní cesty směrem na Čbán. Je vyznačena již v prvním a druhém i třetím vojenském mapování, ve stabilním katastru a v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978. Kaple stojí na tradičním místě doloženém již od 2. poloviny 18. století. Podle farní kroniky na tomto místě stával dřevěný kříž červené barvy, který nechal postavit Josef Schusser, hospodář z čp. 4 na čbáňské cestě na rozcestí a který byl v roce 1898 obnovený.

Výklenková kaple s novogotickými prvky je tvořena ze čtyř částí. Podstavec tvoří obdélná deska o rozměrech 13 x 111 x 67,5 cm. Na ní stojí kvádr (54,5 x 81 x 36,5 cm) na čelní a bočních stranách se zkosenými horními hranami. Další částí je sokl (66 x 65,5 x 28,5 cm), který je jedním stupněm zúžený do rozměru 60 x 26 cm a opatřený na čelní straně obdélnou nikou. Památka vrcholí kapličkou o výšce 146cm. Nad ní je na čelní straně nika (72 x 27 x 20 cm) pro usazení světce, která je lemovaná po stranách sloupky ukončená má polokruhové zakončení a jsou v ní patrné pozůstatky modré barvy. Kaplička je ukončena širší římsou (76 x 32 cm), která ve střední části vrcholí hlavicí a je opatřená cimbuřím (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011). Kaplička díky své poloze na konci zaniklé cesty, která zasahuje několik desítek metrů do pole, plní spolu s přilehlou vegetací jakousi oázu uprostřed v poslední době nejčastější řepkové monokultury.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.6 (zdroj autor)

7.4.7 Kříž Schlamů

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	1865
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 37.5" N, 13° 06' 58.7" E
Parcelní číslo	215
Stav památky	Dostatečný

Kříž stojí asi 500 metrů západně od obce, při levé straně silnice do Budče, na okraji lesa. Jako dřevěný je vyznačen ve stabilním katastru, ve druhém a třetím vojenském mapování, v mapě ZM 1:10 z roku 1978 a na konec i v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko). Podle místní farní kroniky křížek postavil Josef Schlama z čp. 12 v roce 1865.

Pískovcový podstavec od kříže sestává ze dvou částí. Podstavec tvoří nízký kvádr o rozměrech 27 x 55 x 62 cm s odstupňovanou horní hranou. Je zdobený po celém obvodu pásem obloučků. Na něm stojí kvádrový sloupek o rozměrech 76 x 44 x 37 cm, který je opatřený na čelní straně obdélným polem ukončeným hrotitým obloukem a nápisem: „ZUR // EHRE GOTTES//ERICHTER von//JOSEF UND//MARIANNA//SCHLAMA//Nro 12 aus//Cihana//Im Jahre 1865“. Což česky znamená: „K počtě Boží postavili Josef a Marianna Schlama z Číhané čp. 12 v roce

1865“ (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.7 (zdroj autor)

7.4.8 Kříž na cestě do Budče

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 43.1“ N, 13° 06' 19.0“ E
Parcelní číslo	1444
Stav památky	Havarijní

Kříž stojí asi 1,2 km západně od obce, při levé straně silnice do Budče na okraji lesa mezi vzrostlými kaštany. Je zakreslen až v turistické mapě edice KCT č. 31 (Plzeňsko). Pískovcový podstavec od kříže je složen ze čtyř částí. Podstavec tvoří obdélná deska o půdorysných rozměrech 93 x 54 cm. Na ní je postaven kvádr (35,5 x 69 x 32 cm) se zkosenými horními hranami a na něm další kvádr (35,5 x 57 x 26 cm). Hlavní částí podstavce je kvádrový sloupek o výšce 90 cm, který je u základny po stranách opatřený volutami (51 x 18,5 cm) a na čelní straně je mělká nika, nad níž je jednoduchá lišta o rozměrech 37 x 21 cm. Podstavec je ukončen polokruhově vypnutou

římsovou (48 x 26 cm. Prostor památky je vymezen čtyřmi hranolovými sloupky (77 x 18,5 x 18,5 cm) vzdálenými od sebe 206 cm (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.8 (zdroj autor)

7.4.9 Kříž na cestě do Hvožd'an

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	2. polovina 18. století
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 10.0" N, 13° 07' 31.6" E
Parcelní číslo	1692
Stav památky	Havarijní

Kříž stojí zhruba 900 metrů jižně od Číhané a asi 1,6 km severně od Hvožd'an u polní cesty, na konci lesa, na rozhraní katastrů obou obcí. Kříž je vyznačen ve všech třech vojenských mapováních v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978 a také v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko). Kříž stojí na tradičním místě doloženém od 2 poloviny 18. století.

Pískovcový podstavec od kříže je složen ze dvou částí. Podstavec tvoří obdélná deska o rozměrech 5 x 86 x 51 cm. Na ní stojí kvádrový, ořímsováný sloupek o výšce 103 cm. Od spodní širší části (56 x 20 cm) se zužuje ke středu (44 x 14 cm) a na čelní straně má obdélnou nikou, v níž byla osazena nápisová deska. Celý podstavec je pak

ukončen masivní jednoduchou římsou o rozměrech 55,5 x 20 cm. Uprostřed římsy je patrný zbytek železného čepu pro usazení kříže (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.9 (zdroj autor)

7.4.10 Schusserův kříž

Typ objektu	Kamenný kříž na podstavci
Datum vzniku	1859
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 51.7" N, 13° 07' 07.2" E
Parcelní číslo	1146
Stav památky	Dobrý

Kříž se nachází asi 500 metrů severozápadně od obce, v poli, v místě bývalé cesty z Číhané do Štipoklas. Je vyznačen ve všech třech vojenských mapováních, jako dřevěný a ve ZM 1:10 000 list z roku 1978. Podle záznamu ve farní kronice kříž postavil nebo nechal postavit v roce 1859 na říšské cestě směrem na Štipoklasy, v místě zvaném Kristovo pole u křížku jistý Karel Schusser z čp. 11. Jméno zhotovitele ale

neodpovídá jménu uvedenému na památce - Adalbert.

Pískovcový podstavec je ze tří částí. Podstavec tvoří nízký hranol o rozměrech 34 x 64 x 63 cm s odstupňovanou horní hranou po celém obvodu. Na ní spočívá další část (74 x 41 x 28 cm). Přes tuto část je položena krycí deska o rozměrech 18 x 62 x 62 cm s odstupňovanými hranami (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Samotný kříž je z betonu a byl na podstavec přidělán druhotně. Podle jeho vzhledu a zjevné čerstvosti spoje to není déle než několik let. Křížek je vysoký 47 cm s rozpětím ramen 32 cm a šířce 12 cm. Je na něm přidělaný ukřižovaný litinový Kristus. U paty kříže na přední straně je vyobrazena dubová ratolest.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.10 (zdroj autor)

7.4.11 Kříž u farního rybníka

Typ objektu	Litinový kříž na podstavci
Datum vzniku	1865
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 01.5" N, 13° 07' 25.2" E
Parcelní číslo	743/3
Stav památky	Dobrý

Kříž byl postaven zhruba 750 metrů severně od obce, u polní cesty nedaleko farního rybníka. V tomto místě je kříž vyznačen již v prvním vojenském mapování, jako dřevěný a dále ve stabilním katastru v třetím vojenském mapování, v mapě ZM 1:10 000 list z roku 1978 a i v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko). Podle obecní a farní kroniky dal kříž u farního rybníka v roce 1865 postavit poštovník Johann Maschauer.

Litinový kříž o výšce 147 cm je připevněn na pískovcovém kvádrovém podstavci o výšce 95 cm. Podstavec je po celém obvodu ořímsováný a odstupňovaný, od širší základny o rozměrech 63 x 46cm, která je opatřena zkosenými horními hranami a ukončena širší římsou o rozměrech 63 x 47 cm. Latinský litinový kříž má rozpětí ramen 45 cm a šířku ramen 6 cm. Kříž je zezadu podepřen železným vzpěrou, která je přidělena ke spodní straně podstavce. Na kříži je korpus ukřížovaného Krista (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

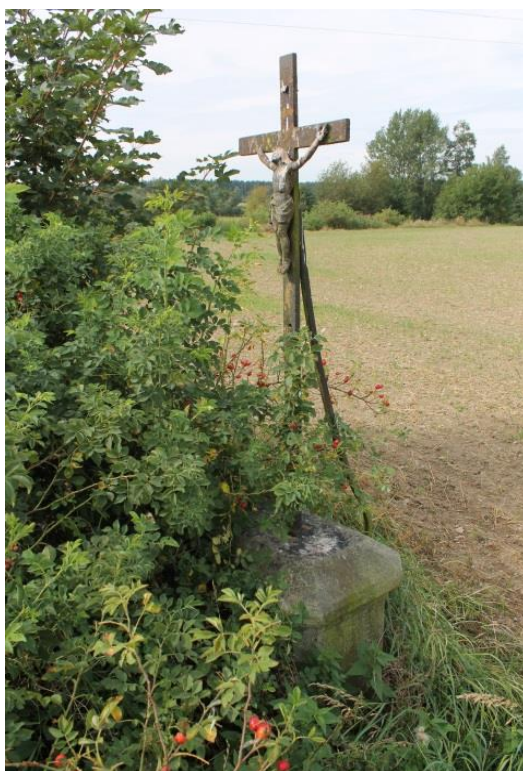

Foto č. 7.4.11 (zdroj autor)

7.4.12 Kříž u cesty do Vojtěšina

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 18.0" N, 13° 07' 13.6" E
Parcelní číslo	238
Stav památky	Havarijní

Podstavec kříže se nachází se asi 1,2 km severně od obce, při polní cestě do Vojtěšina, na okraji lesa. Kříž je zakreslen až v mapě ZM 1:10 000 list z roku 1978 a jako pomník v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko). Podstavec se skládá ze dvou částí. Pískovcová deska podstavce má rozměry 5 x 90 x 65 cm. Na ní postaven sokl o celkové výšce 86 cm. Spodní širší část má rozměry 26 x 52 cm, poté se zužuje ke středu (60 x 46 cm) a na čelní straně má obdélnou niku v horní části zaoblenou s pozůstatky modré barvy. Nika má vprostřed horní a dolní části patrné otvory pro uchycení skleněné tabulky. Uprostřed horní části niky je patrný pozůstatek usazení litinového kříže.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.12 (zdroj autor)

7.4.13 Pomník padlým

Typ objektu	Pomník padlým ve 2. světové válce
Datum vzniku	1946
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 37.9" N, 13° 07' 22.9" E
Parcelní číslo	1126/2
Stav památky	Dobrý

Pomník stojí v centru obce, u ohradního plotu bývalé fary v těsném sousedství kostela sv. Václava. Pomník zakreslen pouze v mapě ZM 1:10 000 u roku 1978. Podle školní kroniky byl pomník umučeným hrdinům z doby okupace odhalen 9. května 1946 a při slavnosti promluvil převor tepelského kláštera. Současná deska byla na pomník instalována v roce 2011. Pomník se je tvořen pískovcem a slepencem a má nepravidelný tvaru o rozměrech 122 x 78 x 40 cm. V horní části jsou vytesány letopočty „1938-45“ a ve spodní části čelní plochy je mělká obdélná nika, v níž je vsazena deska s nápisem: „NA PAMÁTKU OBĚTEM//DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY“ a nad tímto nápisem je státní znak Československé republiky z doby po roce 1945 s lipovou ratolestí (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.13 (zdroj autor)

7.4.14 Boží muka v Melchiorově Huti

Typ objektu	Boží muka sloupková
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 55' 14.6" N, 13° 07' 57.4" E
Parcelní číslo	1108/2
Stav památky	Dobrý

Boží muka stojí asi 3 km severovýchodně od Číhané nedaleko rekreačního areálu osady Melchiorova Huť vlevo při lesní cestě k rozcestí cest do Čbánu a Plachtína. Jsou zakreslena ve třetím vojenském mapování. V mapě ZM 1:10 000 z roku 1978 je na tomto místě zakreslen kříž a rovněž jsou vyobrazena na turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko). Jedná se o sloupková Boží muka, která mají téměř hranolový sloupek o výšce 96 cm. Spodní část je širší (28,5 x 22 cm) na spodní straně spodní části je vyobrazený ornament připomínající rozevřené kružítko. Boží muka se poté zužují ke středu a jsou ukončena nástavcem v podobě kaple s mělkou nikou. Na vrcholku je patrný otvor pro umístění kříže (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.14 (zdroj autor)

7.4.15 Pomník od lesních domků

Typ objektu	Pomník padlému
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 55' 17.1" N, 13° 07' 49.3" E
Parcelní číslo	1110/1
Stav památky	Havarijní

Pomník stojí za plotem uvnitř rekreačního areálu střediska Melchiorova huť, kam byl přemístěn z nedaleké lokality Lesní domky. Pomník byl v původní poloze vyznačen v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978. Kamenný podstavec kříže sestává ze tří částí. Tvoří ho obdélníková deska o rozměrech 5 x 70 x 45 cm. Na ní stojí kvádrový sokl (33 x 54 x 26 cm) s nepravidelným žlábkováním. Hlavní část tvoří kvádrový sloupek o výšce 102 cm na čelní a boční straně ořímsovány. Na čelní straně je nečitelný čtyřřádkový nápis a uprostřed je mělká nika (35 x 13 cm). Nad ní je oválný medailon, kde býval portrét padlého vojáka. Pomník je ukončen širší římsou (41,5 x 16 cm) v jejímž středu je otvor pro zasazení kříže (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.15 (zdroj autor)

7.4.16 Kříž u bývalé hájovny

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 55' 17.2" N, 13° 07' 48.4" E
Parcelní číslo	1112/10
Stav památky	Havarijní

Kříž stojí za plotem uvnitř rekreačního areálu střediska Melchiorova huť u bývalé hájovny. Není uváděn na žádných mapách. Jedná se o podstavec kříže, který byl na toto místo nejspíš přemístěn. Nemá žádnou podkladovou desku. Pískovcový hranolovitý sokl od kříže má výšku 69 cm. Od širší spodní části se dvěma stupni zužuje ke středu (29 x 29 cm). Na čelní straně je opatřen obdélníkovým rámečkem a je ukončen širší římsou o rozměrech 40 x 40 cm (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011). Kříž stojí v těsné blízkosti pomníku od lesních domků.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.4.16 (zdroj autor)

7.4.17 Drobné památky nedochované

7.4.17a Socha sv. Antonína

V soupise památek stříbrského okresu je na cestě ke Křelovicím zmíněna socha sv. Antonína z pískovce, která měla být postavena v 18. století. Podobně je popsána v číhaňské farní kronice. Stávala na západním okraji obce při rozcestí dnešní asfaltové silnice do Budče a polní cesty k Něšovu. Socha je vyznačena ve stabilním katastru a ve třetím vojenském mapování. Důvod zániku ani další informace nejsou známy (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

7.4.17b Milník

Mezi nejzáhadnější památky celého zájmového území patří ztracený číhaňský milník. Je zapsán v seznamu kulturních památek pod číslem 32935/1181 od roku 1958.

Jeho lokalizace je uváděna ve strouze při silnici na Klenovice a jedná se patrně o hraniční kámen z 18. století. Na stránkách Národního památkového ústavu se uvádí, že je v barokním slohu, že se jedná o hraniční kámen panství Plasy, a že je válcovitý, zakončený širším pruhem s polokoulí. Ale také je zde uvedeno, že je dlouhodobě ztracen a vedle specifikace, která říká, zda je památka dosud existující je uváděno, že ano (PAMATKOVYKATALOG.CZ, 2016. [online]. cit. [11.11.2016]).

7.4.17c Kaple v Melchiorově huti

Kaple stávala v sousedství bývalé hájovny v osadě Melchiorova Hut' mezi dvěma kaštany a byla zbořena při budování současného rekreačního areálu v roce 1979. Kaple je ještě vyznačena v mapě ZM:10 000 z roku 1978 (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011). Veškeré další informace se nepodařilo dohledat.

7.5 Hvožd'any

Okres: Plzeň – sever (2 km jihozápadně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Všeruby

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Úněšov

Počet obyvatel: 30

Rozloha katastru: 388 ha

Historie obce:

Hvožd'any (německy Woschana, Huoschene nebo Hwostian) jsou vsí oválného půdorysu v nadmořské výšce 498 metrů. Vesnicí prochází silnice II/193 spojující Úněšov a Stříbro. První zmínka o obci je z roku 1293, kdy jsou Hvožd'any uváděny v majetku kladrubského kláštera. Od roku 1359 patřily již tepelskému klášteru a staly se součástí statku Krukanice. V roce 1838 měla ves 113 obyvatel a farností patřila pod správu Číhané. V roce 1848 po zrušení vrchnostenských povinností byly připojeny k Číhané a teprve v roce 1900 se stávají samostatnou obcí s vlastním starostou. V roce 1905 zde byla i škola pro děti ze Skupče, Něšova a Lípy. Vyučování probíhalo až do roku 1976, mezitím se však vystřídaly v roce 1945 němčina s češtinou. V roce 1939 bylo ve vsi 28 domů a žilo zde 123 obyvatel. Některé zdejší usedlosti za dobré hospodaření byly označeny jako „Erdhof“ a měly právo mít na fasádě domu reliéf pluhu a klasu. Hospodaření v obci bylo od roku 1952 do roku 1960 pod hlavičkou JZD. V roce 1960 přešlo na státní statek Úněšov. V roce 1990 bylo podáno 14 žádostí o vrácení usedlostí. V roce 2002 zde hospodařilo soukromě 5 zemědělců (POSEL, 2002).

Drobné památky:

celkem dochované: 4 – (kříže 4)

Mapa: číslo 3

7.5.1 Obecní kříž

Typ objektu	Litinový kříž na podstavci
Datum vzniku	1849
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 24.4" N, 13° 07' 24.1" E
Parcelní číslo	1661
Stav památky	Dobrý

Kříž stojí na severovýchodním okraji obce, vlevo od silnice do Úněšova. Na tomto místě je ve stabilním katastru vyznačen dřevěný kříž. Kříž je též vyobrazen na mapě ZM 1:10 000 z roku 1978. Litinový kříž na pískovcovém podstavci sestávajícím ze čtyř částí. Podstavec tvoří obdélníková deska o rozměrech 115 x 117 cm zapuštěná do terénu. Na ní stojí nízký sokl (15 x 80 x 79cm) se zkosenými horními hranami. Další částí je hranolový sloupek o rozměrech 92 x 55 x 52 cm opatřený na čelní straně nápisem: „Zur Ehre des // gekreuzigten Erlö // sers, errichtet // durch die Gemeinde //Woschana // 1849" (K počtě ukřižovaného spasitele postavila obec Hvožd'any 1849) doplněný zkříženými stylizovanými ratolestmi.

Na vrcholku soklu je litinový kříž o výšce 194 cm, rozpětí ramen 55 cm a šířce ramene 6 cm. U paty kříže je motiv lyry, ramena jsou v ploše příčně žlábkovaná, na jejich koncích je reliéf růžice, na horním rameni torzo destičky s nápisem „(I)NRI“ a na spodním: „19 A/D 98 // NON EST // REQUIES // IN HOC // MUNDO“ (Není spočinutí v tomto světě). Na kříži je osazen korpus Ukřižovaného v tradičním provedení (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.5.1 (zdroj autor)

7.5.2 Kříž u cesty do Skupče

Typ objektu	Litinový kříž na podstavci
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 22.9" N, 13° 07' 15.4" E
Parcelní číslo	1654
Stav památky	Výborný

Kříž stojí na severozápadním okraji obce, při pravé straně silnice do Skupče. Je zakreslen ve druhém vojenském mapování, jako pomník v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978 a také v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko).

Litinový kříž na pískovcovém podstavci sestávajícím ze dvou částí. Podstavec tvoří obdélná deska o rozměrech 5 x 72 x 50 cm. Na ní stojí, po celém obvodu ořímsováný a odstupňovaný, hranolový sloupek o výšce 89 cm, od širší základny (39 x 39 cm) se zužuje ke střední části (23 x 23 cm) dole opatřené jednoduchou lištou a nahoře je ukončen širší římsou (33 x 33 cm).

Litinový křížek o výšce 104 cm má rozpětí ramen 46 cm a šířku ramene 4,5 cm. Jedná se o novodobou repliku. U paty kříže je stylizovaný ornament, ramena jsou v ploše zdobena vegetabilním motivem, na spodním rameni je osazena obdélná deska

s vyžlabenými rohy, v koncích ramen reliéfní hlavičky andílků, v křížení ramen kruhový terč s nápisem „INRI“ a na kříži je osazen korpus Ukřižovaného v tradičním provedení, který je natřený zlatou barvou (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.5.2 (zdroj autor)

7.5.3 Kříž u cesty do Číhané

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	Zřejmě 20. léta 20. století
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 44.5" N, 13° 07' 28.5" E
Parcelní číslo	241/2
Stav památky	Dostatečný

Kříž stojí zhruba 800 metrů severně od obce, při levé straně polní cesty do Číhané mezi dvěma vzrostlými kaštany. Kříž je zakreslen v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978 a v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko). Vzhledem k charakteru památky se může jednat také o pomník padlému v 1. světové válce.

Pískovcový podstavec sestávajícím ze dvou částí. Podstavec tvoří kvádr o

rozměrech 49 x 63 x 26 cm členěný na všech čtyřech stranách žlábkováním. Na něm je postaven kvádrový sloupek, který je na čelní a bočních stranách odstupňovaný a ořímsováný a má výšku 91 cm. Od širší základny (50 x 20 cm) se zužuje ke střední části (42 x 16 cm) opatřené na čelní straně obdélnou nikou, v níž byla původně vsazena destička s nápisem. Do levého boku sloupku je vytesaný kříž. Podstavec je ukončen širší římsou (49 x 19 cm) a jehlancovou stříškou. Ještě zhruba před pěti lety byl do vrcholku podstavce vsazen malý dřevěný křížek, který dnes však již chybí (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.5.3 (zdroj autor)

7.5.4 Torzo kříže u rybníka

Typ objektu	Torzo podstavce kříže
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS – <i>původní polohy</i>	49° 52' 18.5" N, 13° 07' 22.7" E
Parcelní číslo	1367/3
Stav památky	Zanikající

Torzo podstavce stávalo ještě před čtyřmi lety na severním okraji obce v poli, severně od silnice do Skupče. Dnes stojí v centru obce pod vzrostlou lípou na hrázi největšího z obecních rybníčků. Tato památka je uváděna až na nejnovějších digitálních mapách. Jedná se o pískovcový podstavec tvaru kvádru o rozměrech 53 x 63 x 26 cm. Na čelní straně se zbytky porcelánového prvku (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011). Podstavec nemá základovou desku a stojí přímo na zemi. Je zarostlý vegetací a vedle něho je navážka hlíny.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.5.4 (zdroj autor)

7.6 Krsov

Okres: Plzeň – sever (6,5 km západně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Všeruby

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Ostrov u Bezdržic

Počet obyvatel: 51

Rozloha katastru: 402 ha

Historie obce:

Krsov (německy Girschen, Klein-Gurch) je malá zemědělská vesnice okrouhlého tvaru, která leží v nadmořské výšce 540 metrů nad mořem u silnice mezi Ostrovem u Bezdržic a Křelovicemi. Jméno Krsov znamenalo Krsův dvůr, tedy majetek člověka malého, zakrslého vzrůstu. Ves je poprvé připomínána v roce 1242. Z písemných pramenů vyplývá, že ve vsi bylo panské sídlo, doložené ještě roku 1545, jako tvrz se dvorem. Z roku 1621 se dochoval tzv. soupis duší z Dorff Kleingursch, který dokládá, že zde v té době žilo 38 poddaných. Krsov patřil ke statku Cebiv-Gutštejn a až do konce feudalismu zde sedláci robotovali tři dny v týdnu.

Ve 20. letech 20. století měla ves 32 domů o 180 obyvatelích. Ve vsi byla hospoda, konzum, kovář, trafika i hasiči. V letech 1937 – 1938 byla v katastru Krsova budována soustava betonových opevnění, která jsou zde k vidění dodnes. Po druhé světové válce byli všichni zdejší obyvatelé transportováni do Bavorska a Hesenska (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Drobné památky:

celkem dochované: 2 – (kříže 1, kaple 1)

Mapa: číslo 8

7.6.1 Kaple Panny Marie

Typ objektu	Kaple s vnitřním prostorem
Datum vzniku	První polovina 19. století
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 29.9" N, 13° 03' 29.6" E
Parcelní číslo	1125/1
Stav památky	Výborný

Zděná kaple na návsi v Krsově, je zakreslena v jiné poloze již ve stabilním katastru. V poloze stávající je vyznačena až v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978.

Je charakterizována jako kaple s obdélnou lodí s půlkruhovým uzávěrem a v průčelí s představenou věží, jejíž přízemí je ze tří stran otevřeno polokruhem zaklenutými otvory. Je datována do doby před polovinou 19. století. V publikaci o lidové architektuře severního Plzeňska je uvedena jako kaple P. Marie s polokruhovým závěrem, v průčelí má věž s otevřeným podvěžím (BUKAČOVÁ, FOUČEK, KAREL, KŘEMENÁK, 2002).

Kaple má obdélníkový půdorys o rozměrech 377 x 580 cm s polygonálním závěrem (57 cm) a otevřenou předsíní pod zvonici (180 x 187 cm). Stěny kaple jsou omítnuté a natřené oranžovou a bílou barvou. Na čelní straně je prolomen obdélný, polokruhem ukončený, vchod krytý dřevěnými dvoukřídlými dveřmi s nadsvětlíkem. Na bocích je po jednom obdélném polokruhově ukončeném okně v dřevěném rámu. Kaple je kryta valbovou střechou s eternitovými šablonami, nad nižším závěrem je plech, nad předsíní probíhá římsa a nad ní se zvedá hranolová věž se třemi okny se žaluziemi, ukončená trojúhelnými římsami, opatřená jehlancovou střechou pobitou plechem a vrcholící makovicí s křížem. Ve věži je zavěšen zvon. Kaple je sklenuta valenou klenbou s vítězným obloukem, na podlaze jsou položeny dlaždice. Na hlavním oltáři stojí socha Panny Marie Lourdské a menší soška sv. Antonína. Na stěnách jsou barbotiskové obrazy, podél stěn lavice a je zde vsazena deska na paměť padlých v 1. světové (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Kaple prošla v nedávné době rekonstrukcí.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.6.1 (zdroj autor)

7.6.2 Torzo kříže na návsi

Typ objektu	Torzo podstavce kříže
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 33.7" N, 13° 03' 29.6" E
Parcelní číslo	1125/1
Stav památky	Havarijní

Torzo podstavce kříže stojí v severní části návsi. Kříž není nikde v mapách uváděn, ale je z části patrný na pohlednici obce z roku 1929. Torzo se skládá ze dvou částí. Podstavec tvoří obdélná deska o půdorysných rozměrech 95 x 80 cm a na ní stojící torzo kvádrového sloupku o výšce 69 cm. Od výrazně širší základny (44 x 40 cm) se jedním stupněm zužuje do střední části o rozměrech 23 x 23 cm. V horní části jsou sloupek odlomen (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.6.2 (zdroj autor)

7.7 Křelovice

Okres: Plzeň – sever (5 km západně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Město Touškov

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Křelovice

Počet obyvatel: 223

Rozloha katastru: 917 ha

Historie obce:

Křelovice (německy Krelovitz) jsou vsí ležící v nadmořské výšce 515 metrů v mělkém údolí po obou stranách silnice z Ostrova u Bezdruzic do Pernarce. Její původní jméno znamená “*ves lidí Chřelových*“. Založení Křelovic není z pramenů známo, je však známo, že zde ve 14. století stálo drobné rytířské sídlo, které bylo zřejmě zničeno za husitských válek. V roce 1544 prodávají Švamberkové tehdy již ves Křelovice Volfovi ml. z Krajku, jemuž bylo za pouhé tři roky konfiskováno za účast na povstání šlechty proti Habsburkům a bylo prodáno Jeronýmu Šlikovi, od něhož Křelovice roku 1569 kupují znovu Švamberkové. V roce 1788 měla ves pouze 27 domů, avšak v 1. polovině 19. století se vyvíjí ve větší lokální centrum se 46 domy a 278 obyvateli. Po požárech v průběhu 19. století zaniká dřevěná zástavba a budují se velké zděné statky.

Na přelomu 19. a 20. století se pak Křelovice stávají významnou selskou vesnicí, uprostřed níž stojí škola s bytem pro učitele a náleží k ní i dva rybníky. Konce 30. let 20. století jsou v poměrně lidnaté vsi tři hospody, kovář, truhlář, švec, krejčí, řezník, cihelna, dvoutrídni škola a hasiči. Po vybudování betonových bunkrů v místním katastru se uvažovalo i o vybudování kasáren, tyto plány však přerušila válka. Po válce opět následoval odsun německého obyvatelstva a doosídlování (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

V současné době fungují v obci dvě hospody, prodejna potravin, knihovna s veřejným internetem a několik soukromých zemědělců. Společenský život v Křelovicích reprezentuje spolek dobrovolných hasičů, kteří se kromě požární ochrany věnují také pořádání hasičských soutěží. Sportovní dění v obci zastupuje fotbalový oddíl TJ Jiskra Křelovice (OBECKRELOVICE.CZ, 2016. [online]. cit. [28.10.2016]).

Drobné památky:

celkem dochované: 2 – (kříže 1, pomníky 1)

Mapa: číslo 2

7.7.1 Kříž v zahradě čp. 32

Typ objektu	Litinový kříž na podstavci
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 28.3" N, 13° 04' 37.0" E
Parcelní číslo	111/2
Stav památky	Dobrý

Kříž stojí v centru obce, v zahradě domu čp. V mapách není nikde uváděn. Litinový kříž na pískovcovém podstavci je ze dvou částí. Podstavec tvoří obdélná deska a na ní stojí kvádrový, po celém obvodu ořímsovaný a odstupňovaný, sloupek o výšce 65 cm, který je na čelní straně opatřený nápisem: „Stiftung // der // Eheleute // Peter u. Eva // Tragers // ...“ (nákladem manželů Petera a Evy Tragers...).

Kříž má výšku 97 cm a rozpětí ramen 30cm je litinový s rozšířenými ozdobnými konci ramen. Ramena jsou v ploše zdobena vegetabilním motivem, u paty kříže je reliéf klečící Maří Magdalény, na spodním rameni obdélná deska a pod ní hlavička anděla. Mezi rameny probíhá věnec a v jejich křížení je kruhový terč a s nápisem: „INRI“. Na

kříži je osazen korpus Ukřižovaného Krista (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.7.1 (zdroj autor)

7.7.2 Pomník

Typ objektu	Pomník obětem 1. světové války
Datum vzniku	Po 1. světové válce
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 28.4" N, 13° 04' 37.0" E
Parcelní číslo	3843/11
Stav památky	Výborný

Pomník se nachází v centru obce na návsi. Pomník je zakreslen jen v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978. Pomník na tomto místě vznikl po skončení první světové války a do současné podoby byl zrestaurován v roce 2013. Pomník byl restaurován podle dřevorytu A. Gröschla na kterém je dobře patrná stéla se jmény všech 24 padlých obyvatel Křelovic (OBECKRELOVICE.CZ, 2016. [online]. cit. [28.10.2016]). Nad stélou je konická hlavice a pomník vrcholil pelovým (německým) křížem.

Po druhé světové válce byl pomník odstraněn a nahrazen pomníkem sestaveným ze železných trubek, v jehož horní části byly siluety české a sovětské vlajky. V místě se

nazýval „raketa“ a byl odstraněn někdy v roce 1989 nebo 1990. Kolem pomníku je na čtyřech sloupcích upevněn řetěz a okolí je vysypáno kamínky, do nichž jsou zasazené do tří stran keře. Nalevo od pomníku je malá destička s názvem památky. Na destičce je též uvedeno datum rekonstrukce a odkaz na násilné odstranění pomníku v 50. letech 20. století. Rozměry pomníku nebyly z pietních důvodů zjišťovány.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.7.2 (zdroj autor)

7.8 Něšov

Okres: Plzeň – sever (3 km západně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Město Touškov

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Pernarec

Počet obyvatel: 4

Rozloha katastru: 122 ha

Historie obce:

Obec Něšov (německy Neschowa) leží na severovýchodním výběžku Skupečského vechu v nadmořské výšce 568 metrů obklopena ze tří čtvrtin lesem. Jméno nese zřejmě po své zakladateli, Něšovi (Voněšovi), podobně jako obec Úněšov. Byla poprvé zmíněna již roku 1242 a další zmínka je z roku 1379 v berním rejstříku Plzeňského kraje. Ta naznačuje její příslušnost ke statku Skupeč. Mezi držiteli skupečského statku byli Podmokolští z Prostiboře a Winklerové z Heinfeldu. V roce 1705 statek koupili Steinbachové a od roku 1712 byl součástí bezdružického panství Löwensteinů.

Tato malá vesnice žila vždy ze zemědělství a chovu dobytka. V osadě byl také rybník, který obklopovaly zemědělské usedlosti. V roce 1922 byla ves nejmenší samostatnou obcí celého bezdružického okresu, když se oddělila od Skupče. S tou byla v roce 1960 opět sloučena pro nedostatek obyvatel doosidlování (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Dnes slouží obec již jen k rekreačním účelům.

Drobné památky:

celkem dochované: 4 – (kříže 4)

Mapa: číslo 3

7.8.1 Obecní kříž

Typ objektu	Kamenný kříž na podstavci
Datum vzniku	1876
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 01.1" N, 13° 06' 24.1" E
Parcelní číslo	310/1
Stav památky	Dobrý

Mohutný kamenný kříž stojící na pískovcovém soklu v centru obce je zakreslen jako dřevěný již ve stabilním katastru a ve druhém vojenském mapování.

V publikaci o lidové architektuře severního Plzeňska je zmiňován zmíněn jen sokl od kříže s vročením 1876 (BUKAČOVÁ, FOUČEK, KAREL, KŘEMENÁK, 2002). Podle informace místní obyvatelky byl kříž na sokl osazen dodatečně v nedávné době.

Kříž na pískovcovém podstavci sestávajícím ze dvou částí. Podstavec tvoří obdélná deska o rozměrech 15 x 96 x 72 cm. Na ní je postaven mohutný kvádrový sloupek o výšce 87 cm, ve spodní části (66 x 44 cm) doplněný nápisem: „Gelobt // sei Jesus Christus // Errichtet zur Ehre Gottes // von der Gemeinde Neschowa // 1876.“
„Chvála Ježíše Krista // Postaven na počest boha // Obcí Něšov.

Nad ním na čelní a bočních stranách probíhá mělký žlábek. Směrem vzhůru se podstavec zužuje do rozměru (45 x 33 cm) a je ukončen jednoduchou římsou. Latinský kříž o výšce 71 cm, rozpětí ramen 40 cm je tvořený sloupkem o průřezu 12 x 8 cm z umělého kamene a na něm je připevněno torzo litinového kříže s korpusem Ukřižovaného v tradičním provedení a s destičkou s nápisem „I. H. S.“, což je zkratka jména Ježíš (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.8.1 (zdroj autor)

7.8.2 Kříž u cesty do Skupče

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 47.0" N, 13° 06' 33.8" E
Parcelní číslo	241/2
Stav památky	Havarijní

Kříž stojí zhruba 500 metrů jižně od obce při pravé straně cesty do Skupče. Je zakreslen ve druhém a třetím vojenském mapování. Pískovcový podstavec od kříže sestává z kvádrového sloupku o výšce 86 cm. Sloupek je po celém obvodu odstupňovaný a ořímsovaný, od širší základny (46 x 40 cm) se třemi stupni zužuje do středu (26 x 21 cm), na němž je torzo železného ramene nesoucího lampu (osvětlení). Nahoře je ukončen širší římsou (39 x 36 cm) a je v něm patrný otvor pro vsazení kříže (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.8.2 (zdroj autor)

7.8.3 Kříž na západním okraji vesnice

Typ objektu	Litinový kříž na podstavci
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 02.3" N, 13° 06' 19.9" E
Parcelní číslo	128/3
Stav památky	Dobrý

Stojí na západním okraji intravilánu vsi u zanikající úvozové cesty. Kříž je zakreslen ve druhém vojenském mapování i ve všech současných mapách.

Litinový kříž na pískovcovém podstavci sestávajícím ze dvou částí. Podstavec tvoří nízký kvádr o rozměrech 25 x 55 x 48 cm. Na něm stojí hranolový, po celém obvodu odstupňovaný a ořímsováný sloupek o výšce 79,5 cm, který se od širší základny (44 x 43 cm) třemi stupni zužuje do střední části 28 x 28 cm) a je ukončen širší římsou (34 x 35,5 cm).

Terčový kříž o výšce 72 cm, rozpětím ramen 28 cm a šířce ramene 4 cm je litinový, na spodním rameni je doplněn destičkou s nápisem „INRI“ a je na něm osazen korpus Ukřižovaného Krista v tradičním provedení. Kříž na sokl byl osazen nově majiteli přilehlé chalupy (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.8.3 (zdroj autor)

7.8.4 Kříž na severním okraji vsi

Typ objektu	Litinový kříž na podstavci
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 04.6" N, 13° 06' 25.1" E
Parcelní číslo	42
Stav památky	Dobrý

Kříž stojí na severním okraji intravilánu vsi, při levé straně polní cesty do Číhané. Je zakreslen jako dřevěný již ve stabilním katastru, ve druhém a třetím vojenském mapování a v mapě ZM 1:10 000 list.

Litinový kříž na pískovcovém podstavci, který je z jednoho dílu o výšce 62 cm. Od širší základny (52 x 36 cm) se jedním stupněm zužuje do střední konické části se spodním rozměrem 48,5 x 34 cm a horním 30 x 28 cm a nakonec je ukončen širší římsou (32 x 29 cm).

Samotný litinový kříž má výšku 114 cm, rozpětí ramen 43,5 cm a šířku ramen 5 cm. Ramena jsou v ploše zdobena vegetabilním ornamentem a v koncích růžicemi, u paty kříže je reliéf Máří Magdalény a v křížení ramen jsou paprsky. Na kříži je osazen korpus Ukřižovaného Krista v tradičním provedení, na horním rameni je destička s nápisem: „INRI“ (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.8.4 (zdroj autor)

7.9 Ostrov u Bezdrůžic

Okres: Plzeň – sever (8 km severozápadně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Všeruby

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Ostrov u Bezdrůžic

Počet obyvatel: 208

Rozloha katastru: 482 ha

Historie obce:

Ostrov u Bezdrůžic (německy Wostrova) je vesnice ležící v nadmořské výšce 530 metrů. Jméno je odvozeno od mýtiny v pralese, která vypadala jako ostrov mezi lesy. Je poprvé zmiňována již v roce 1185 v listině, která uvádí, že kníže Bedřich potvrzuje darování vsi johanitskému řádu velmožem Hrabišem. Před husitskými válkami měl stát v Ostrově kostel, neboť v letech 1406 – 1410 jsou uvedeny odkazy rytířů z Pakoslavi pro kostely v Šipíně a Ostrově na mše za jejich zemřelé. V roce 1425 zastavil král Zikmund johanitské statky včetně Ostrova pánům ze Švamberka. V urbáři z roku 1651 se dočteme, že Ostrov měl 39 poddaných. Zdejší sedláci se také účastnili selské vzpoury v roce 1680 a v květnu toho roku při srážce na ovčím vrchu padlo ze vsi pět mužů, kteří byli pohřbeni v nedalekých Krsech. V 18. století patřil Ostrov k bezdrůžickému panství Lövensteinské vrchnosti a v 19. století byl Ostrov malou vesnicí cebivsko-gutštejnského statku s pouhými 18 domy a 125 obyvateli (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Před druhou světovou válkou měl Ostrov 38 domů a 175 obyvatel, pracujících většinou v zemědělství. Mezi usedlíky bylo časté jméno Jellen. Odsun obyvatel v roce 1946 zasáhl prakticky veškeré obyvatelstvo. Bylo odsunuto 218 lidí, které postupně vystřídali dosídlenci. Většina z nich však na místě nevydržela, což se promítlo do stavu domů, z nichž jich řada byla zcela zdemolována (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). V roce 1930 žilo v Ostrově u Bezdrůžic 571 obyvatel ve 103 domech, v roce 1950 je to již jen 258 v 83 domech (WIKIPEDIA.ORG [online]. cit. [29.10.2016])

Drobné památky:

celkem dochované: 5 – (kříže 4, pomníky 1)

Mapa: číslo 8

7.9.1 Torzo kříže v obci

Typ objektu	Torzo podstavce kříže
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 59.0" N, 13° 02' 35.6" E
Parcelní číslo	39
Stav památky	Zanikající

Torzo kříže stojí v centru obce, nad hlavní komunikací. Torzo je zarostlé trnám a je vrstlé do stromu. Kříž není v mapách uváděn. Kříž byl zřejmě v 50. letech 20. století povalen a část jeho podstavce od té doby částečně pohltil kmen mohutné lípy. Torzo kvádrového podstavce od kříže má rozměry 30 x 53 x 30 cm.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.9.1 (zdroj autor)

7.9.2 Pomník severně od obce

Typ objektu	Pomník padlému v 1. sv. válce
Datum vzniku	Po roce 1918
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 59.0" N, 13° 02' 35.6" E
Parcelní číslo	281/4
Stav památky	Zanikající

Rozvalený pomník se nachází zhruba 380 metrů severně od obce u polní cesty do Blažimi.

Památka je jako kříž vyznačena až v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978 a v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko). Podle jejího tvaru se zřejmě jedná o pomník padlému v 1. světové válce postavený u pole, které patřilo buď padlému, nebo jeho rodině. Pomník je velmi těžko přístupný. Je umístěn při původní cestě do Blažimi a dnes je zarostlý hložími travou a jinými náletovými dřevinami a trávami. V letních měsících je zcela nepřístupný.

Torzo pískovcového pomníku sestávající ze dvou částí. Podstavec tvoří kvádr o rozměrech 45 x 56 x 24 cm na čelní straně opatřený mělkou prázdnou nikou a na bocích zaoblenými horními hranami. Další částí je kvádrová stéla o výšce 80 cm, mírně se zužující od základny (47 x 20 cm) k horní hraně (42 x 18 cm), na čelní straně rovněž opatřená mělkou nikou, v níž byla nápisová deska.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.9.2 (zdroj autor)

7.9.3 Kříž rodiny Jellenů

Typ objektu	Podstavec kamenného kříže
Datum vzniku	1884
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 22.0" N, 13° 02' 39.6" E
Parcelní číslo	1252/1
Stav památky	Havarijní

Kříž stojí asi 700 metrů severně od obce v remízku u polní cesty do Blažimi. Je zakreslen ve třetím vojenském mapování, dále v mapě ZM 1:10 000 list z roku 1978 a rovněž v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko). Kříž byl postaven nákladem Margarety a Antona Jellenovými v roce 1884.

Pískovcový kříž s podstavcem se skládá ze dvou částí. Podstavec tvoří nízký kvádr o rozměrech 22 x 59 x 46,5 cm. Na něm stojí, po celém obvodu odstupňovaný, kvádrový sloupek o celkové výšce 95cm. Na čelní straně je sloupek opatřený nápisem: „Gestiftet // zur Ehre Gottes // von Anton u. // Margaretha Jellen // aus Wostrowa N:10 // 1884" a v rozích je doplněný stylizovaným vegetabilním ornamentem.

Podstavec je ukončen širší římsou (45 x 32,5 cm) tvarovanou na všech stranách do trojúhelníku s paprscitým reliéfem a v nárožích s akroterii (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Kříž je zarostlý vegetací, je vedle něj umístěn malý posed na pozorování zvěře a vedle kříže se začínají hromadit odpadky.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.9.3 (zdroj autor)

7.9.4 Torzo kříže na rozcestí

Typ objektu	Torzo podstavce kříže
Datum vzniku	nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 22.0" N, 13° 02' 39.6" E
Parcelní číslo	317/2
Stav památky	Zanikající

Torzo kříže se nachází asi 1 km západně od obce, na rozcestí silnic do Krsů a Konstantinových Lázní. Kříž je zakreslen jako dřevěný již v prvním a druhém vojenském mapování, ve stabilním katastru, a pak až v mapě ZM 1:10 000 list z roku 1978. Torzo kříže tvoří zbytek desky z velké části zahrabané v zemi a zbytku pískovcového sloupku (58 x 18 x 18 cm). Torzo zarůstá travou a od jara do podzimu není v trávě prakticky vidět.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.9.4 (zdroj autor)

7.9.5 Kříž u čp. 41

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 55.3" N, 13° 02' 44.3" E
Parcelní číslo	52/2
Stav památky	Havarijní

Kříž stojí zhruba 300 metrů jihovýchodně od obce, u rozcestí silnic do Pláně a Krsova. Je umístěn před vstupem do samoty čp. 41. Kříž je vyznačen pouze ve třetím vojenském mapování. Pískovcový podstavec od kříže sestává z jednoho dílu o výšce 75 cm. Podstavec je po celém obvodu odstupňovaný, od širší základny (38 x 35 cm) se zužuje ke střední části (30 x 26cm). Na té je patrný, dnes již nečitelný nápis a je ukončen širší římsou o rozměrech 36 x 32 cm (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.9.5 (zdroj autor)

7.10 Pakoslav

Okres: Plzeň – sever (7 km západně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Město Touškov

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Křelovice

Počet obyvatel: 28

Rozloha katastru: 428 ha

Historie obce:

Pakoslav (německy Pokeslaw) leží v nadmořské výšce 520 metrů na svahu klesajícím k Úterskému potoce. Původní jméno označuje Pakoslavův dvůr a první zmínky o ní jsou z roku 1374 v souvislosti s místním farářem, z čehož lze předpokládat, že ve vsi stával dřevěný kostel, který zanikl zřejmě za husitských válek. V berním rejstříku Plzeňského kraje z roku 1379 jsou doloženi jako vlastníci rytíři z Pakoslavi. Podle dochovaných pramenů bylo panské sídlo v centru obce a stávalo na místě dnešních domů čp. 1 až 4. Roku 1544 se stala ves součástí panství v Trpístech vlastněného Štramberky, neboť páni z Pakoslavi vymřeli.

Do třicetileté války jsou jména zdejších sedláků česká, poté přišli do oblasti němečtí sedláci. Vesnice byla původně okrouhlého tvaru, požáry, nové stavby a stavba silnice její půdorys poněkud zastřely. Vesnici dělí na dvě části malý potok, který přitéká do rybníčku na návsi. Většina zdejších obyvatel se živila odjakživa zemědělstvím, zejména pěstováním obilí a chovem skotu nebo jako sezónní dělníci, kteří odcházeli vždy na část roku za prací, převážně do Německa (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Ves obklopovalo velké množství sadů se zhruba 600 stromy, z nichž polovinu tvořily švestky. Ještě dnes lze v okolí pozůstatky těchto sadů najít. Ves měla po druhé světové válce stejný osud jako mnoho jiných v této oblasti a téměř veškeré zdejší obyvatelstvo bylo odsunuto do Hesenska a Bavorska. V obci stojí pomník z roku 1971, poukazující na opětovné osídlení vesnice z roku 1946 (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Obcí prochází cyklostezka z Ostrova u Bezdržic do Konstantinových Lázní a Trpíst, nachází se zde také statek s chovem koní (WIKIPEDIA.ORG [online]. cit. [29.10.2016])

Drobné památky:

celkem dochované: 5 – (kříže 3, kaple 1, pomníky 1)

celkem nedochované: 1 – (kříže 1)

Mapa: číslo 1

7.10.1 Kaple sv. Antonína

Typ objektu	Kaple s vnitřním prostorem
Datum vzniku	1922
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 26.6" N, 13° 03' 01.0" E
Parcelní číslo	33
Stav památky	Výborný

Kaple stojí v Pakoslavi na návsi. Je vyznačena pouze v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978. Byla postavena v roce 1922, jak dokládá i nápis nade dveřmi. Podle záznamů v obecní kronice zde původně stával starý dřevěný kříž, který v roce 1866 nahradil kříž kamenný. Popud ke stavbě místní kaple je spojen s osudem zvonů, resp. zvonice, které byly povinné podle ohňového patentu Marie Terezie. Vesnický zvonek visel kdysi na větví v koruně mohutné lípy, která rostla před Hussenhofem (dvorem

Hussů), ale při bouři se větev zlomila a zvonek se pádem poškodil. Kov byl přelit a zvonek byl pověšen na kovárnu následně na náves na konstrukci. Potom co konstrukce zchátrala, bylo rozhodnuto postavit kapli a zvon umístit do ní. Plán ke kapli zhotovil stavitel Hans Marek z Konstantinových Lázní. Náklady na její stavbu ve výši 8 800 korun byly pokryty sbírkou vesničanů, Löwensteinským příspěvkem.

Kaple a zvon byly zasvěceny sv. Antonínu, protože mu byl zasvěcen i předchozí zvon a světec byl v Pakoslavi velmi oblíben (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

V publikaci o lidové architektuře severního Plzeňska je uvedena nevelká zděná kaplička na střeše opatřená zvoničkou z do roku 1922. Zděná kaple na obdélném půdorysu o rozměrech 412 x 560 cm má omítnuté stěny, natřené žlutou barvou a vystupující prvky obílené (BUKAČOVÁ, FOUČEK, KAREL, KŘEMENÁK, 2002).

V průčelí kaple jsou dva páry pilastrů a mezi nimi je prolomen obdélný polokruh ukončený vchod krytý dřevěnými dvoukřídlými kazetovými dveřmi s proskleným světlíkem. Po stranách klenáku je letopočet: „19 // 22“. Nad ním je trojúhelný štít s reliéfem kříže. Na bočních stranách je po jednom obdélném polokruhově ukončeném okně. Střecha kaple je sedlová vzadu s valbou, krytá novými taškami bobrovkami, Na jejím hřebeni je vztyčena šestiboká oplechovaná zvonice krytá jehlancovou střechou ukončenou makovicí s křížem, ve věži je zavěšen zvon (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Kaple je bez stropu s průhledem do krovu, na podlaze jsou položeny dlaždice. Kaple není volně přístupná a v současné době je bez výbavy. V nedávné době prošla rekonstrukcí.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.10.1 (zdroj autor)

7.10.2 Kamenný kříž

Typ objektu	Kamenný – snad smírčí kříž
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 51' 47.5" N, 13° 03' 15.2" E
Parcelní číslo	684
Stav památky	Dostatečný

Kamenný kříž stojící asi 1 km jihovýchodně od obce, v lese asi 300 metrů jihozápadně od bývalé hájovny a je asi nejtajemnějším objektem celého zájmového území. Tato památka není v mapách nikde uváděna. Jedná se o latinský kříž z pískovce se zaoblenými rameny a hlavou o rozměrech 70 x 43 x 27 cm. Má výšku 85 cm a rozpětí ramen 41 cm a jejich síla je 27 cm. Veškeré nápisy, či symboly, které na kříži mohly být, jsou již dávno setřelé erozí a samotný kříž je posetý důlky od eroze (tzv. voštinami). Je možné, že se jedná o smírčí kříž, jelikož v nedalekých Rozněvicích je smírčí kříž středověkého původu zapsaný jako kulturní historická památka a vypadá dosti podobně. Kříž v lesích mezi Pakoslaví a Rozněvicemi je bezesporu o velmi působivý, až magický objekt, který může dosahovat i značného stáří a podle mého názoru by měl být podroben bližšímu zkoumání odborníky a potvrdí-li se moje domněnka o jeho stáří, zapsán do seznamu kulturních historických památek (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.10.2 (zdroj autor)

7.10.3 Kříž z roku 1905

Typ objektu	Kamenný kříž na podstavci
Datum vzniku	1905
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 21.6" N, 13° 02' 58.4" E
Parcelní číslo	755
Stav památky	Dobrý

Kříž stojí na jižním okraji intravilánu obce ve svahu na pravé straně polní cesty do Mydlovar pod vzrostlým kaštanem. Je zakreslen jen v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978.

Kříž ještě v roce 1929 nacházel podle zápisu ve zdejší kronice na návsi a na současné místo byl přemístěn, ale nikde není uvedeno, kdy tomu tak bylo.

Pískovcový kříž na pískovcovém podstavci sestávajícím ze tří částí. Podstavec tvoří obdélná deska zapuštěná zadní stranou do svahu o měřitelných rozměrech 20 x 80 x 40 cm. Na ní je postaven kvádr (30 x 60 x 36,5 cm) na čelní a bočních stranách se zkosenou horní hranou.

Hlavní část podstavce tvoří mírně konický kvádrový sloupek o výšce 65,5 cm, od širší základny (46 x 64 cm) se zužující k horní hraně (45 x 30 cm) opatřené mělkým žlábkem. Na čelní straně je nápis: „Gelobt// sei// Jesus Christus //1905“ (Chvála Ježíše Krista). Latinský pískovcový kříž na vrcholu podstavce má výšku 100 cm rozpětí ramen 55 cm a je tvořen sloupkem o průřezu 13 x 12 cm (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.10.3 (zdroj autor)

7.10.4 Kříž z roku 1909

Typ objektu	Kamenný kříž na podstavci
Datum vzniku	1909
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 54.3" N, 13° 03' 01.5" E
Parcelní číslo	1135
Stav památky	Dobrý

Kříž stojí zhruba 900 metrů severně od obce, při polní cestě do Krsova na okraji lesa na hranicích katastrů obce Pakoslav a Krsov. Kříž je zakreslen jako dřevěný ve stabilním katastru, dále ve druhém a třetím vojenském mapování, rovněž v mapě ZM 1:10 000 list a v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko). Kříž nechali na tradičním místě doloženém již v polovině 19. století postavit v roce 1909 Adolf a Anna Lagerovi z Pakoslavi.

Pískovcový kříž na pískovcovém podstavci se stávajícím ze čtyř částí. Podstavec tvoří obdélná deska o rozměrech 19 x 81 x 49,5cm. Na ní stojí, na čelní a bočních stranách nahoře odstupňovaný kvádr o rozměrech 30 x 61 x 39,5 cm. Hlavní část tvoří kvádrový sloupek (64 x 49,5 x 33,5cm) na čelní straně opatřený nápisem: „[Zur] Ehre Gottes // Adolf u. Anna // Lager // aus Pokeslav // 1909" a v horní části ukončený zkosenými horními a předními svislými hranami. Na něm je soklík pod křížem o rozměrech 10 x 16 x 15 cm. Samotný kříž má výšku 99 cm, rozpětí ramen 52 cm a je tvořen sloupkem o průřezu 13 x 11,5 cm (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.10.4 (zdroj autor)

7.10.5 Pomník KSČ a osídlení

Typ objektu	Pomník
Datum vzniku	1971
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 25.7" N, 13° 03' 01.2" E
Parcelní číslo	751/4
Stav památky	Dobrý

Pomník stojí na návsi a je uváděn až v nejnovějších internetových mapách. Byl postaven místními občany na popud tehdejší místní organizace KSČ a odhalen 5. září 1971. Je vysekaný z jednoho kusu kamene o rozměrech 97 x 71 x 12 cm, na čelní straně ohlazeného a opatřeného kovovou obdélnou deskou (20 x 42 cm) s nápisem: „50 LET KSČ ★ // 25 LET OSÍDLENÍ// 1971 (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Pomník stojí na malé vyvýšenině, ke které vede 6 schodů a prostor u pomníku je vymezen cihlami. V současné době roste napravo od pomníku keř rudých růží.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.10.5 (zdroj autor)

7.10.6 Drobné památky nedochované

7.10.6a Kříž na šipínské cestě

O kříži se zmiňuje obecní kronika, podle níž stál od roku 1866 na návsi, kde nahradil starý kříž dřevěný. V roce 1929, v době pořizování kronikářského záznamu již je lokalizován na začátku obory na šipínské cestě. Tam byl zřejmě přesunut při stavbě kaple v roce 1922. Zhruba v této poloze je také kříž zakreslen ve třetím vojenském mapování, což by ovšem nasvědčovalo tomu, že už tu stál jiný kříž ve 2. polovině 19. století. Rozvalený kříž v této podobě existoval ještě na konci 20. století. Podle informací místních obyvatel byl zničen někdy začátkem 21. století neznámými pachateli pomocí výbušnin (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

7.11 Pláň

Okres: Plzeň – sever (5,5 km severozápadně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Všeruby

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Ostrov u Bezdruzic

Počet obyvatel: 95

Rozloha katastru: 418 ha

Historie obce:

Pláň (německy Planes) je okrouhlá vesnice s velkou návší ležící v nadmořské výšce 550 metrů rozkládající se po obou stranách silnice Ostrov u Bezdruzic – Štipoklasy. Název je odvozen od polohy obce, která se rozkládá na planině. Vesnice je v pramenech poprvé zmiňována roku 1219 v potvrzení majetku kláštera Teplá papežem Honoriem III a je možné, že byla založena sv. Hroznatou, zakladatelem kláštera. S tímto klášterem zůstala vesnice po celý středověk. Od roku 1506 byla součástí panství Švamberků a k roku 1651 žilo ve vsi 51 jejich poddaných. Od roku 1712 přešla pod Löwensteinské panství. Vesnice si i přes četné požáry zachovala svůj původní půdorys, jen na místě původních dřevěných staveb, byly v 19. století postaveny masivní zděné stavby (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

K obci náleží dva rybníky situované na jejím okraji, ze kterých vytéká Krsovský potok. Obyvatelé se po staletí živili převážně zemědělstvím a několika řemesly, hlavně

zedničinou a tesařinou. Před druhou světovou válkou měla ves 35 domů a 202 obyvatel, jednotřídní školu, dvě hospody, obchod, kováře a koláře. Velkou péčí věnovali místní obyvatelé také sadařství. I zde byly postaveny před válkou betonové bunkry na obranu státu (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Některé z těchto objektů jsou dnes plně zrekonstruovány do původní podoby a na internetových stránkách je možné domluvit si jejich prohlídku (PEVNOSTNIAREALPLAN.CZ [online]. cit. [31.10.2016]).

Drobné památky:

celkem dochované: 3 – (kříže 1, Boží muka 1, sochy 1)

Mapa: číslo 7

7.11.1 Sousoší nejsvětější trojice

Typ objektu	Socha
Datum vzniku	1847
Č. rejstříku ÚSKP ČR	29282/4-1487
Souřadnice GPS	49° 54' 24.9" N, 13° 04' 40.7" E
Parcelní číslo	1282/1
Stav památky	Výborný

Susoší nejsvětější trojice stojí na návsi pod dvěma vzrostlými kaštany. Je vyznačeno pouze v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978. Památkový katalog národního památkového ústavu ho charakterizuje jako plastiku Nejsvětější Trojice v primitivním lidovém provedení na hranolovém ořímsovaném soklu zdobeném oválnou kartuší a datováno do roku 1847. Jak nás informuje nápis, postavil ho Leopold Klein z čp. 4. proto, že nemusel na vojnu (PAMATKOVYKATALOG.CZ, 2016. [online]. cit. [11.11.2016]).

Susoší Nejsvětější Trojice na pískovcovém soklu sestávajícím ze šesti částí. Podstavec tvoří dva schody o celkových rozměrech 17 x 184 x 180 cm a 16 x 137 x 131 cm. Na nich je postaven nízký kvádrový sokl (38 x 87 x 81 cm) opatřený na všech čtyřech stranách diamantovou bosáží. Na něm se zvedá užší téměř hranolový sloupek (89 x 60 x 55 cm) zdobený na čelní straně oválnou kartuší se a nápisem: „Dieses Denk // mal wurde zu Eh // re der aller. Dreifal // tickeit durch // Leopold Klein // Ausnehmer in // Planes No 4 // 1847" (Tento pomník byl postaven k počtě Nejsvětější Trojice

Leopoldem Kleinem osvobozeným od vojenské služby, Pláň čp. 4, 1847).

V jeho horní části probíhá po celém obvodu lišta (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Sloupek kryje odstupňovaná deska (12 x 94,5 x 89 cm) a na ní je menší podstavec pod sochou tvaru kuželky o celkové výšce 34 cm, od spodní širší části (61 x 55 cm) vyžlabené ke středu (39 x 34 cm) a rozšířené k hornímu okraji (51 x 45 cm). Sousoší o celkové výšce 165 cm tvoří latinský kříž, na němž je v křížení ramen reliéf holubice – Ducha svatého a po jeho stranách dvě pískovcové sochy sedící na zeměkouli představující Boha Otce – muž s plnovousem s rukama složenýma v klíně a Krista - muž s mírně nachýlenou hlavou objímající levou rukou kříž a pravou položenou na prsou. Památka byla zapsána do seznamu kulturních památek v roce 1958 (PAMATKOVYKATALOG.CZ, 2016. [online]. cit. [11.11.2016]). Památka byla v nedávné době restaurována.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.11.1 (zdroj autor)

7.11.2 Boží muka

Typ objektu	Boží muka sloupková
Datum vzniku	16. – 17. století
Č. rejstříku ÚSKP ČR	21796/4-1488
Souřadnice GPS	49° 54' 27.4" N, 13° 04' 46.6" E
Parcelní číslo	1314/1
Stav památky	Dostatečný

Boží muka stojí na východním okraji obce u rozcestí silnic do Štipoklas a Budče. Jako kamenná Boží muka je památka vyznačena pouze v druhém vojenském mapování a ve stabilním katastru. Jedná se o celkem dobře dochovanou drobnou kamennou památku z období 16. – 17. století.

Boží muka můžeme charakterizovat jako Boží muka na hranolovém pilíři s okosenými hranami, na jehož vrcholu je kaplička. V kapličce je na přední straně mělká nika, ve vrcholu zlomená. V nice jsou dva čtvercové čepy (PAMATKOVYKATALOG.CZ, 2016. [online]. cit. [11.11.2016]). Boží muka mají celkovou výšku 165 cm. Spodní část tvoří sokl o rozměrech 30 x 30 cm, který je rozšířen do hlavice (83 x 40 x 38 cm). Rozměry výklenku jsou 45 x 25 x 12 cm.

Památka je zarostlá vegetací a porostlá lišejníky. Vzhledem k faktu že se jedná o kulturní památku, měla by být vegetace odstraněna a památka ošetřena proti erozi.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.11.2 (zdroj autor)

7.11.3 Kříž Jellenů

Typ objektu	Torzo podstavce kříže
Datum vzniku	1882
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS – <i>původní polohy</i>	49° 54' 03.4" N, 13° 04' 10.7" E
Parcelní číslo	Aktuální poloha chybí
Stav památky	Zanikající

Kříž stával asi 1 km jihozápadně od vsi, u bývalé cesty do Krsova, na pastvinách. Je vyznačen ve druhém a třetím vojenském mapování a v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978. Kříž stával na tradičním místě doloženém historickými mapami od 1. poloviny 19. století a kříž, jehož torzo zde ještě před 5 lety bývalo, postavil v roce 1882 Franz a Rozina Jellenovi z Pláně. Je možné, že byl kříž zemědělci někam přemístěn a je možné, že se na své původní místo opět vrátí, jelikož jak uvádí Bukačová a Fák, 2010 byl kříž sice rozvalený, ale kompletní. Z těchto důvodů nebyl i přes svoji absenci ještě zařazen mezi památky zaniklé. Jeho současný osud se však nepodařilo dohledat.

Rozvalený pískovcový kříž a podstavec sestával ze tří částí. Podstavec tvořila obdélná deska o rozměrech 22 x 87 x 78cm se zkosenými horními hranami. Na ní původně stál kvádr (40 x 58 x 45,5 cm) s odstupněnou horní hranou a na čelní straně opatřený nápisem: „Zur Ehre Gottes Gewitmet [správně má být Gewidmet] // von FRANZ u. ROSINA JELLEN // aus Planes N...//1882".

Hlavní částí podstavce tvořil kvádrový sloupek (80,5 x 45 x 33 cm) na čelní straně opatřený mělkým polem s reliéfem Nejsvětější Trojice. Byl ukončen širší římsou (55,5 x 45 cm) s trojúhelnými štítky na čelní a zadní straně doplněnými reliéfy kalicha, na bočních stranách reliéfy dělového kříže. V horní části býval podstavec pro vsazení kříže o rozměrech 17 x 18,5 x 13,5 cm (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

7.12 Skupeč

Okres: Plzeň – sever (3 km jihozápadně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Město Touškov

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Pernarec

Počet obyvatel: 97

Rozloha katastru: 270 ha

Historie obce:

Skupeč (německy Skuptsch) je ves ležící v nadmořské výšce 490 metrů nedaleko vrchu Vinice. Je situována jako vesnice silniční, nebo též ulicová, kdy jsou domy uspořádány po obou stranách hlavních komunikací. Název je odvozen od označení Skupcův dvůr neboli dvůr skoupého člověka. V okolí je doloženo eneolitické sídliště a ve středověku tu stávalo rytířské sídlo. Podle německé topografie stávala tvrz u rybníka ještě v roce 1711. Ves je poprvé uváděna v písemnostech ve 14. století jako drobný světský statek místní šlechty s poplužním dvorem a ovčínem. Vlastníků z řad drobné zdejší šlechty byla celá řada. Náhrobek jednoho z nich, Weigharda se Schönau z roku 1567, bychom dnes našli v kostele sv. Václava v Číhané. Nejdelší kontinuitu mělo panství Löwensteinů to od roku 1712 až do roku 1945. Zajímavou byla zdejší poměrně vysoká koncentrace židovských rodin, které zde měli i svoji synagogu a školu. Farou spadala obec pod Číhanou. Dominantou vsi byl vrchnostenský dvůr, v němž byl vchod do starého sklepení z někdejší tvrze. Po pozemkové reformě se tento dvůr stal zbytkovým statkem s českým majitelem. Ten musel v roce 1938 i s ostatními Čechy ze vsi odejít a byla zde ustanovena nucená německá správa (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Před válkou měla Skupeč 35 domů a 200 obyvatel, byla zde hospoda, dvě školy, dva obchody, kovář, tři ševci, krejčí a trafika. Bylo zde několik velkých zemědělských statků a v chudších chalupách bydleli řemeslníci. Po odsunu Němců byla část původní zástavby zničena a dnes převažují ve vsi rodinné domy a přestavěné zemědělské usedlosti. Obec měla vlastní obecní úřad, ale roku 1963 byla spojena s Křelovicemi.

Drobné památky:

celkem dochované: 3 – (kříže 2, památník 1)

Mapa: číslo 3

7.12.1 Kříž v centru vsi

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	1874
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 18.6" N, 13° 06' 36.8" E
Parcelní číslo	245/1
Stav památky	Havarijní

Tento kříž není na mapách uváděn. Pískovcový podstavec od kříže sestávající ze dvou částí. Podstavce tvoří obdélná deska o rozměrech 19 x 93 x 70 cm. Na něm stojí kvádrový, po celém obvodu ořímsovaný a odstupňovaný sloupek o výšce 100 cm. Od širší základny o rozměrech 46,5 x 39 cm se zužuje ke střední části (33 x 25 cm) opatřené na čelní a bočních stranách obdélným polem ukončeným hrotitým obloukem, na čelní straně ještě doplněným nápisem: „STIFTUNG//von KAROLINA//... UND // GEORG TURBA // AUS SKUPTSCH// NO ... 1874“. (Nákladem Karoliny...a Georga Turba ze Skupče čísla ...1874). Podstavec je ukončen širší římsou (41,5 x 34 cm), pod níž probíhá zubořez (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.12.1 (zdroj autor)

7.12.2 Kříž Stiglů

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	1863
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53'08.6" N, 13° 06' 44.5" E
Parcelní číslo	57/1
Stav památky	Havarijní

Kříž stojí 1,5 km severně od obce, při polní cestě z Něšova do Číhané na hranicích katastrů obce Skupeč, Něšov a Číhaná. Je zakreslen ve třetím vojenském mapování a z něho odvozené speciální mapě z 1. poloviny 20. století, dále v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978 a nakonec i v turistické mapě KČT č. 31 (Plzeňsko).

Pískovcový podstavec od kříže o celkové výšce 80 cm je po celém obvodu odstupňovaný a ořímsováný. Od základny (44 x 38,5 cm) se třemi stupni zužuje do střední části (26 x 20 cm) na jejíž čelní straně je nápis: „ERRICHTET // VON // JOH. U A MAR // STINGL // (und) // KLARA // WEIDE // 1863“. Podstavec je ukončen širší římsou (40 x 35 cm) staženou železným páskem (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). I přesto, že ke kříži je blíže jak z obce Číhaná, tak Něšova, je stále v katastru Skupeče. Kříž je silně zarostlý vegetací a v letních měsících se k němu téměř nelze dostat.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.12.2 (zdroj autor)

7.12.3 Památník „Mír“

Typ objektu	Památník
Datum vzniku	1987
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52'20.0" N, 13° 06' 36.1" E
Parcelní číslo	245/1
Stav památky	Dobrý

Památník stojí v centru obce na návsi. V mapách není uváděn. Jedná se o klasickou ukázkou socialistické pomníkové tvorby 70. – 80. let 20. století.

Vzhledem k tomu, že se tento typ „umění“ po roce 1989 často odstraňoval, jedná se v tomto případě o poměrně unikátního kousek. Kovová konstrukce na podstavci tvaru komolého jehlanu o rozměrech 82 x 140 x 110 cm (vrchol 75 x 52 cm) stojí na zděných kamenech. Kovová plastika je svařena, z trubek a to včetně nápisů. Má celkovou výšku 123 cm a šířku 79 cm. Její spodní část tvoří lichoběžník, ve kterém je letopočet 1987 a horní část má tvar pětiúhelníku, v němž je zavěšena „zeměkoule“ a pod ní nápis „MÍR“ (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.12.3 (zdroj autor)

7.13 Štipoklasy

Okres: Plzeň – sever (5,5 km severozápadně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Všeruby

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Úněšov

Počet obyvatel: 15

Rozloha katastru: 220 ha

Historie obce:

Štipoklasy (německy Stipokl) je vesnice ležící v nadmořské výšce 610 metrů na hlavní silnici Plzeň – Karlovy Vary pod zalesněným vrchem Lišák 677 metrů, který je nejvyšším bodem Úněšovska (POSEL, 2002). Jméno dostala jako „vesnice lidí uštipujících klasy“, které se objevuje poprvé v roce 1239 v donaci kladrubskému klášteru. Avšak již v roce 1273 patří již mezi 84 vesnic kláštera tepelského. Stávala zde malá tvrz, která je ale již roku 1477 uváděna jako pustá (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Ves byla zřejmě založena vrchností k zajištění pracovních sil do lesa (POSEL, 2002).

Ves zřejmě po třicetileté válce na čas zanikla, jelikož není uváděna v berní rule ani jinde jako součást v následujících katastrofách. V roce 1788 patřila lokalita ke klášteru Teplá. Stával zde však jen zájezdní hostinec při hlavní silnici. Nedaleko se nacházel kamenolom, ve kterém se vyráběly mlýnské kameny. Teprve v polovině 19. století zde opět vyrostla vesnice o 15 domech a 92 obyvatelích. Před druhou světovou válkou měly Štipoklasy 23 domů a 101 obyvatel. Zajímavostí je, že po válce byla obec rozdělena silnicí mezi dvě demarkační zóny, americkou a ruskou (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010). Po válce byla osada výhledově určena k osídlení reemigranty ze Sovětského svazu. V roce 1945 byly osídleny 4 usedlosti českými rodinami a v roce 1947 ji osídlilo dalších 8 rodin reemigrantů. Tito soukromě hospodařili do roku 1959, kdy veškeré hospodaření přešlo na státní statek Úlice a hned o rok později na státní statek Úněšov. Dnes je osada pouze rekreační lokalitou. (POSEL, 2002).

Drobné památky:

celkem dochované: 1 – (sochy 1)

Mapa: číslo 7

7.13.1 Socha sv. Jana Nepomuckého

Typ objektu	Socha
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54' 53.6" N, 13° 05' 37.0" E
Parcelní číslo	39/7
Stav památky	Dostatečný

Socha stojí na jižním okraji obce u rozcestí místních komunikací. Je zakreslena ve třetím vojenském mapování a v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978 je jako pomník. Památka zůstala stranou památkářského zájmu a je uvedena pouze v publikaci o lidové architektuře severního Plzeňska jako socha sv. Jana Nepomuckého pozdně barokního původu.

Socha je na pískovcovém podstavci sestávajícím z pěti dílů. Podstavec tvoří téměř čtvercová deska o rozměrech 88 x 90 cm zapuštěná v současné době v okolním terénu. Na ní stojí jednoduchý kvádrový sokl (44 x 59 x 51 cm) a na něm deska (9 x 58 x 50 cm). Hlavní částí je hranolový sloupek (84 x 43 x 41 cm), na čelní straně opatřený téměř nečitelným nápisem: „ZUR ...“ (česky „k nebo ke“) a nad ním je kruhový otvor. Podstavec ukončuje výrazně širší deska (12 x 73 x 69 cm) a na ní postavený nízký hranol jako sokl pod vlastní sochou (33 x 40 x 44 cm). Socha světce v tradičním ikonografickém podání, s výrazně poškozeným povrchem má výšku 140 cm. (BUKAČOVÁ, FÁK, 2010).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.13.1 (zdroj autor)

7.14 Úněšov

Okres: Plzeň – sever

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Všeruby

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Úněšov

Počet obyvatel: 559

Rozloha katastru: 1110 ha

Historie obce:

Úněšov (německy Anischau, Honeschau nebo Aunessow) je ves ležící v nadmořské výšce 530 metrů na silnici I/20 spojující Plzeň a Karlovy Vary a to ve vzdálenosti 24 km od Plzně. Tato komunikace prochází středem obce a rozdělují ji na horní a dolní část (POSEL, 2002). Horní část obce je větší a méně svažité než dolní, která je zakončena potokem a malým rybníkem (UNESOV.CZ [online]. cit. [31.10.2016]).

Název je odvozen od Úněšův dvůr, přičemž Úněš je zdrobnělá zkratka od jména Úněslav (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011). Jedná se o největší obec v zájmovém území a celé

její okolí je podle ní nazýváno Úněšovsko. Rozkládá na bez mála 40 km² a je uváděno od 22. kilometru silnice Plzeň – Karlovy Vary od rozcestí Lípa – Podmokly až k 30. kilometru téže silnice u obce Štipoklasy (POSEL, 2002).

V písemných pramenech se připomíná již v polovině 14. století a je nepochybně raně feudálního původu. Historicky je Úněšov doložen roku 1351 a je nejmladší z okolních vesnic. Roku 1391 se tu uvádí tvrz, která zanikla nejspíše koncem 17. století. Podle místních informací se pozůstatky tvrže nachází u čp. 11 v podobě starého zdiva. Významu lokality ve středověku odpovídá existence kostela sv. Prokopa, který je zmiňován již roku 1384 jako kostel farní. Tato stavba v dnešní podobě pochází z roku 1738, kdy ji dal takto vybudovat opat tepelský klášter, neboť v roce 1676 obec získal a připojil ji ke klášternímu statku Krukantice (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011). Od roku 1850 je pak Úněšov svobodnou obcí s vlastním voleným obecním zastupitelstvem a starostou (POSEL, 2002).

Úněšov patřil ještě před druhou světovou válkou poštou, školou a farou pod Číhanou. Poválečné události jsou velice podobné všem okolním obcím. Nejlépe zde zdejší poválečný vývoj dokumentovat na počtech obyvatel z tohoto období: rok 1945 – 1237 obyvatel, rok 1950 – 646 obyvatel (UNESOV.CZ [online]. cit. [31.10.2016]).

V druhé polovině 20. století byly postupně do Úněšova z Číhané přeneseny správní úřady (pošta, policie) a při zrušení číhaňské samosprávy se stal Úněšov jediným centrem severozápadní části bývalého touškovského okresu. Vyrostl zde státní statek, který se stal v poslední třetině 20. století zemědělským gigantem. S prosperitou obce ale utrpěla její historická tvář. Při budování silnice byly zničeny domy v severní části návsi a tím zanikl i její historický okrouhlý tvar (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011). Dnes je v obci nachází 3 restaurační zařízení, chirurgická ambulance, zubař, veterinář, mateřská školka, knihovna, sbor dobrovolných hasičů, 2 myslivecká sdružení a fotbalový klub TJ Slávia Úněšov (UNESOV.CZ [online]. cit. [31.10.2016]).

Drobné památky:

celkem dochované: 5 – (kříž 1, kaple 1, sochy 2, pomník 1)

celkem nedochované: 7 – (kříže 7)

Mapa: číslo 4

7.14.1 Kaple na okraji vsi

Typ objektu	Kaple s vnitřním prostorem
Datum vzniku	Konec 18. století
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53'02.0" N, 13° 08' 48.7" E
Parcelní číslo	53
Stav památky	Dobrý

Kaple stojí na západním okraji obce na levé straně silnice do Číhané. Kaple je zakreslena ve třetím vojenském mapování, v mapě ZM 1:10 000 a v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko).

Podle soupis památek okresu Plasy se jedná o kapličku s tupými sloupkovitými rohy s taškovou střechou, cihlovou podlahou. Je zde také zmíněna jako kaple z 18. století s nevýznamným zařízením. Kaple má čtvercový půdorys 307 x 399 cm má obdélným vchod s dřevěnými jednokřídlými dveřmi a nad jejím průčelím je zřízen drobný trojúhelný štítek s obdélnou polokruhem ukončenou nikou, v níž je vsazena soška panny Marie s dítětem. Interiér je zaklenut křížovou klenbou a je bez výbavy. Stěny kaple jsou omítnuté, natřené žlutou barvou a vystupující prvky jsou bílé. Střecha je krytá taškami (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.14.1 (zdroj autor)

7.14.2 Socha Panny Marie Immaculaty

Typ objektu	Socha
Datum vzniku	1738
Č. rejstříku ÚSKP ČR	39274/4-1603
Souřadnice GPS	49° 52' 54.8" N, 13° 08' 56.1" E
Parcelní číslo	1528/1
Stav památky	Dobrý

Socha je zapsána jako nemovitá kulturní památka a stojí na návsi v těsném sousedství kostela sv. Prokopa. Památka je zachycena již ve stabilním katastru a pak jako kříž v mapě ZM 1:10 000 list z roku 1978. Historie památky je pak zachycená v úněšovské obecní kronice. Zde je uvedeno, že socha byla pořízena rok 1738 současně s kostelem. V květnu roku 1934 byla přesunuta o něco dále, protože stávala téměř na okraji silnice. Při postavení této sochy byl použit jeden starý hranolový kámen, který byl původně náhrobkem zemřelého člena rodu Podmokelských ze zámku Podmokly, jak se dozvídáme ze zachovalého nápisu. Při vyzdvižení kamene byl na soklu patrný zvětralý medailon. Jindřich Nacházal ji v soupisu památek okresu Plasy v 50. letech 20. století popisuje jako sochu Panny Marie na čtyřhranném podstavci a kulatém lahvovitě zúženém dřívku a datuje ji do 18. století.

Pískovcová socha Panny Marie - Immaculaty na pískovcovém podstavci sestávajícím ze čtyř částí. Podstavec tvoří dvě obdélné desky o rozměrech 15 x 95 x 94 cm a 20 x 88 x 82 cm. Na nich stojí dvojkónický podstavec o výšce 79 cm, spodním průměru 72 cm a středním 47 cm. Kryje jej jednoduchá obdélná deska (11 x 67 x 52 cm). Socha světice má výšku 155 cm (včetně podstavce) a představuje ženu s hlavou v mírném záklonu a s rukama sepjatýma před tělem stojící na zeměkouli, kterou obtáčí had (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.14.2 (zdroj autor)

7.14.3 Socha sv. Jana Nepomuckého u hájovny Liška

Typ objektu	Socha
Datum vzniku	1854
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53'56.7" N, 13° 09' 47.0" E
Parcelní číslo	1510/4
Stav památky	Dostatečný

Socha stojí 2,2 km severovýchodně od obce v u hájovny v osadě Liška. Na mapách není uváděna, neobjevuje se ani v topografiích ani v památkových soupisech, zmiňuje jí ve své publikaci pouze Miroslav Posel. O postavení sochy informuje nápis na jejím soklu (POSEL, 1980).

Pískovcová socha sv. Jana Nepomuckého stojí na pískovcovém podstavci, který tvoří čtyři části. Podstavec tvoří téměř čtvercová deska o rozměrech 10 x 94 x 92 cm. Na ní stojí, po celém obvodu odstupňovaný, hranolový sokl (43 x 63 x 63 cm). Hlavní částí podstavce tvoří hranolový sloupek o rozměrech 74 x 41,4 x 42 cm opatřený obdélnými obrazci a na čelním z nich je doplněný nápis: „Zur // Ehre Gottes//

Errichtet/von// Georg u. Franziska // SOMMER// Forster in // Lischka // 1854" (K počtě boží postavili Georg a Františka Sommer, lesník v Lišce 1854).

Podstavec je ukončen širší (32 x 63 x 63 cm) profilovanou římsou. Socha Jana Nepomuckého je vysoká 92 cm a zobrazuje světce v tradičním ikonografickém podání s biretem na hlavě, držícího v náručí kříž. Socha je značně poškozena, atribut je již téměř nečitelný a světec sám je již špatně identifikovatelný (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.14.3 (zdroj autor)

7.14.4 Kříž na dubovém poli

Typ objektu	Kamenný kříž na podstavci
Datum vzniku	1892
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 53' 14.0" N, 13° 08' 36.4" E
Parcelní číslo	1163/1
Stav památky	Výborný

Kříž stojí zhruba ve vzdálenosti 750 metrů severozápadně od obce vlevo u silnice Plzeň - Karlovy Vary pod vzrostlým dubem. Před přeložením a rozšířením silnice stával kříž přímo na okraji silnice. Je zakreslen ve druhém a třetím vojenském mapování, v mapě ZM 1:10 000 list z roku 1978 a v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko).

Okolnosti vzniku památky jsou opět popsány v obecní kronice. Kříž dala postavit rodina Groeschlova z Úněšova na památku neštěstí, které se událo v jejich rodině. Pověst říká, že vlastníci hospodářství z čísla popisného 7 v Úněšově, byli toho času kameníky a jméno tohoto statku („bei Steinmetzen" – U kameníků) se udrželo až do období první republiky. Otec a syn šli za bouře z lomu v Číhané. Syn šel napřed a otec se schoval pod strom, kde ho zabil blesk. Když se syn na to místo vrátil, našel tam otce mrtvého.

Kříž a pískovcový podstavec sestávající ze dvou částí. Podstavec tvoří obdélná deska o rozměrech 8 x 100 x 62 cm. Na ní stojí, na čelní a bočních stranách odstupňovaný a ořímsováný, kvádrový sloupek o výšce 107 cm, od základny (57 x 23 cm) s nápisem: „Gelobt sei // Jesus Christus" a zužující se ke střední části (38 x 18,5 cm) opatřené na čelní straně nápisem: „Gewidmet // zur // EHRE GOTTES // von // FAMILIE GROSCHL // aus Anischau No 7 // 1892". V horní části probíhá jednoduchá lišta (42 x 20 cm) a nad ní je na čelní straně prázdný kruhový medailon. Podstavec je ukončen obloukově vypnutou římsou (48 x 24 cm). Latinský kříž má výšku 65,5 cm, rozpětí ramen 34,5 cm je tvořen sloupkem o průřezu 10 x 7,5 cm z umělého kamene. Je na podstavci osazen druhotně. Je na něm litinový korpus Ukřižovaného Krista (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.14.4 (zdroj autor)

7.14.5 Pomník obětem válek

Typ objektu	Pomník padlým
Datum vzniku	1949
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 52' 55.9" N, 13° 08' 57.3" E
Parcelní číslo	1528/1
Stav památky	Výborný

Pomník stojí v centru obce na náspu u procházející komunikace Plzeň – Karlovy Vary. Pomník je vyznačen jen v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978.

Podle číhaňské školní kroniky byl pomník odhalen 8. května 1949. Proslov přednesl řídící učitel J. Zelenka a hrála při tom kapela plzeňských železničářů.

Pomník je ze žuly a je tvořený v základu kvádřovou hrubě opracovanou stélou o rozměrech 140 x 63 x 19 cm. Na čelní straně pomníku je vsazena skleněná deska (39 x 33 cm) s nápisem: „VZPOMÍNKA // NA NAŠE PADLÉ VE SVĚTOVÉ VÁLCE // 1914 - 1918 // A UMUČENÉ // 1939 - 1945" (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.14.5 (zdroj autor)

7.14.6 Drobné památky nedochované

V obecní kronice je uvedeno několik křížů, které však nebyly při terénním výzkumu nalezeny a je pravděpodobné, že zanikly v padesátých letech 20. století. Vzhledem k tomu, že jsem o nich kromě záznamů z obecní kroniky a v několika případech zachycení v mapách nenalezl žádné bližší informace, neuvádím je do samostatných podkapitol, ale pouze jejich výčet na odrážky.

- Kříž u Prokopa: Je v kronice lokalizován při státní silnici a je popisován jako kamenný kříž na odstupňovaném kamenném podstavci.
- Kříž u sv. Jana Nepomuckého: Stával na kraji okresní silnice směrem na Hůrky, kde je také vyznačen asi 450 metrů od Úněšova ve všech třech vojenských mapováních a ve stabilním katastru. Jednalo se o vysoký litinový kříž na štíhlém kamenném podstavci.
- Kříž Sacherů: Kříž této rodiny je v kronice lokalizován u cesty směrem na Hvožd'any u čp. 28. Zde je také kříž vyznačen ve druhém vojenském mapování

a ještě i v ZM: 10 000 z roku 1978, z čehož vyplývá, že ještě v tomto roce se zde nacházel.

- Kříž u silnice do Čbánu: Je v kronice pouze zmíněn. Na žádné mapě není zachycen. Bližší informace nejsou uvedeny.
- Kříž rodiny Schottovy: Je zmíněn v kronice, že stál u čísla popisného 29. Bližší informace nejsou uvedeny.
- Kříž rodiny Kohlerů: Je zmíněn v kronice, že stál u čísla popisného 32. Bližší informace nejsou uvedeny.
- Kříž rodiny Heidlů: Je zmíněn v kronice, že stál u čísla popisného 20. Bližší informace nejsou uvedeny.

7.15 Vojtěšín

Okres: Plzeň – sever (5 km severozápadně od Úněšova)

Obec s rozšířenou působností: Nýřany

Pověřená obec: Všeruby

Obce se základním rozsahem výkonu státní správy: Úněšov

Počet obyvatel: 12

Rozloha katastru: 210 ha

Historie obce:

Vojtěšín (německy Woiteschin) je vesnice ležící v nadmořské výšce 600 metrů nad mořem východně od Štipoklas na jižním svahu vrcholu Lišák. Jméno vsi nikterak nesouvisí s českým světcem svatým Vojtěchem, jak by se mohlo na první pohled znát. Její původní jméno, které se poprvé objevuje v konfirmační listině tepelského kláštera roku 1233, znělo Otěšín. V roce 1540 patřil Vojtěšín k panství Bezručice, od roku 1569 k Švaberskému panství a od roku 1712 v panství Löwensteinskému. V roce 1788 měl jako součást brložeckého statku 7 hospodářství a jejich počet zůstal nezměněn až do 19. století. Před druhou světovou válkou měla vesnice 13 domů a 75 obyvatel (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011). V roce 1947 do ní bylo nastěhováno 8 rodin reemigrantů ze Sovětského svazu. Po doosídlení byl Vojtěšín samostatnou obcí, následně spadal pod obec Štipoklasy, od roku 1976 pod obec Úněšov. Osídlenci soukromě hospodařili do roku 1959, kdy hospodaření převzal státní statek Úlice, hospodářství Budeč a od roku 1960 pak státní statek Úněšov (POSEL, 2002).

V katastru obce býval pískovcový lom. Dnes se zde nachází jímací studny pro vodovod v nedaleké Číhané. Obec je dnes rekreační lokalitou (POSEL, 2002)

Drobné památky:

celkem dochované: 7 – (kříž 5, Boží muka 2)

Mapa: číslo 6

7.15.1 Kříž na návsi

Typ objektu	Litinový kříž na podstavci
Datum vzniku	1915
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 55'07.7" N, 13° 06' 44.8" E
Parcelní číslo	265/4
Stav památky	výborný

Kříž stojí v obci na návsi. Ve vojenských mapováních kříž není uváděn (tyto mapy většinou památky v intravilánu nerozlišují), je zakreslen v mapě ZM 1:10 000. Jedná se o litinový kříž na pískovcovém podstavci sestávajícím ze tří částí. Podstavec tvoří dvě desky o rozměrech 13 x 119 x 90 cm a 13 x 79 x 72 cm, které položené na sobě vytvářejí dva schody. Na nich stojí pískovcový obílený téměř hranolový sokl o výšce 97 cm, od spodní širší části (46,5 x 45 cm) se zužuje k mírně konické střední části (28 x 27,5cm) a je ukončen širší římsou (41 x 39 cm). Na čelní straně je špatně čitelný nápis: Johan // ... Schick // 1915 ".

Samotný litinový kříž o výšce 110 cm má ozdobné ukončením ramen, rozpětí ramen 47,5 cm, a šířku ramen 4,5 cm. V křížení mezi rameny probíhá věnec a nápis: „INRI". U paty kříže je kaplička s reliéfem Maří Magdalény a na stříšce kapličky po stranách dva andílci. Na kříži je korpus Ukřižovaného Krista v klasickém provedení, natřený stříbrnou barvou (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.15.1 (zdroj autor)

7.15.2 Kříž vedle božích muk

Typ objektu	Podstavec litinového kříže
Datum vzniku	1850
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 55'04.9" N, 13° 06' 35.0" E
Parcelní číslo	64/1
Stav památky	Havarijní

Pískovcový podstavec kříže stojí v západní části obce, v křoví na pravé straně silnice do Štípoklas v sousedství božích muk. Ve vojenských mapováních uváděn není, zachycuje ho pouze mapa ZM 1:10 000 z roku 1978. V publikaci o lidové architektuře severního Plzeňska je datován do doby po roce 1850 (BUKAČOVÁ, FOUČEK, KAREL, KŘEMENÁK, 2002) Litinový kříž na pískovcovém podstavci již chybí. Ještě v roce října 2014 je zachycen na fotografii připevněný k podstavci.

Podstavec sestává ze dvou dílů. Tvoří ho pískovcová deska o rozměrech 16 x 58 x 45 cm. Na ní stojí kvádrový sokl z jemného pískovce po celém obvodu odstupňovaný o celkové výšce 111 cm, od základny (52,5 x 39 cm) se zužující ke středu (37 x 23 cm) opatřeném na čelní straně nápisem: „Errichtet // zur Ehre Gottes von // Theresia Holdschick // aus Woitiesin“. Bukačová a Fák popisují, že litinový kříž měl výšku 94 cm, původním rozpětí ramen 46 cm (dochováno jen jedno rameno), a šířku ramene 7 cm. Ramena byla prořezávaná, na horním rameni byl nápis: „INRI“, na spodním oválná deska lemovaná vavřínovou ratolestí a na kříži byl korpus Ukřižovaného Krista v tradičním provedení (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.15.2 (zdroj autor)

7.15.3 Torzo kříže u plotu

Typ objektu	Torzo podstavce kříže
Datum vzniku	Nezjištěno
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 55'06.8" N, 13° 06' 36.6" E
Parcelní číslo	271
Stav památky	Zanikající

Torzo podstavce se nachází v západní části obce, u plotu zahrady náležející k číslu nemovitosti E2. V žádných mapách není uvedeno a je možné, že sem byl objekt přesunut. Torzo pískovcového podstavce kříže má výšku 74 cm. Podstavec je na čelních a bočních stranách odstupňovaný. Je porostlý mechem a jeho římsa je zhruba v polovině šikmo odlomena.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.15.3 (zdroj autor)

7.15.4 Kříž z roku 1882

Typ objektu	Podstavec se zbytkem kamenného kříže
Datum vzniku	1882
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 54'59.9" N, 13° 06' 26.6" E
Parcelní číslo	269
Stav památky	Dostatečný

Kříž stojí zhruba 500 metrů jihozápadně od obce, při levé straně silnice do Štipoklas. V tomto místě je kříž zakreslen ve třetím vojenském mapování a také v mapě ZM 1:10 000 list a rovněž v turistické mapě edice KČT č. 30 (Povodí Střely). Podle nápisu může jít o náhrobek, který sem byl přemístěn. V publikaci o lidové architektuře severního Plzeňska je zmiňován kříž s reliéfem Nejsvětější Trojice z roku 1882.

Torzo pískovcového kříže na pískovcovém podstavci je ze dvou částí. Podstavec tvoří obdélná deska o rozměrech 16 x 58 x 39 cm. Na ní stojí po celém obvodu odstupňovaný kvádrový sloupek o výšce 99 cm, od základny (52 x 29 cm) se třemi stupni zužující ke středu. Na jeho jedné straně nápis: Hier ruhet // in Gott//JOSEF...//AUS SCHWAN // gestorben in 28 // lebens jahre // 1882 // Friede seiner // Asche " (Zde v pánu odpočívá Josef... ze Čbánu, zemřel ve 28 letech v roce 1882) a signatura výrobce: „V. Geißmuller // Steinmetz Glashütten" a na druhé straně je

pozitivní reliéf Nejsvětější Trojice tvořený postavou sedícího Boha Otce a Krista, který drží v pravé ruce kříž, pod nimi je zeměkoule a dubové listy, nad nimi je Duch svátý vyobrazený jako holubice. Z kříže je dochována jen spodní část ramene o výšce 34 cm a průřezu 20 x 14 cm (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.15.4 (zdroj autor)

7.15.5 Torzo kříže v centru obce

Typ objektu	Torzo podstavce kříže
Datum vzniku	1886
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 55'08.4" N, 13° 06' 46.3" E
Parcelní číslo	265/4
Stav památky	Zanikající

Torzo podstavce kříže je situováno v centru obce u pletivového plotu naproti přes silnici od Božích muk. Jde téměř určitě o druhotné umístění torza, jelikož torzo kříže nemá vlastní podstavcovou desku a jeho celkové zasazení do okolí působí značně uměle, jako by ho sem někdo přinesl včera. Původní místo, které by umožnilo jeho identifikaci s historickými mapami, není prozatím známo. Pravděpodobně se jedná kříž nacházející se na lesní cestě mezi Číhanou a Vojtěšínem. Torzo pískovcového podstavce má ve spodní části rozměry 33 x 30 cm. Střední část je rozštípnutá a její část

chybí. Ve spodní části je patrný letopočet 1886.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.15.5 (zdroj autor)

7.15.6 Boží muka na návsi

Typ objektu	Boží muka sloupková
Datum vzniku	1842
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 55'08.0" N, 13° 06' 46.7" E
Parcelní číslo	265/4
Stav památky	Dobrý

Boží muka stojí v centru obce na návsi. Jejich umístění je druhotné, byla sem přesunuta z nedalekého lesa. Na rozdíl od jiných drobných památek Vojtěšina, tato Boží muka nejsou uvedena na návsi. Zde je uveden pouze kříž, což potvrzuje teorii o jejich transferu z okolí (BUKAČOVÁ, FOUČEK, KAREL, KŘEMENÁK, 2002).

Pískovcová sloupková boží muka na hranolovém sloupku mají rozměry 135 x 26 x 23 cm a mají na sobě na čelní straně nápis: „Errichtet// von // ALBERT //HOLLSCHIK//aus //Woitischin//1842". Boží muka jsou zakončena výklenkovým polokruhem s malou kapličkou o rozměrech 23 x 30 x 19 cm. Je druhotně krytá sklem v dřevěném rámu a uvnitř je umístěn obrázek sv. Vojtěcha (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Fotodokumentace:

Foto č. 7.15.6 (zdroj autor)

7.15.7 Boží muka na západním okraji obce

Typ objektu	Boží muka sloupková
Datum vzniku	18. století
Č. rejstříku ÚSKP ČR	Objekt není kulturní památkou
Souřadnice GPS	49° 55'05.2" N, 13° 06' 34.7" E
Parcelní číslo	65
Stav památky	Dostatečný

Boží muka stojí v západní části obce, při pravé straně silnice do Štipoklas v sousedství podstavce křížku (kapitola 7.15.2) Ve vojenských mapováních nejsou uvedena. Jsou uvedena až v mapě ZM 1:10 000 z roku 1978.

Boží muka zůstala stranou zájmu památkářských soupisů, jsou uváděna pouze v historicko-turistickém průvodci z roku 1997, kde jsou datována do 18. století.

Pískovcový hranolový sloupek se směrem vzhůru zužuje. Má celkovou výšku 280cm a průřezu 30 x 35 cm v základě a 20 x 25cm ve střední části. Sloupek je vyhotoven z hrubozrnného pískovce (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011). Ve spodní části je na všech stranách po obvodu vyryt obdélný obrazec. Nahoře je osazen malý kříž a na čelní straně je reliéf o výšce 45cm zobrazující Ukřižování se dvěma postavami u paty kříže. Reliéf je mírně poškozen. Boží muka se nachází zarostlá vegetací a v letních

měsících se k nim jde jen velmi obtížně dostat. Jedná se o poměrně zachovalou památku venkovského kamenictví z 18. století a je škoda, že doposud není nikterak chráněna, ani lépe přístupná.

Fotodokumentace:

Foto č. 7.15.7 (zdroj autor)

8. Návrh naučné stezky

Vzhledem k tomu, že zájmovým územím prochází turistické a cyklistické stezky jen velmi okrajově, rozhodl jsem se do svojí práce vložit krátkou kapitolu, ve které se pokusím navrhnout pěší turistickou stezku napříč jádrem zájmového území. Na trase doporučuji udělat několik zastavení. Žádná konkrétní zastavení zde neuvádím. Jako mistr pro vytipování vhodných lokalit pro zastavení může sloužit celá tato diplomová práce a bude tedy záležet pouze na zhotoviteli stezky, kde tato místa vytipuje. U míst určených k zastavení může též nechat zbudovat naučné tabule a na místech výhledu do kraje například posezení. Lacinější řešení namísto naučných tabulí může poskytnout využití QR kódu, kterým lze místo určené k zastavení na viditelném místě opatřit. Po načtení QR kódu aplikací v chytrém mobilním telefonu se zobrazí informace o daném místě, případně též odkaz na internetové stránky naučné stezky. Není podle mě nutné nechat stavět stránky nové. Plně postačí přidat informace o stezce k již existujícím obecním stránkám Úněšova nebo Křelovic.

Trasa stezky je dlouhá 20 kilometrů a začíná a končí v obci Číhaná (*viz obr. 23*). Do Číhané se lze pohodlně dostat pravidelnými linkovými autobusy z Plzně i Karlových Varů. V Číhané můžeme obdivovat hned několik památek zapsaných v památkovém katalogu národního památkového ústavu. Kostel sv. Václava, faru, empírový městský dům z 1. poloviny 19. století, Boží muka s reliéfem seker, a sochu sv. Jana Nepomuckého z 18. století.

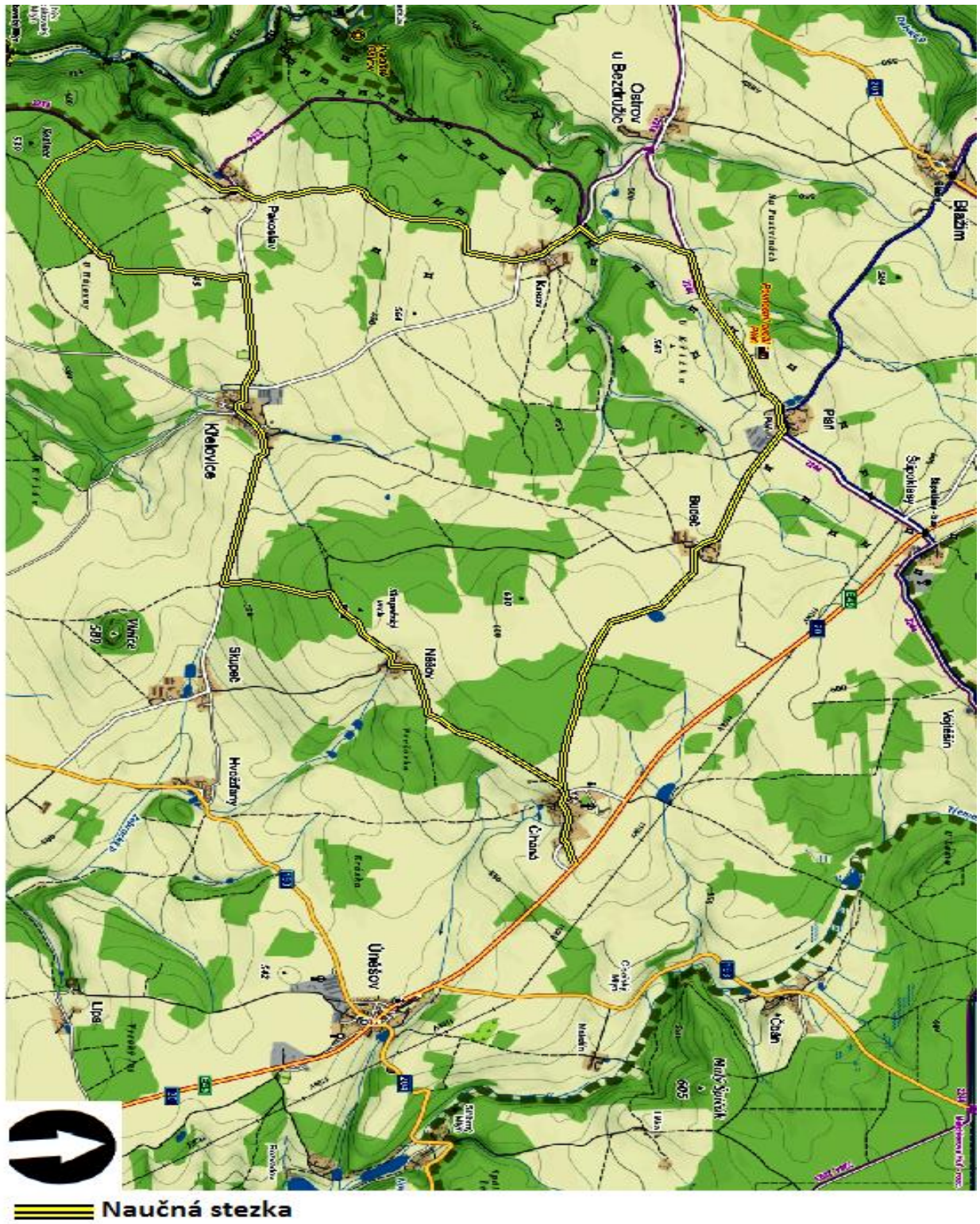
Tipem pro milovníky tajemna pak může být starý německý hřbitov, zarostlý vegetací, nacházející se zezadu kostela, naproti hřbitovu novému (PAMATKOVYKATALOG.CZ, 2016. [online]. cit. [16.11.2016]). Z Číhané pokračujeme po místní komunikaci směrem na vesnici Budeč. Procházíme lesem, který je v sezóně rájem hřibů smrkových, na jehož začátku a konci míváme torza křížů. Z Budeče následně pokračujeme směrem na obec Pláň, kde se nachází památkově chráněné sousoší nejsvětější trojice z roku 1847 a velmi cenná Boží muka z 16. – 17. století. V Pláni se také mohou cyklisté napojit na cyklotrasu 2244 a pěší turisté na modrou trasu turistického značení. Naše trasa jde z Pláně po místní komunikaci směrem na Ostrov u Bezdržic a kopíruje chvíli cyklotrasu 2244.

Po cestě z Pláně do Ostrova u Bezdržic můžeme zhruba po 500 metrech od konce Pláně po předchozí domluvě na internetových stránkách www.pevnostniarealplan.cz absolvovat prohlídku místního pevnostního areálu.

Zhruba po 1,5 km cesty z Pláně do Ostrova u Bezdržic odbočíme doleva na polní cestu, která nás zavede na rozcestí. Odsud se můžeme vydat doleva do obce Krsov a poté dále na jih po polní cestě kolem dvou kamenných křížů až do Pakoslavi. Nebo můžeme na rozcestí zamířit k jihu po cyklostezce 2214 kolem pevnostní linie řopíků z období první republiky. I tato cesta nás zavede do vsi Pakoslavi. Z Pakoslavi je možné jít dále na jih po cyklostezce k hradišti Šipín, které leží v údolí Úterského potoka a cestu si lze naplánovat i dále až ke zřícenině hradu Gutštejn a následně dojet na kole, nebo dojít pěšky až na vlak do vsi Strahov nebo do Konstantinových Lázní.

Naše stezka však z Pakoslavi míří kolem vrchu Kozinec a kolem tajemného v lese ukrytého smírčího kříže k místní hájovně. Po cestě do Křelovic si užíváme výhledy směrem k Bezdržicím a Konstantinovým lázním. V Křelovicích si můžeme dopřát občerstvení v jedné ze zdejších dvou hospůdek, nebo si koupit něco dobrého v místním konzumu. Zhruba po 1,5 km cesty (měřeno od Křelovické hospody Pod Kaštanem) směrem na Skupeč odbočíme prudce doleva a po dalším 1,5 km dojdeme do malebné vesničky Něšov. Odsud je to již jen 2,5 km severovýchodním směrem na zastávku autobusu v Číhané.

Obr. 23 – Mapa zájmového území s vyznačenou naučnou stezkou (převzato ze serveru MAPY.CZ a následně upraveno)

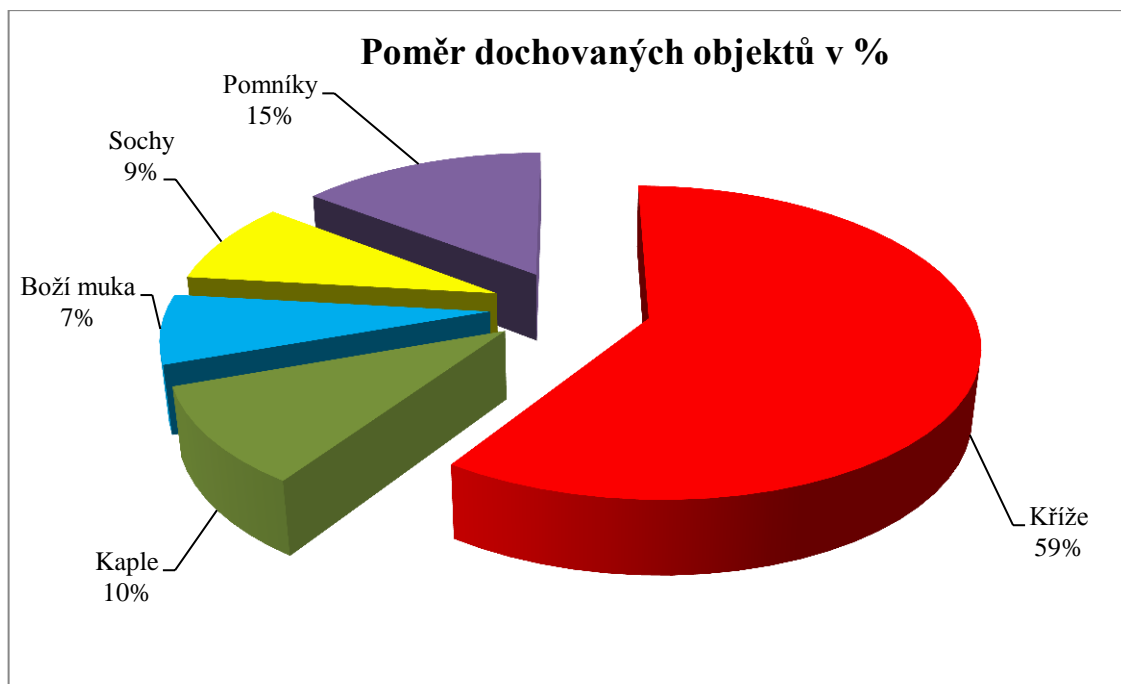
9. Diskuze

Na základě studia dostupných materiálů a následného terénního průzkumu bylo v prostoru zájmového území lokalizováno 69 dochovaných objektů drobné sakrální architektury a 10 objektů nedochovaných (*viz tab. 2 a graf 1*). Objekty stojí v naprosté většině na původním místě. Památky byly rozděleny podle typologie na 5 základních skupin (kříže, kaple, Boží muka, pomníky a sochy) a na 13 specifických typů objektů (*viz tab. 3*). V tabulce 3 jsou uvedeny pouze existující památky, neboť jakého přesného typu byly nedochované kříže, se nepodařilo dohledat. Specifickou nedochovanou památkou je pak ztracený milník v Číhané zapsaný v seznamu kulturních památek.

Pro památky byl vytvořen katalog, kde byl ke každému objektu přiřazen jeho konkrétní typ, datum vzniku, bylo-li zjištěno, rejstříkové číslo v případě, že je objekt kulturní památkou, přesné souřadnice, číslo parcely, na které památka stojí a její aktuální stav. V popisné části byl objekt detailně lokalizován, bylo uvedeno, zda a v jakých historických mapách je zaznamenán a zda je místo jeho výskytu původní, či zda byl přemístěn. Dále je popsán nápis na památce, obsahuje-li nějaký a byly zaznamenány její rozměry. V případě, že byla zjištěna o památce nějaká zajímavost, byla uvedena také. Následně byla pořízena fotodokumentace.

	Kříže	Kaple	Boží muka	Sochy	Pomníky	Celkem
dochované	41	7	5	6	10	69
nedochované	8	1	0	1	0	10

Tabulka 2 – Počet lokalizovaných objektů (zdroj autor)

Graf 1 – Poměr dochovaných objektů v procentech (zdroj autor)

Typ památky	Početnost
Kaple s vnitřním prostorem	6
Výklenková kaple	1
Sochy	4
Sousoší	2
Pomníky zemřelým	8
Pomníky komunismu	2
Sloupková boží muka	5
Dřevěný kříž	1
Litinový kříž na kamenném podstavci	10
Kamenný kříž na kamenném podstavci	7
Smírčí kříž	1
Podstavec litinového kříže	13
Torzo podstavce kříže	9
Součet	69

Tabulka 3 – Počet konkrétních typů dochovaných objektů (zdroj autor)

Nejčastějšími objekty nalezenými v zájmovém území jsou kříže. Kříž na sebe vzal již před staletími jakousi roli mluvčího drobných sakrálních památek a v zájmovém území tomu není jinak (HÁJEK, BUKAČOVÁ, 2001). Dalším důvodem může být také ekonomická situace zdejšího zemědělského kraje, který nebyl nikdy příliš bohatý. Stavěly se zde proto převážně laciné dřevěné kříže, které byly někdy nahrazovány na svých původních místech kříži kamennými (POSEL, 2002). Podle datace můžeme usuzovat, že většina dochovaných křížů vznikla mezi léty 1800 až 1910. Díky množství se křížů také nejvíce týká zánik nebo přemístování.

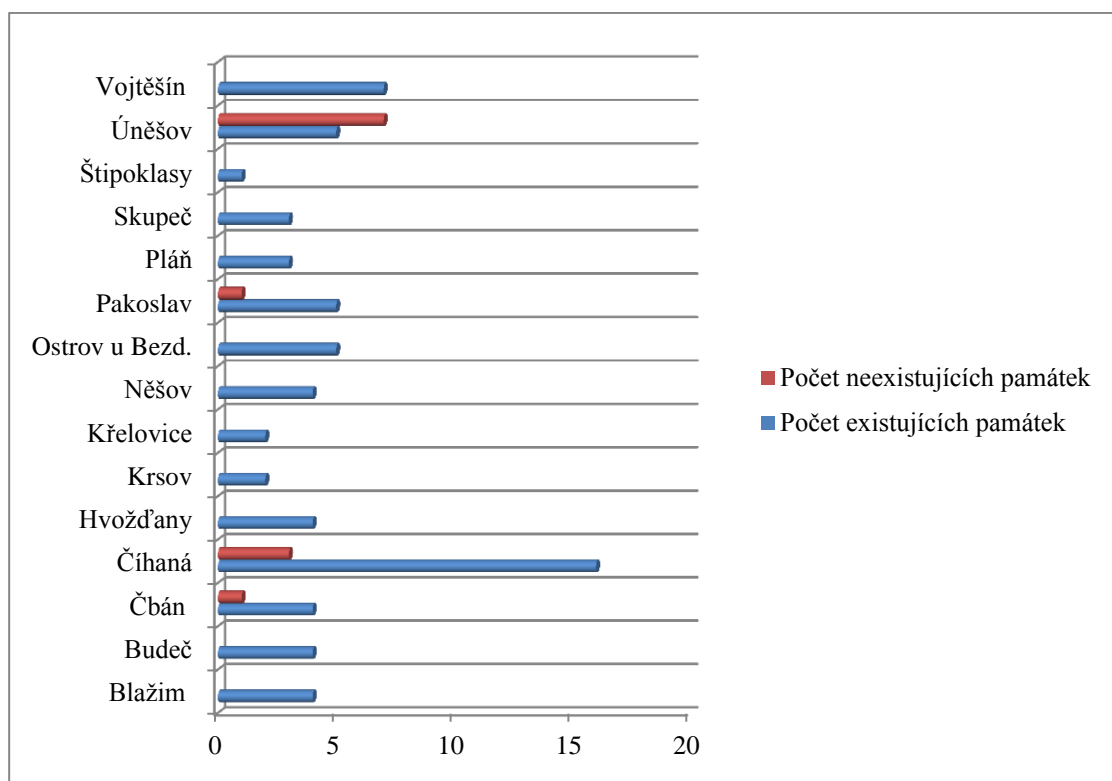
Kříže se v zájmovém území nacházejí v různém stavu i provedení. Nejčastějším konkrétním typem nalezených objektů jsou podstavce litinových křížů, což je stav, kdy se dochoval pouze kamenný sokl, ale samotný kříž již chybí. Druhým nejpočetnějším konkrétním typem památky je stav, kdy se litinový kříž na soklu dochoval. Další v pořadí jsou pak torza podstavců a dochované kamenné kříže na podstavci. V zájmovém území též evidujeme větší množství pomníků zemřelým. Menší množství evidujeme soch a kaplí, což je ovšem k větším nákladům na jejich pořízení logické. Relativně málo je zde také Božích muk, která jsou spíše typičtější pro rakouské pohraničí (BÍM, 2012). Boží muka, která se zde nachází, jsou zpravidla velmi stará a často památkově chráněna.

Veliký nepoměr panuje mezi památkami v jednotlivých obcích (*viz tab. 4 a graf 2*). V tomto ukazateli dominuje nade všemi obec Číhaná s šestnácti dochovanými a třemi nedochovanými drobnými památkami. Důvod tohoto nepoměru je ten, že obec Číhaná bývala do konce druhé světové války významnou farností tepelského kláštera, což vedlo ke snazším možnostem financování těchto staveb. Jednalo se též o jistý druh prestiže tepelského kláštera mít ve své farnosti dostatek takovýchto staveb (BUKAČOVÁ, FÁK, 2011).

Ze statistiky vybočuje rovněž obec Úněšov, kde bylo zjištěno 7 nedochovaných křížů, z nichž většina stála v centru obce. To lze vysvětlit změnami, ke kterým došlo v obci po druhé světové válce, kdy byli odsunuti původní převážně německy hovořící obyvatelé, vznikl zde velkostatek a soustředily se sem administrativní a politické pravomoci v rámci zájmového území. To pravděpodobně vedlo v 50. letech 20. století k destrukci tehdejšímu politickému smýšlení nepohodlných drobných sakrálních staveb, které ke všemu stály na očích v centru obce (POSEL, 2002).

	Počet existujících památek	Počet neexistujících památek
Blažim	4	
Budeč	4	
Čbán	4	1
Číhaná	16	3
Hvožd'any	4	
Krsov	2	
Křelovice	2	
Něšov	4	
Ostrov u Bezd.	5	
Pakoslav	5	1
Pláň	3	
Skupeč	3	
Štipoklasy	1	
Úněšov	5	7
Vojtěšín	7	

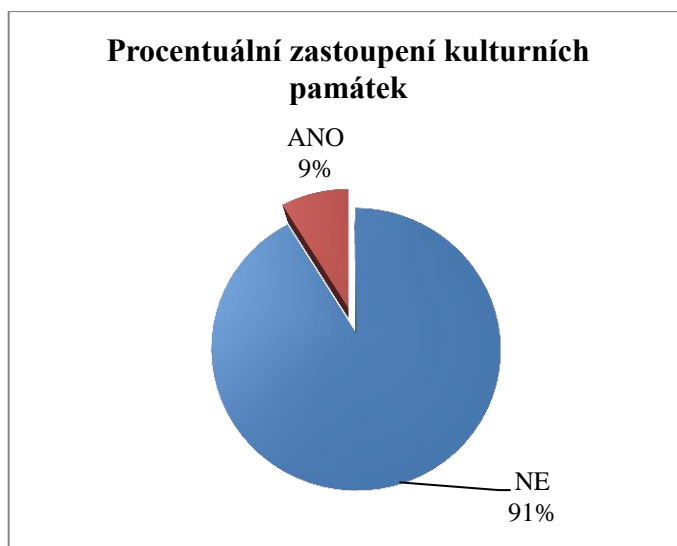
Tabulka 4 – Počet dochovaných památek v jednotlivých obcích (zdroj autor)

Graf 2 – Počet dochovaných památek v jednotlivých obcích (zdroj autor)

V zájmovém území se nachází celkem 6 památek zapsaných na seznamu kulturních památek, což činí pouhých 9 % z celkového počtu (viz. graf 3). Jedná se konkrétně o 3 sochy, 2 Boží muka a již zmiňovaný ztracený číhaňský milník. Až na tuto ztracenou památku není žádná jiná památka ve výrazně špatném stavu. Převažuje hodnocení 2x dostatečný (Boží Muka) 2x dobrý (sochy) a 1x výborný u nově rekonstruovaného sousoší nejsvětější trojice v obci Pláň.

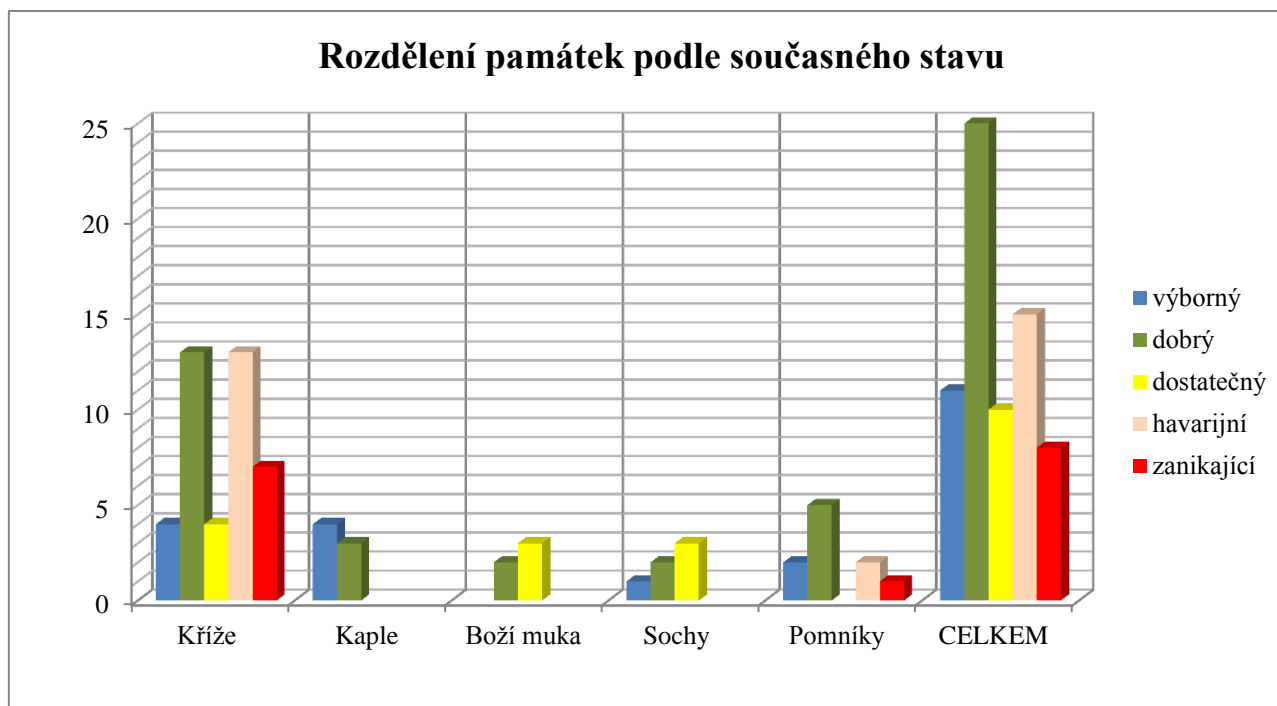

Graf 3 – Procentuální zastoupení kulturních památek v zájmovém území (zdroj autor)

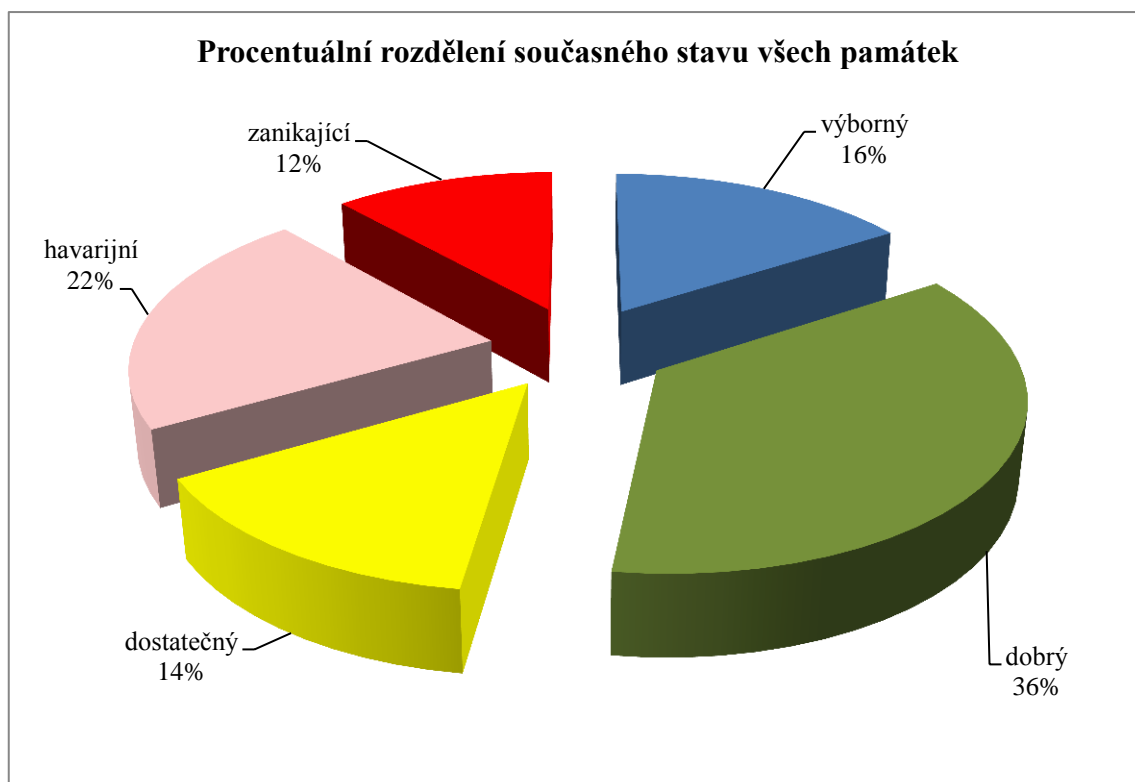
U každé dochované památky byl subjektivními kritérii zhodnocen její současný stav. Tato kritéria jsou blíže specifikována v tabulce 1 v kapitole 5.2.2. Přehled současného stavu památek ukazuje tabulka 5 a grafy 4 a 5.

	Kříže	Kaple	Boží muka	Sochy	Pomníky	CELKEM
výborný	4	4		1	2	11
dobry	13	3	2	2	5	25
dostatečný	4		3	3		10
havarijní	13				2	15
zanikající	7				1	8

Tabulka 5 – Počet dochovaných památek v jednotlivých obcích (zdroj autor)

Graf 4 – Rozdělení památek podle současného stavu (zdroj autor)

Graf 5 – Procentuální rozdělení současného stavu všech památek (zdroj autor)

Z uvedených dat vyplývá, že stav drobných památek není v zájmovém území úplně špatný. Pouze 34 % stavu všech památek, se dá označit za nevyhovující a je zde nutná urychlená rekonstrukce, případně je nezbytné objekt postavit úplně nový. Naproti tomu celých 52 % všech památek je ve výborném nebo dobrém stavu. 14 % všech památek se nachází na určitém rozhraní těchto dvou pólů.

V početně nejlepším, ale zároveň i nejhorším stavu se nachází v zájmovém území kříže. Tento fakt je ovšem zapříčiněn jejich zdaleka největší početností. Další typy drobných památek, jak vyplývá z grafu 4, jsou v relativně dobrém stavu. U kaplí nenacházíme dokonce žádný z objektů v jiném stavu než dobrém nebo výborném, což svědčí o tom, že všechny dochované kaple nacházející se v zájmovém území byly relativně nedávno rekonstruovány. Velmi dobře zachovaná jsou přes své časté vysoké stáří také Boží muka. Sochy jsou též relativně dobře zachovány. Žádná ze soch není v havarijním ani zanikajícím stavu. Přesto by si již například sochy světců ve zbroji v Číhané a svatý Jan Nepomucký u hájovny Liška rekonstrukci zasloužily. U pomníků jsou v havarijním nebo zanikajícím stavu pouze pomníky padlým jednotlivcům, což má nejspíše příčinu v poválečném odsunu německy hovořících obyvatel. O pomníky svých blízkých se tak od té doby neměl většinou kdo starat. Výjimku tvoří pouze pomník Milana Chadima v Blažimi, který však zahynul v roce 1980 při autonehodě. Naproti tomu hromadné pomníky padlým ve válkách situované v centrech obcí jsou ve velmi dobrém stavu. Je to z důvodu toho, že nejsou tak staré, jako jiné typy památek, často byly také předělány z pomníků německým padlým v první světové válce, nebo byly tak jako pomník padlým v Křelovicích zcela nově rekonstruovány.

Z celkového stavu drobných památek v zájmovém území lze vyvodit mírný optimismus. A zcela jistě lze usuzovat, že se zde nachází lidé, kterým nejsou drobné památky lhostejné a kteří se o ně starají, nebo se začínají starat. V době sdílených informací a databází všeho druhu, by mohla být tato diplomová práce určitým odrazovým můstek nejen pro probuzení zvědavosti o drobné památky na Úněšovsku, pro jejich rekonstrukci, pro pochopení vnitřních i vnějších souvislostí jejich vzniku v této často těžce zkoušené krajině, ale též k ryze praktickému pozvednutí úrovně zdejšího cestovního ruchu. A mám-li být zcela upřímný, jedním z důvodů proč jsem si vybral ke zpracování toto téma v tomto zájmové území, bylo přispět ke znovuotevření zájezdního hostince v obci Číhaná.

10. Závěr

Severozápadně, zhruba 25 kilometrů od krajského města Plzeň, se nachází obec Úněšov, jejíž okolí jsem si zvolil pro svou diplomovou práci. Jedná se o kraj zádumčivý, tichý, který svou krásu spíše střeží, než by ji dával na odív. Je to kraj s mnoha dosud nezacelenými historickými ranami. Návštěvník, který sem zavítá, nebude ohromován rozeklanými skalami, krápníkovými jeskyněmi či bezednými roklemi. Dostane se mu poctivé venkovské krajiny, jejích drobných tajemství a historických odkazů na vlastní minulost. A bude-li návštěvník dostatečně vnímavý, poskytne mu krajina také namísto dnes všudypřítomného ohromování a zábavy, stále cennější prožitky jako uklidnění a zamyšlení.

Všechny cíle, které byly stanoveny na začátku diplomové práce, byly splněny. Literární rešerše byla věnována vývoji funkcí drobné sakrální architektury, typologii sakrálních, a jejich ochraně, péči, opravám a údržbě. Zmíněny jsou zde též drobné objekty nesakrální, které jsou nedílnou součástí zájmového území, a celá jedna kapitola je věnována zobrazování drobných památek na historických mapách.

Dále byla zpracována podrobná studie zájmového území a to jak z hlediska přírodního, správního tak historického. Byly analyzovány dostupné literární i mapové podklady a na jejich základě byl zpracován postup pro evidenci konkrétních drobných sakrálních památek v zájmovém území. Na základě terénního průzkumu byla vytvořena geodatabáze drobných sakrálních objektů v programu ARC GIS 10.1 v datovém formátu *shapefile*, do kterého byla uložena prostorová i atributová data.

Všechny objekty byly zaneseny do mapy ZM: 25 000. Výsledná data byla analyzována a v programu Microsoft Excel bylo vytvořeno na jejich základě několik reprezentativních tabulek a grafů, která vyjadřují podstatná kritéria z katalogu drobných sakrálních objektů.

Nakonec byla veškerá data a informace z diplomové práce poskytnuta obecním úřadům v Úněšově a Křelovicích. A to konkrétně v Úněšově paní starostce Mgr. Marii Nechutné a v Křelovicích paní Evě Gruberové.

Přínos této diplomové práce spatřuji zejména v možnosti jejího použití při vytváření katalogu drobných sakrálních památek v jiném území, může sloužit také jako určitý průvodce při rekonstrukcích, údržbě a následné ochraně drobných památek. Spolu se zpracovanými záznamy může práce posloužit jako podklad v rámci různých informačních, turistických nebo mapových portálů. V práci je za tímto účelem

vytvořena celá kapitola s návrhem naučné stezky. Za jeden z největších přínosů považují však určité ucelené zprostředkování informací o zájmovém území, které v této podobě může vzbudit větší zájem o drobné sakrální památky i o zájmové území jako takové.

11. Seznam literatury a použitých zdrojů

11.1 Seznam literatury

ANTOŠOVÁ, G., 2010: Drobné církevní stavby (terénní výzkum v regionu Posázaví), Diplomová práce, Česká zemědělská Univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, Praha, 201 s.

BÍM, J., 2012: Drobná sakrální architektura v kontextu hodnocení krajinného rázu centrální části Novohradských hor, Diplomová práce, Česká zemědělská Univerzita v Praze, Fakulta životního prostředí, Praha, 60 s.

BUKAČOVÁ, I., FÁK J., 2011: Paměť krajiny VII Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska. Muzeum a galerie severního Plzeňska, Mariánská Týnice, 185 s.

BUKAČOVÁ, I., FÁK J., 2010: Paměť krajiny VII Soupis drobných památek Úterska a Bezvěrovska. Muzeum a galerie severního Plzeňska, Mariánská Týnice, 184 s.

BUKAČOVÁ, I., FOUČEK, K., KAREL, T., KŘEMENÁK, J., 2002: Lidová architektura okres Plzeň-sever, Státní památkový ústav v Plzni, 183 s. ISBN 80-85035-18-9

CÍLEK, V., 2007: Krajiny vnitřní a vnější. Dokořán, s. r. o., Praha, 269 s. ISBN: 80-7363-042-7

CÍLEK, V., 2014: Posvátná krajina: eseje o místech, silách a dracích. 1 vyd. Praha: Malvern, 178 s. ISBN:978-80-87580-72-1

CUHROVÁ, L., 2005: Počítání kapliček pod Blaníkem. Ochrana drobných památek v krajině. Dějiny a současnost. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, Kulturně historická revue č. 3, str. 11

DEJMAL, I., 2000: Co s evropskou kulturní krajinou na konci dvacátého století? In Hájek, T. a kol. Kulturní krajina, aneb, Proč ji chránit?: téma pro 21. století. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 243 s. ISBN 80-721-2134-0

DVOŘÁK, M., 2004: Katechismus památkové péče. 2. vyd. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 195 s. ISBN 80-86234-55-X

FRANČÍK, J. a kol., 2006: Plzeňská čára: Československé opevnění z let 1935-1938 v západních Čechách. 1 vyd. Dvůr Králové nad Labem: Fortprint, 391 s.

HÁJEK, T., 2005: Zánik a vznik památkových péčí: filosofie památkových péčí, 1. vyd. Praha: Epocha, 197 s. ISBN 80-86328-71-6

HÁJEK, T., BUKAČOVÁ, I. 2001: Příběhy drobných památek (od nezájmu až k fascinaci) 1.vyd. České Budějovice: Studio JB, 140 s. ISBN 80-900903-9-7

HÁJEK, P., NOVOTNÁ, H., VINAŘOVÁ, A., VEVERKOVÁ, Z., LAVIČKA R. 2010: Obnova a údržba drobné sakrální architektury, základní principy a zásady. MAS Sdružení růže. Nakladatelství HALAMA. České Budějovice. 48 s

HEROUT, J., 2011: Slabikář návštěvníků památek. Národní památkový ústav, Územní odborné pracoviště středních Čech, Praha, 326 s.

HOJDA, Z., POKORNÝ, J., 1996: Pomníky a zapomínky. 1 vyd., Praha: Paseka, 280 s.

HOLEČEK, J., GIRSA, V., 2008: Projektování obnovy stavebních památek. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav). 114 s. ISBN 978-80-87104-34-7

JELLEMA, A., STOBBELAAR, D., GROOT, J. C. J., ROSSING, W. A. H. 2009: Landscape character assessment using region growing techniques in geographical information systems. Journal of Environmental Management 90. s 161-174. Elsevier. Netherland. ISSN: 1470-160X

KOUDELOVÁ, N., 2013: Drobná sakrální architektura v krajině, Diplomová práce, Česká zemědělská Univerzita v Praze, Fakulta životního prostředí, Praha, 126 s.

KUPKA, J., 2010: Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 179 s. ISBN 978-80-01-04653-1

KYSELKA, I., 2001: Význam drobných krajinných prvků, zkušenosti s jejich obnovou u nás i v zahraničí. In Dejmal, I. (ed) Tvář naší země – krajina domova. Lomnice nad Popelkou: Česká komora architektů, s. 29 –34

LOKOCZ, E., RYAN, R. L., SADLER, A. J. 2011: Motivations for land protection and stewardship: Exploring place attachment and rural landscape character in Massachusetts. Landscape and Urban Planning 99. s 65-76. Elsevier. Netherland. ISSN: 1470-160X

LOUCKÁ P., 1996: Boží muka – Orientační bod v krajině. Časopis Vesmír 12, str. 7

MATULOVÁ, R., 2015: Kamenné kruhové stély, nepublikováno

NACHÁZEL, J., Soupis památek obcí okresu Plasy – volné listy strojopisu [1950 – 1952]. Archiv – dokumentace obcí Muzea a galerie severního Plzeňska

NUSEK, J., SVOBODA, J., et al. 2001: Příběh kapliček: drobné sakrální objekty na Podblanicku. 1.vyd. Vlašim: ČSOP Vlašim, 132 s. ISBN 80-86327-16-7

OUTRATA, B., 2008: Drobné sakrální stavby na Moravě. Moravsko-Slezská křesťanská akademie, Brno, 127 s.

PSOTA, J. et al. 2009: Drobné památky v Úvalech a okolí. 1. vyd. Úvaly: Klub přátel historie a přírody Úvaly a okolí, 255 s. ISBN 978-80-254-3000-2

POSEL, M., 1979: Kronika mého kraje I. Od prvopočátku do května 1945. Strojopis.

POSEL, M., 1980: Kronika mého kraje II. Od května 1945. Strojopis.

POSEL, M., 2002: Úněšov 650 let, Nakladatel: Obec Úněšov, 39 s. ISBN 80-254-4584-4

RULÍŠEK, H., 2005: Postavy, atributy, symboly: Slovník křesťanské ikonografie. Alšova Jihočeská galerie, Hluboká nad Vltavou, 500 s.

ŘÍHA, M., 2008: Proměny sudetské krajiny jako poselství dalším generacím. Praha: Společnost pro trvale udržitelný život, 28 s. ISBN 978-80-902635-7-4

SASÍNKOVÁ, M., 2010: Drobné sakrální objekty v obci Čejkovice, Bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, Filosofická fakulta, Brno, 57 s.

SKLENIČKA, P., 2003: Základy krajinného plánování. 2. vyd. Praha: Naděžda Skleničková, 321 s. ISBN 80-903-2061-9

SMOLÍK, L., 2010: Kaple a kapličky Horažďovicka, 1. vyd. Odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje, 96 s.

SOBOTKOVÁ, P., 2014: Drobná sakrální architektura ve vybraném regionu Polabí, Diplomová práce, Česká zemědělská Univerzita v Praze, Fakulta životního prostředí, Praha, 71 s.

SOUKUP, J., KRČMÁŘ, L., 2007: Ohrožené kostely: příběhy staveb, které již brzy nemusí být. Plzeň: Dominanty 177 s. ISBN:978-80-254-4407-8

SUCHÁNEK, P., 2006: Barokní sochy v krajině a hledání jejich významu. Opuscula Historiae Artium, Brno: Masarykova univerzita, F50/2006, č. 1, 96 s. ISSN 1211-7390

ŠTOGROVÁ, J. et. al., 2006: Kaplička na návsi, křížek v polích. 1.vyd. Česká Lípa: Drobné památky severních Čech. 140 s. ISBN 80-239-7306-1

TROJAN, E., 1994: Betonová hranice: československé pohraniční opevnění 1935-1938. 1 vyd. Ústí nad Orlicí: Oftis, 155 s. ISBN 80-901707-0-6

VLČEK, V. ed., 1984: Zeměpisný lexikon ČSR. Vodní toky a nádrže. Academia, Praha, 1984, 315 s.

ZÍDEK, M., 2005: Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem. Praha: ABF, Stavební právo, sv. 3, 4/2005. ISBN 80-86905-10-1

11.2 Seznam internetových zdrojů

AOPK ČR, 2016: Obecná ochrana přírody. Krajinný ráz a výstavba [online]. cit. [22.8.2016]. Dostupné z <http://www.ochranaprirody.cz/obecna-ochrana-prirody-a-krajiny/krajiny-raz-a-vystavba/>

ČÚZK, 2016: Geoportál ČÚZK, [online]. cit. [29.10.2016].: <http://archivnimapy.cuzk.cz>.

LABORATOŘ GEOINFORMATIKY, 2016: Oldmaps.geolab, Fakulta životního prostředí Univerzity J. E. Purkyně: [online]. cit. [29.10.2016]. Dostupné z <http://oldmaps.geolab.cz/>

MAPY.CZ, 2016 [online]. cit. [30.10.2016]. Dostupné z: <https://mapy.cz/turisticka?x=13.1260793&y=49.8963376&z=13&l=0>

MILICHOVSKÝ, MARTIN 2016: Drobné památky. [online]. cit. [28.7.2016]. Dostupné z <http://www.drobnepamatky.cz/>

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, 2016: Mezinárodní smlouvy v oblasti životního prostředí. Evropská úmluva o krajině [online]. cit. [25.8.2016]. Dostupné z http://mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV, 2015: Památkový katalog [online]. cit. [11.11.2016]. Dostupné z <http://www.pamatkovykatalog.cz/>

OBEC KŘELOVICE, 2016: Stránky obce Křelovice [online]. cit. [28.10.2016]. Dostupné z <http://www.obeckrelovice.cz/obec/>

PEVNOSTNÍ AREÁL PLÁŇ, 2016: [online]. cit. [31.10.2016] Dostupné z <http://pevnostniarealplan.cz/cs/>

PORTÁL PRO VEŘEJNÝ PROSTOR PLZNĚ, 2016: Křížky a vetřelci. [online]. cit. [11.10.2016]. Dostupné z <http://krizkyavetrelci.plzne.cz/>

PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY ČR, 2016. [online]. cit. [30.9.2016]. Dostupné z <http://geoportal.gov.cz/web/guest/map/>

PŘÍRODNÍ PARK MANĚTÍNSKÁ, 2016 [online]. Poslední aktualizace 14.9.2016 cit. [29.8.2016] Wikipedie. Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Přírodní_park_Manětínská

STÁTNÍ OBLASTÍ ARCHIV V PLZNI, 2016 [online]. cit. [5.10.2016]. Portafolium. Kroniky. Dostupné z http://www.portafontium.eu/searching/chronicle?field_archives=223105010&search_api_aggregation_2=&field_doc_place_field_doc_place_name=&search_api_views_fulltext=&&search_api_aggregation_3=&field_doc_dates_field_doc_dates_from=&page

UNESOV, 2016: Stránky obce Úněšov [online]. cit. [31.10.2016]. Dostupné z <http://www.unesov.cz/informace-o-obci/historie/>

11.3 Ostatní zdroje

CÍLEK, VÁCLAV, 2016: Zvony a Zvonaři. In: Pozemský cestopis [rozhlasový pořad]. ČRo Leonardo Plus, 24. 7. 2016, 11:10 hod

KLUB ČESKÝCH TURISTU, Plzeňsko: turistická mapa 1:50 000. 5. vyd. Praha: Trasa, 2015. Edice Klubu českých turistů (Trasa). ISBN 978-80-7324-419-4

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, Budeč, Gemeinde-Gedenkbuch 1930 – 1948 (dostupné též z <http://www.portafontium.eu>)

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, Číhaná, Kronika české obecné školy v Číhané 1926 – 1957 (dostupné též z <http://www.portafontium.eu>)

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, Gemeinde der Gedenkbuch Křelovitz 1931 – 1939 (dostupné též z <http://www.portafontium.eu>)

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, Něšov, Chronik der Gemeinde Neschowa 1935 (dostupné též z <http://www.portafontium.eu>)

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, Pakoslav, Chronik der Gemeinde Pokeslav 1929 – 1941 (dostupné též z <http://www.portafontium.eu>)

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, Ostrov u Bezdržic, Kronika základní školy 1946 – 1973 (dostupné též z <http://www.portafontium.eu>)

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, Úněšov, Gedenkbuch der Gemeinde Anischau 1924 – 1937 (dostupné též z <http://www.portafontium.eu>)

ZÁKON č. 20/1987 Sb., Zákon České národní rady o státní památkové péči, v platném znění

ZÁKON č. 80/2004 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty, v platném znění

ZÁKON č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění

ZÁKON č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, v platném znění

12. Seznam obrázků, fotografií, tabulek a grafů

12.1 Seznam obrázků

- Obr. 1 – dřevěný kříž (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 2 – dřevěný kříž s korpusem Krista (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 3 – kamenný kříž s korpusem Krista (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 4 – kamenný smírčí kříž (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 5 – kamenný smírčí kříž s rytinou vražedné zbraně (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 6 – vznikl smírčího kříže (převzato z drobnepamatky.cz, 2016.)
- Obr. 7 – schéma kamenného kříže (převzato z „Drobné památky v Úvalech a okolí“)
- Obr. 8 – litinový kříž s kamenným podstavcem (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 9 – sloupková boží muka (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 10 – sloupková boží muka (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 11 – hranolová boží muka (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 12 – výklenková kaplička bez vnitřního prostoru (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 13 – kaplička s vnitřním prostorem (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 14 – vestavěná kaplička (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 15 – zvonička na rozsochatém kůlu „vidlák“ (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 16 – zvonička dřevěná (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 17 – zvonička zděná (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 18 – socha svatého Jana Nepomuckého (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 19 – obrázek Madony s dítětem na kmeni stromu (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 20 – lehká pevnost vzor 37 – Řopík (autor: BcA. Jan Konáš)
- Obr. 21 – Mapa zájmového území (převzato ze serveru MAPY.CZ a upraveno)
- Obr. 22 – Mapa zájmového území podle jednotlivých katastrů obcí (převzato a upraveno z PORTÁLU VEŘEJNÉ SPRÁVY ČR, 2016)
- Obr. 23 – Mapa zájmového území s vyznačenou naučnou stezkou (převzato ze serveru MAPY.CZ a upraveno)

12.2 Seznam fotografií

- Foto č. 7.1.1 (zdroj autor) – Blažim, kaple
- Foto č. 7.1.2 (zdroj autor) – Blažim, kříž na návsi
- Foto č. 7.1.3 (zdroj autor) – Blažim, pomník padlým
- Foto č. 7.1.4 (zdroj autor) – Blažim, pomník Milana Chadima
- Foto č. 7.2.1 (zdroj autor) – Budeč, kříž na návsi
- Foto č. 7.2.2 (zdroj autor) – Budeč, kříž Stinglů
- Foto č. 7.2.3 (zdroj autor) – Budeč, pomník na návsi
- Foto č. 7.3.1 (zdroj autor) – Čbán, kaple
- Foto č. 7.3.2 (zdroj autor) – Čbán, kříž v jižní části obce
- Foto č. 7.3.3 (zdroj autor) – Čbán, kříž u chaty E12
- Foto č. 7.3.4 (zdroj autor) – Čbán, Gatschův kříž
- Foto č. 7.4.1 (zdroj autor) – Číhaná, kaple svatého Floriána
- Foto č. 7.4.2 (zdroj autor) – Číhaná, socha sv. Jana Nepomuckého
- Foto č. 7.4.3 (zdroj autor) – Číhaná, sochy světců ve zbroji
- Foto č. 7.4.4 (zdroj autor) – Číhaná, Boží muka s reliéfem seker
- Foto č. 7.4.5 (zdroj autor) – Číhaná, kříž u kostela
- Foto č. 7.4.6 (zdroj autor) – Číhaná, výklenková kaple
- Foto č. 7.4.7 (zdroj autor) – Číhaná, kříž Schlamů
- Foto č. 7.4.8 (zdroj autor) – Číhaná, kříž na cestě do Budče
- Foto č. 7.4.9 (zdroj autor) – Číhaná, kříž na cestě do Hvožd'an
- Foto č. 7.4.10 (zdroj autor) – Číhaná, Schusserův kříž
- Foto č. 7.4.11 (zdroj autor) – Číhaná, kříž u farního rybníka
- Foto č. 7.4.12 (zdroj autor) – Číhaná, kříž u cesty do Vojtěšina
- Foto č. 7.4.13 (zdroj autor) – Číhaná, pomník padlým
- Foto č. 7.4.14 (zdroj autor) – Číhaná, Boží muka v Melchiorově Huti
- Foto č. 7.4.15 (zdroj autor) – Číhaná, pomník od lesních domků
- Foto č. 7.4.16 (zdroj autor) – Číhaná, kříž u bývalé hájovny
- Foto č. 7.5.1 (zdroj autor) – Hvožd'any, obecní kříž
- Foto č. 7.5.2 (zdroj autor) – Hvožd'any, kříž u cesty do Skupče
- Foto č. 7.5.3 (zdroj autor) – Hvožd'any, kříž u cesty do Číhané
- Foto č. 7.5.4 (zdroj autor) – Hvožd'any, torzo kříže u rybníka
- Foto č. 7.6.1 (zdroj autor) – Krsov, kaple Panny Marie

Foto č. 7.6.2 (zdroj autor) – Krsov, torzo kříže na návsi
Foto č. 7.7.1 (zdroj autor) – Křelovice, kříž v zahradě čp. 32
Foto č. 7.7.2 (zdroj autor) – Křelovice, pomník
Foto č. 7.8.1 (zdroj autor) – Něšov, obecní kříž
Foto č. 7.8.2 (zdroj autor) – Něšov, kříž u cesty do Skupče
Foto č. 7.8.3 (zdroj autor) – Něšov, kříž na západním okraji vesnice
Foto č. 7.8.4 (zdroj autor) – Něšov, kříž na severním okraji vsi
Foto č. 7.9.1 (zdroj autor) – Ostrov u Bezdružic, torzo kříže v obci
Foto č. 7.9.2 (zdroj autor) – Ostrov u Bezdružic, pomník severně od obce
Foto č. 7.9.3 (zdroj autor) – Ostrov u Bezdružic, kříž rodiny Jellenu
Foto č. 7.9.4 (zdroj autor) – Ostrov u Bezdružic, torzo kříže na rozcestí
Foto č. 7.9.5 (zdroj autor) – Ostrov u Bezdružic, kříž u čp. 41
Foto č. 7.10.1 (zdroj autor) – Pakoslav, kaple sv. Antonína
Foto č. 7.10.2 (zdroj autor) – Pakoslav, kamenný kříž
Foto č. 7.10.3 (zdroj autor) – Pakoslav, kříž z roku 1905
Foto č. 7.10.4 (zdroj autor) – Pakoslav, kříž z roku 1909
Foto č. 7.10.5 (zdroj autor) – Pakoslav, pomník KSČ a osídlení
Foto č. 7.11.1 (zdroj autor) – Pláň, sousoší nejsvětější trojice
Foto č. 7.11.2 (zdroj autor) – Pláň, Boží muka
Foto č. 7.12.1 (zdroj autor) – Skupeč, kříž v centru vsi
Foto č. 7.12.2 (zdroj autor) – Skupeč, kříž Stiglů
Foto č. 7.12.3 (zdroj autor) – Skupeč, památník „Mír“
Foto č. 7.13.1 (zdroj autor) – Štipoklasy, socha sv. Jana Nepomuckého
Foto č. 7.14.1 (zdroj autor) – Úněšov, kaple na okraji vsi
Foto č. 7.14.2 (zdroj autor) – Úněšov, socha Panny Marie Immaculaty
Foto č. 7.14.3 (zdroj autor) – Úněšov, socha sv. Jana Nepomuckého u hájovny Liška
Foto č. 7.14.4 (zdroj autor) – Úněšov, kříž na dubovém poli
Foto č. 7.14.5 (zdroj autor) – Úněšov, pomník obětem válek
Foto č. 7.15.1 (zdroj autor) – Vojtěšín, kříž na návsi
Foto č. 7.15.2 (zdroj autor) – Vojtěšín, kříž vedle Božích muk
Foto č. 7.15.3 (zdroj autor) – Vojtěšín, torzo kříže u plotu
Foto č. 7.15.4 (zdroj autor) – Vojtěšín, kříž z roku 1882
Foto č. 7.15.5 (zdroj autor) – Vojtěšín, torzo kříže v centru obce
Foto č. 7.15.6 (zdroj autor) – Vojtěšín, Boží muka na návsi

Foto č. 7.15.7 (zdroj autor) – Vojtěšín, Boží muka na západním okraji obce

12.3 Seznam tabulek

Tabulka 1 – Hodnocení stavu památek (zdroj: autor)

Tabulka 2 – Počet lokalizovaných objektů (zdroj autor)

Tabulka 3 – Počet konkrétních typů dochovaných objektů (zdroj autor)

Tabulka 4 – Počet dochovaných památek v jednotlivých obcích (zdroj autor)

Tabulka 5 – Počet dochovaných památek v jednotlivých obcích (zdroj autor)

12.4 Seznam grafů

Graf 1 – Poměr dochovaných objektů v procentech (zdroj autor)

Graf 2 – Počet dochovaných památek v jednotlivých obcích (zdroj autor)

Graf 3 – Procentuální zastoupení kulturních památek v zájmovém území (zdroj autor)

Graf 4 – Rozdělení památek podle současného stavu (zdroj autor)

Graf 5 – Procentuální rozdělení současného stavu všech památek (zdroj autor)

13. Přílohy

Příloha č. 1 – část mapy zájmového území s obcemi Pakoslav a Krsov

Příloha č. 2 – část mapy zájmového území s obcí Křelovice

Příloha č. 3 – část mapy zájmového území s obcemi Něšov, Skupeč a Hvožd'any

Příloha č. 4 – část mapy zájmového území s obcí Úněšov

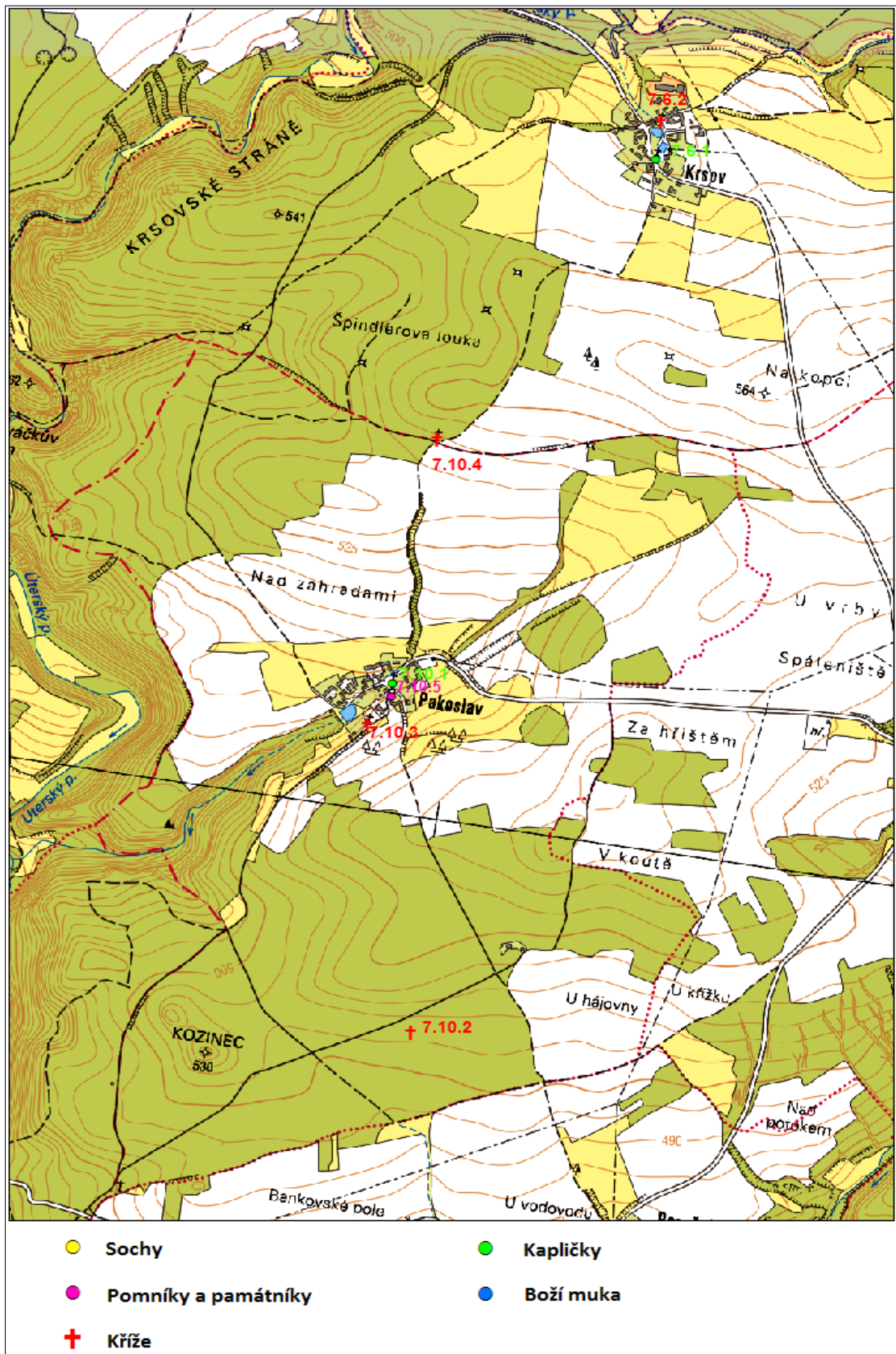
Příloha č. 5 – část mapy zájmového území s obcemi Čbán a Melchiorova Hut'

Příloha č. 6 – část mapy zájmového území s obcemi Číhaná a Vojtěšín

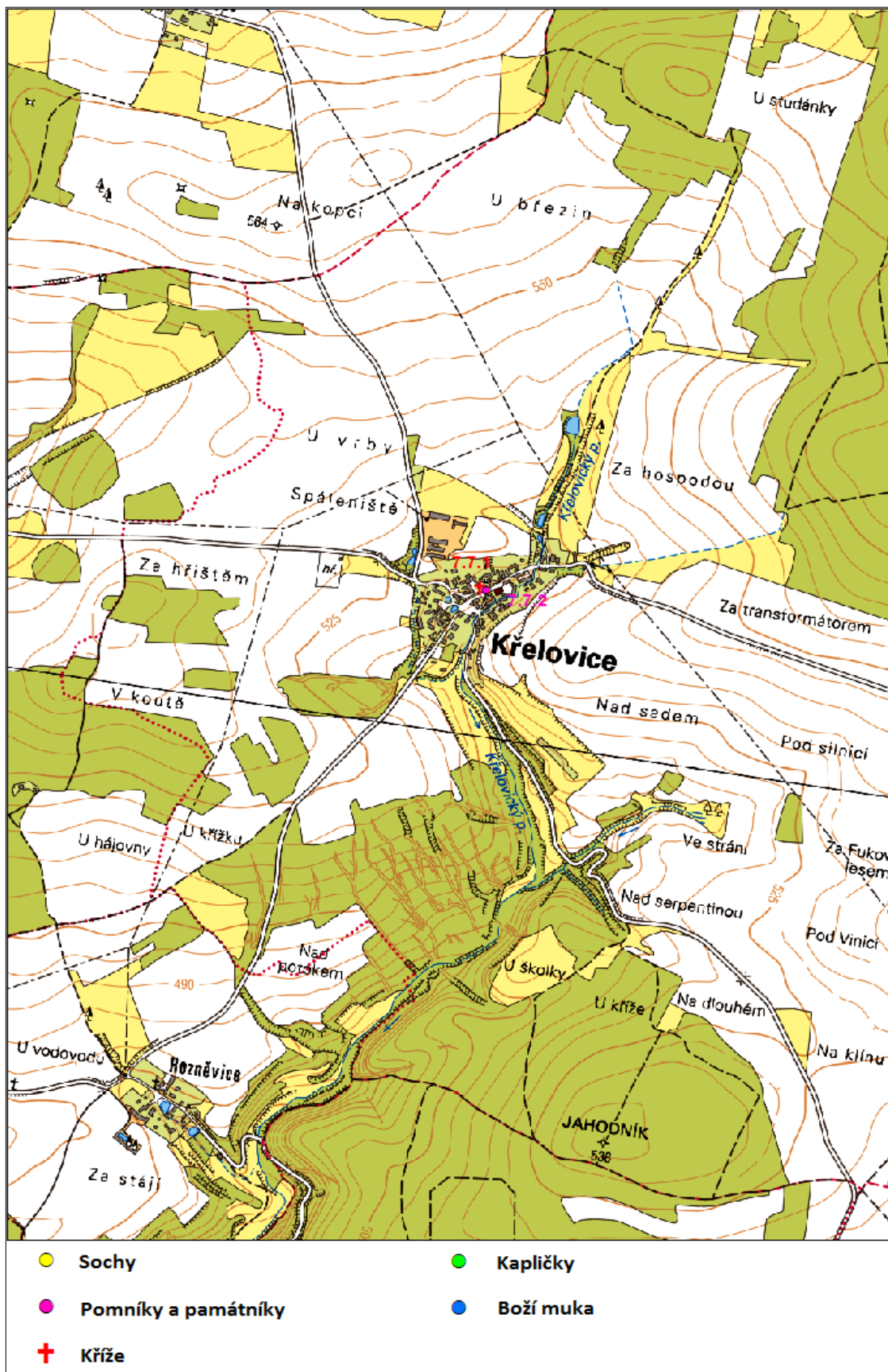
Příloha č. 7 – část mapy zájmového území s obcemi Budeč, Pláň a Štipoklasy

Příloha č. 8 – část mapy zájmového území s obcemi Blažim, Ostrov u Bezd. a Krsov

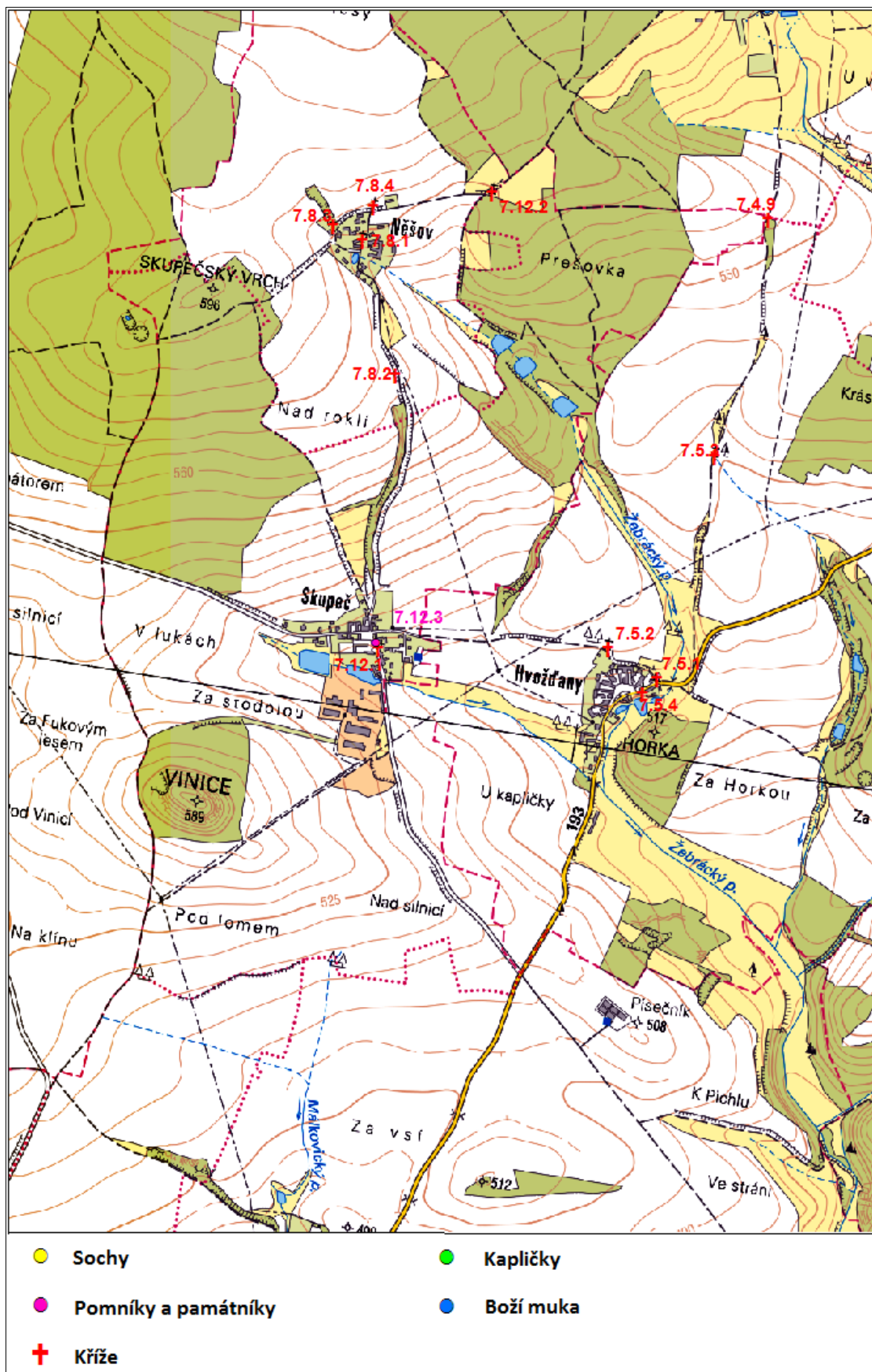
Příloha č. 1 – část mapy zájmového území s obcemi Pakoslav a Krsov

Příloha č. 2 – část mapy zájmového území s obcí Křelovice

Příloha č. 3 – část mapy zájmového území s obcemi Něšov, Skupeč a Hvoždany

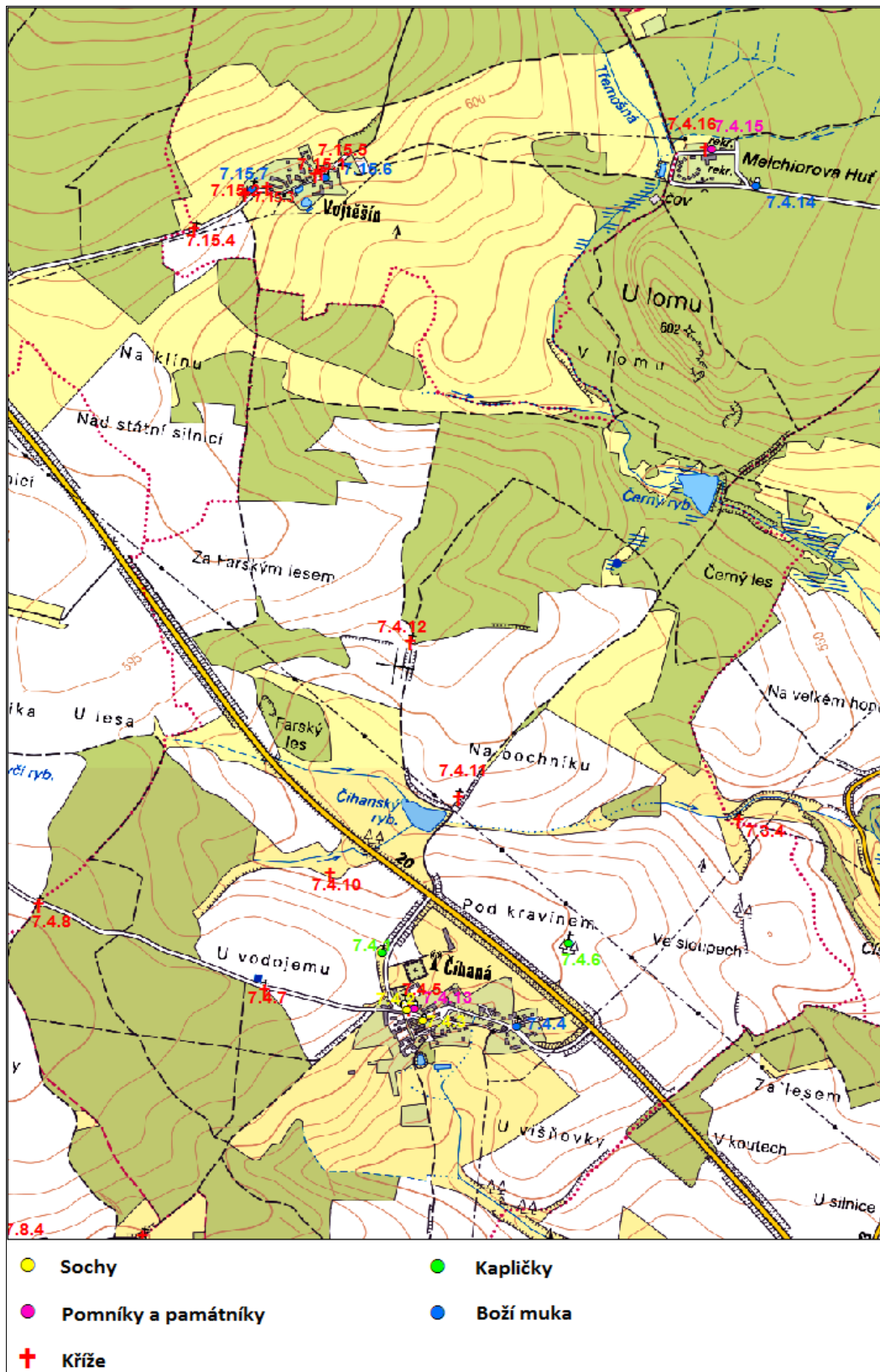

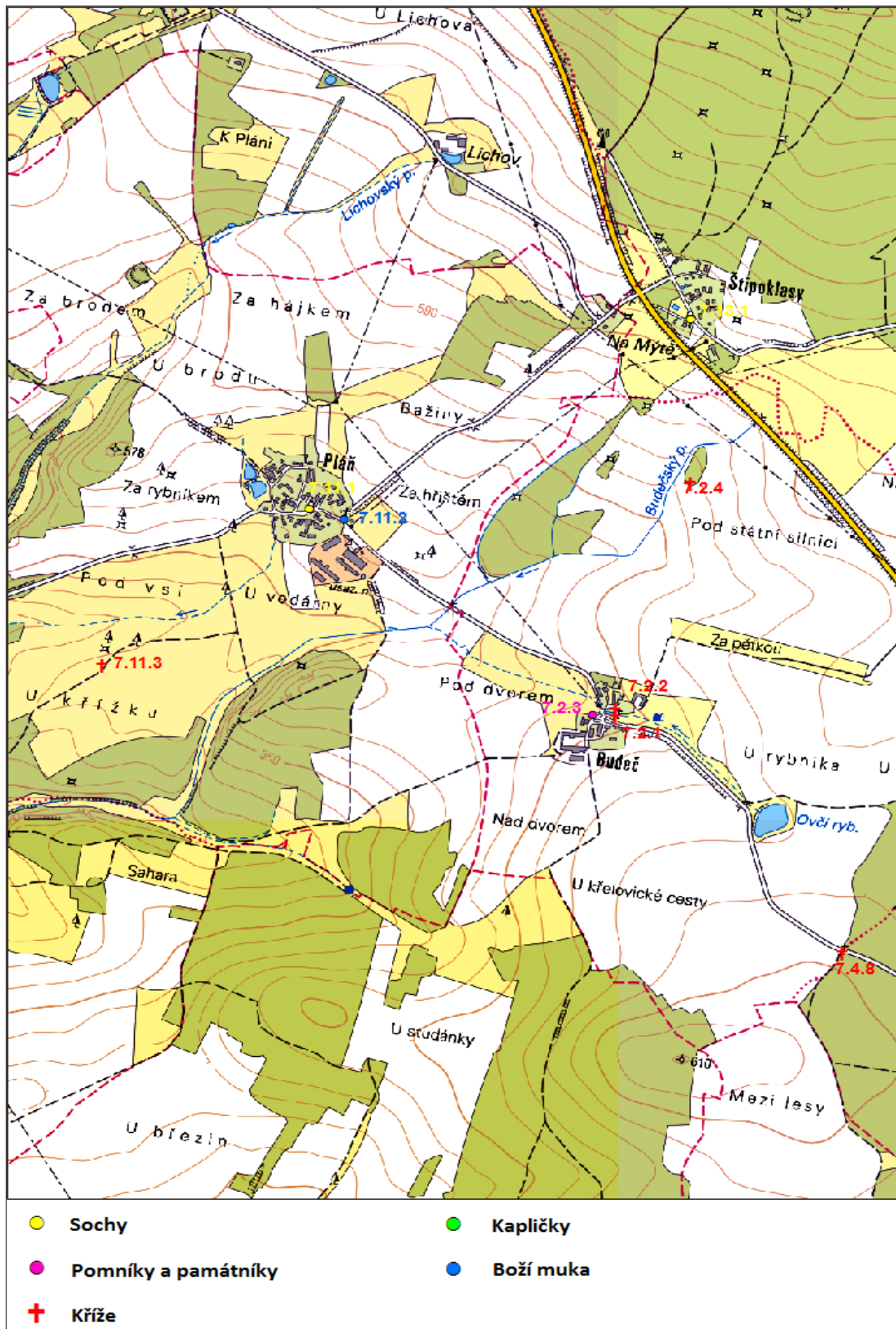
Příloha č. 5 – část mapy zájmového území s obcemi Čbán a Melchiorova Huť

Příloha č. 6 – část mapy zájmového území s obcemi Číhaná a Vojtěšín

Příloha č. 7 – část mapy zájmového území s obcemi Budeč, Pláň a Štipoklasy

Příloha č. 8 – část mapy zájmového území s obcemi Blažim, Ostrov u Bezdržic a Krsov

